

Uniwersytet Warszawski
Wydział Historyczny

Julia Maria Koszewska
Nr albumu: 202 562

Genealogia Żydów polskich: źródła i metody badań

Praca licencjacka
na kierunku IINiSB
w zakresie informacja naukowa i bibliotekoznawstwo

Praca wykonana pod kierunkiem
Dr Jerzego Kaliszuka
IINiSB

Warszawa, czerwiec 2006

Oświadczenie kierującego pracą

Oświadczam, że niniejsza praca została przygotowana pod moim kierunkiem i stwierdzam, że spełnia ona warunki do przedstawienia jej w postępowaniu o nadanie tytułu zawodowego.

Data

Podpis kierującego pracą

Oświadczenie autora pracy

Świadom odpowiedzialności prawnej oświadczam, że niniejsza praca dyplomowa została napisana przeze mnie samodzielnie i nie zawiera treści uzyskanych w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami.

Oświadczam również, że przedstawiona praca nie była wcześniej przedmiotem procedur związanych z uzyskaniem tytułu zawodowego w wyższej uczelni.

Oświadczam ponadto, że niniejsza wersja pracy jest identyczna z załączoną wersją elektroniczną.

Data

Podpis autora pracy

Streszczenie

Genealogia jako nauka pomocnicza historii, rozszerzyła swój zakres. Wynikiem badań genealogicznych nie są już tylko dane osobowe przodków, ale także wiedza o czasach i miejscu, w których żyli. W powszechnym rozumieniu genealogia Żydów wydaje się trudnym tematem badań, gdyż panuje przekonanie, że wszystkie dokumenty zginęły bądź zostały zniszczone w czasie II wojny światowej. Istnieje jednak dużo materiałów, które mogą być doskonałym źródłem informacji. Również rozwój technologii (technik komputerowych, Internetu, biotechnologii) stał się czynnikiem rozwoju i popularyzacji badań genealogicznych.

Słowa kluczowe

genealogia; Żydzi; Polska; archiwa; Internet

Dziedzina pracy (kody wg programu Socrates-Erasmus)

15.4 bibliotekoznawstwo

Tytuł angielski: **Polish Jews genealogy: sources and methods of research.**

Wstęp

*„Jesteśmy pamięcią. Tym, co pamiętamy. I tym, co o nas pamiętają inni.
Coraz częściej myślę, że bardziej jesteśmy niepamięcią. Tym, co zapominamy. Co w
geście samoobrony wymazujemy z pamięci, wypieramy ze świadomości, omijamy w myślach.
Unieważniamy, żeby było łatwiej lub lżej, żeby nie bolało albo nie przypominało bólu.”*

Agata Tuszyńska

Genealogia z historycznego punktu widzenia jest nauką pomocniczą historii. „Nauką o rozkrzewianiu się rodu w jego indywidualnych przejawach”¹ – jak pisze Ottokar Lorenz, bądź nauką badającą „stosunek człowieka do innych ludzi oparty na pochodzeniu i pokrewieństwie”² – jak twierdzi Władysław Semkowicz.

Jeszcze nie tak dawno genealogia dotyczyła tylko wielkich, powszechnie znanych rodów, np. rodów królewskich. Była czymś bardzo ekskluzywnym. Podział społeczeństwa i zmiany w hierarchii społecznej nie zawsze były powodem do dumy. Czasami ludzie woleli rozpocząć nowe życie, np. przy emigracji, zapominając o tym, co pozostawili za sobą, swoje pochodzenie, funkcję społeczną. Dziś genealogia stała się powszechna. Chlubą jest doszukanie się wiadomości o przodkach sprzed kilku stuleci, nawet, gdy pozycja społeczna tych ludzi była bardzo niska. Nie ma to znaczenia. Rośnie natomiast zainteresowanie dokumentacją korzeni własnego rodu. Małgorzata Nowaczyk w „Poszukiwaniu przodków” pisze, że w USA gwałtowny wzrost zainteresowania genealogią nastąpił po emisji programu telewizyjnego „*The Roots*”, kiedy to telewidzowie zobaczyli, że znalezienie informacji o życiu przodków nie jest wcale niemożliwe. Trudno jednak znaleźć jeden powód, dla którego genealogia stała się popularna w Europie.

Z bardziej socjologicznego punktu widzenia genealogia to poszukiwanie własnych korzeni, przodków swojego rodu. Nieznajomość własnej przeszłości, oraz przeszłości własnej rodziny to nieznajomość samego siebie. Zmiana w podejściu do genealogii nastąpiła także w tym, że dawniej wystarczyło znać imię i nazwisko, daty życia i stopień pokrewieństwa poszczególnych przodków. Kwerenda genealogiczna kończyła się na zebraniu danych do narysowania drzewa genealogicznego. Dziś genealogia zbiera nie tylko podstawowe informacje o członkach konkretnej rodziny, ale także informacje na temat miejsca, w którym

---

¹ Ottokar Lorenz *Lehrbuch der gesamten wissenschaftlichen Genealogie*, Berlin 1898- cyt. za W. Dworzaczek *Genealogia*, Warszawa: PWN 1959, str. 9

² Cyt. za Włodzimierz Dworzaczek *Genealogia*, Warszawa: PWN 1959, str. 10

żyli, czasów, realiów historycznych i społecznych. Kwerenda nie jest już ograniczona do konkretnej osoby, ale ma służyć także bliższemu poznaniu przodków, przez np. zrozumienie w jakich warunkach żyli, co działo się na świecie za ich życia, o czym ew. mogli myśleć, na jakie cierpieli choroby, jaki styl życia (przynajmniej prawdopodobnie) wiedli.

Historia Żydów w Polsce wyróżnia się swoją specyfiką. Szczególnie wydarzenia dwudziestego wieku, Shoah, przerwały ciągłość pokoleniowego przekazu. Traumatyczne przeżycia, pragnienie zapomnienia o pochodzeniu, zagubione pamiątki... Często poszukiwanie informacji o przodkach jest sposobem na znalezienie informacji, co to znaczy być Żydem, na określenie własnej tożsamości. Jak należy się zachowywać, co robić.

Obecnie toczy się wiele dyskusji dotyczących współczesnej tożsamości żydowskiej. Ludzie, którzy często odkrywają swoje pochodzenie żydowskie w różnych etapach życia, próbują na własny sposób zdefiniować, co znaczy być Żydem. Także wymogi społeczności żydowskich - gmin, wspólnot, organizacji - coraz częściej wymagają legitymizacji pochodzenia. Są także ludzie, którym podoba się kultura żydowska, jej historia, odmienność, swoista egzotyczność i wręcz doszukują się żydowskich przodków.

Wszystkie te czynniki powodują, że genealogia żydowska zyskuje coraz większe grono zainteresowanych.

Zainteresowanie tą gałęzią genealogii jest na różnych poziomach, zarówno amatorskim jak i profesjonalnym. Ludzie prowadzą badania na własny użytek, bądź zawodowi genealodzy (specjalizujący się w genealogii żydowskiej) prowadzą badania na zlecenie. Literatura na temat genealogii Żydów jest też na różnym poziomie. Zarówno dla początkujących, jak i profesjonalistów. Znaczna jej część to porady osób, które szukając danych na temat swojej rodziny osiągnęły sukces i radzą innym gdzie i jak szukać informacji, oraz opisują własną historię poszukiwań. Często taki jest właśnie początek kariery genealogów - profesjonalistów. Ze względu jednak na postęp technologii, a szczególnie rozwój Internetu i technik komputerowych, publikacje książkowe szybko stają się nieaktualne. Natomiast Internet staje się zarówno źródłem informacji, archiwum online, czy też miejscem publikacji, które łatwo można aktualizować. Chociaż badania dotyczą Żydów polskich, na terenie Polski i w języku polskim publikacje (w formie tradycyjnej: drukowanej, czy też online) na ten temat są bardzo nieliczne.

Genealogia Żydów polskich trudna jest do ujęcia w ramy ograniczające terytorialnie zakres badań. Jej przedmiotem są bowiem żydowskie rodziny, które zamieszkiwały na terenach polski i czują (czuły) się związane z kulturą Polski (zarówno rodziny zasymilowane jak i identyfikujące się z żydowską kulturą z Polski). Oczywiście wydaje się więc objęcie

zasięgiem Polski. W pracy tej jako ziemie polskie rozumiane są tereny, które w roku 1939 (przed wybuchem II wojny światowej) były w granicach Polski.

Jednakże terytorialny zakres badań dotyczących Żydów Polski wykracza daleko poza te granice. Zarówno migracje ludzi, jak też po prostu umiejscowienie różnego rodzaju źródeł (akt, dokumentów) powoduje, że zakres terytorialny znacznie się poszerza, obejmując przede wszystkim Amerykę Północną oraz inne (oprócz Polski) kraje europejskie.

1.1.1. Internet a genealogia żydowska

Postęp w technologii dotarł także do dziedzin zajmujących się przeszłością. Genealogia łatwo zaadoptowała techniki komputerowe w postaci programów (software) jak i sieci komputerowych m.in. Internet. Powszechny dostęp do Internetu pomógł także w promowaniu genealogii. Poniżej przedstawiono na przykładzie serwisu JewishGen.org jak genealogia może korzystać z technologii komputerowych i Internetu.

1.1.1.1. JewishGen.org

JewishGen to jeden z najstarszych a zarazem obecnie najpopularniejszych i najlepszych serwisów internetowych na temat genealogii Żydów. Jednak metodologia opracowana przez JewishGen jak i wiele zgromadzonych tam informacji jest przydatnych przy innych badaniach, bądź badaniach genealogicznych nie koniecznie na temat Żydów.

Ryc. 1 Przedstawia widok strony głównej serwisu JewishGen.org.

Ryc. 1 *printscreen* JewishGen.org strona główna

1.1.1.1.1. Historia projektu

Serwis JewishGen.org powstał z inicjatywy Susan E. King w 1987 roku. Na początku był tylko tablicą informacyjną. Następnym etapem rozwoju było przekształcenie się w

listę mailingową, a potem w serwis internetowy. W pierwszym roku (1993) działania serwisu zarejestrowanych było jedynie 150 użytkowników. W 1995 istniała już pierwsza wersja strony internetowej JewishGen.org, a w następnych latach zaczęły powstawać bazy danych umieszczone na tej stronie.

Obecnie jest to największe przedsięwzięcie, które gromadzi setki tysięcy indywidualnych osób w jedną wirtualną wspólnotę ukierunkowaną w swoim działaniu na odkrywaniu śladów swoich żydowskich przodków oraz ich historii.

Od 1 stycznia 2003 JewishGen.org jest wydziałem Muzeum Dziedzictwa Żydowskiego (Museum of Jewish Heritage: A Living Memorial to the Holocaust, NY, USA).

Od samego początku projekt jest tworzony przez wolontariuszy.

1.1.1.1.2. Zasady działania i usługi

1.1.1.1.2.1. Getting started

Propozycje dla początkujących. Sugestie lektur, m.in. Arthura Kurzweila „*From Generation to Generation: How to Trace Your Jewish Genealogy and Personal History*” oraz Dana Rottenberga „*Finding Our Fathers: A Guidebook to Jewish Genealogy*”. Obie pozycje to jedne z pierwszych publikacji na ten temat. Wydane w latach 1970. stały się zaczątkiem współczesnego żydowskiego ruchu genealogicznego.

Jednakże postęp w technikach badań genealogicznych i wymiany informacji powoduje, że publikacje drukowane muszą być często uaktualniane. Mówiąc o zalecanych lekturach dla początkujących, nie można było nie wspomnieć o nowszych wydawnictwach anglojęzycznych: Gary’ego Mokotoff’a i Warren’a Blatt’a „*Getting Started in Jewish Genealogy*” (wyd. Avotaynu, 2000) oraz Barbary Krasner – Khait „*Discovering Your Jewish Ancestors*” (wyd. Heritage Quest, 2001)

1.1.1.1.2.2. Publications – lista źródeł drukowanych oraz w formie online.

Bibliografia.

Polecane są głównie publikacje projektu Avotaynu oraz wydawnictwa periodyczne żydowskich towarzystw genealogicznych (JGSs) oraz regionalnych Special Interest Groups (SIG). Szczególnie polecane tytuły to nowojorski „Dorot”, brytyjski „Shemo” i „ZichronNote” z San Francisco.

1.1.1.1.2.3. *JewishGen Family Finder (JGFF)*

Standardową formą podawania danych do wyszukiwania w JewishGen jest podawanie nazwiska i nazwy miasta/ kraju pochodzenia. JGFF stanowi listę takich właśnie danych wraz z kontaktem osoby zainteresowanej informacjami na temat danej rodziny. Przeszukiwanie JGFF ułatwia wyszukiwarka. Lista ta umożliwia wzajemne znalezienie się potomkom tych samych rodzin a także genealogom znalezienie innych genealogów, którzy poszukują bądź poszukiwali tych samych ludzi a następnie wymianę wiadomości. Dane do listy może bezpłatnie dodać każdy po wcześniejszym zarejestrowaniu (również bezpłatnym) się w portalu JewishGen.org. JGFF zostało założone przez Garry'ego Mokotoff'a, w chwili obecnej jest prowadzone przez JewishGen, Inc.

1.1.1.1.2.4. *Books*

Lista lektur polecanych dla badań genealogicznych rodzin żydowskich. Osobno podana jest lista publikacji dotyczących amerykańskich badań genealogicznych z zastrzeżeniem, iż podręczniki do genealogicznych badań ukierunkowanych na amerykańską genealogię, mimo iż są w USA ogólnie dostępne w niemalże każdej bibliotece publicznej, mogą okazać się mało użyteczne dla osób zainteresowanych genealogią żydowską. Książki te często nie zawierają informacji na temat imigracji czy dokumentów naturalizacyjnych. Znajdziemy tam za to informacje o osadnikach, żołnierzach walczących w okresie Wojny Domowej. Publikacje te mogą być jednak pomocne jeśli chodzi o metodologię.

1.1.1.1.2.5. *Jewish Genealogical Societies (JGSs)*

Zgodnie z informacją JewishGen.org na świecie działa ponad 75 żydowskich towarzystw genealogicznych (JGSs), z czego 50 w USA i Kanadzie a pozostałe w Argentynie, Australii, Belgii, Brazylii, Danii, Francji, Holandii, Izraelu, Niemczech, Rosji, RPA, Szwajcarii, Szwecji, Wenezueli i Wielkiej Brytanii. Towarzystwa te polecane są zarówno jako kontakty do profesjonalistów, którym można zlecić przeprowadzenie wyszukiwań genealogicznych, ale także jako punkt wiarygodnej informacji, miejsce,

gdzie można zasięgnąć rady. Wiele z tych towarzystw prowadzi warsztaty dla początkujących genealogów – amatorów, a także wydaje własne publikacje.

JGS z siedzibą najbliższą swojego miejsca zamieszkania można znaleźć kontaktując się z International Association of Jewish Genealogical Societies (IAJGS). Lista wszystkich JGS publikowana jest także corocznie w wiosennym numerze *Avotaynu*.

W Polsce – mimo iż tak wielu ludzi szuka wiadomości o przodkach na terenie Polski – nie ma zbyt dużej grupy genealogów specjalizujących się w genealogii żydowskiej. Nie istnieje więc też żadne żydowskie towarzystwo genealogiczne ani towarzystwo genealogów specjalizujących się w genealogii żydowskiej.

1.1.1.1.2.6.   *Special Interest Groups (SIGs)*

Oprócz JGSs, istnieją również SIGs, które interesuje konkretny region. Niektóre z tych grup wydają własne publikacje, prowadzą własne strony internetowe i/ lub grupy mailingowe. SIG zainteresowane regionami (współczesnej bądź dawnej) Polski to:

- Białoruś (dawne gubernie Grodna, Mińska, Mohylev, Witebsk i południowa Wilna)
  - własna lista mailingowa
- Danzig / Gdańsk
  - własna lista mailingowa
- Galicja (obecnie: południowa Polska i zachodnia Ukraina)
  - publikacje: *The Galitzianer*
  - własna lista mailingowa
- gubernie Kielce & Radom (obecnie: południowo – centralna Polska)
  - publikacje: *K – R SIG Journal*
- Litvak (obecna Litwa)
  - własna lista mailingowa

- Rabinacka (pochodzenie rabiniczne; rody rabinackie)
  - Rabbinic
- Rumunia (zawiera także region Mołdawii, Besarabii i Bukowiny)
  - własna lista mailingowa
- gubernie Suwałk i Łomży (obecnie: południowo – zachodnia Litwa i północno – wschodnia Polska)
  - publikacje: *Landsmen*;
- Ukraina (dawne gubernie Cesarstwa Rosyjskiego)
  - własna lista mailingowa

Wszystkie te grupy mają swoje podstrony na serwerze JewishGen.org.

1.1.1.1.2.7.   *Conferences on Jewish Genealogy*

Począwszy od roku 1981, organizowana jest corocznie międzynarodowa konferencja nt. genealogii żydowskiej („Conference on Jewish Genealogy”). Odbywa się ona za każdym razem w innym mieście. Ostatnie lata to:

1990 -	Los Angeles, USA
1991 -	Salt Lake City, USA
1992 -	Nowy Jork, USA
1993 -	Toronto, Kanada
1994 -	Jerozolima, Izrael
1995 -	Waszyngton, USA
1996 -	Boston, USA
1997 -	Paryż, Francja
1998 -	Los Angeles, USA
1999 -	Nowy Jork, USA
2000 -	Salt Lake City, USA
2001 -	Londyn, Wielka Brytania

- 2002 - Toronto, Kanada
- 2003 - Waszyngton, USA
- 2004 - Jerozolima, Izrael
- 2005 - Las Vegas, USA

Najbliższa konferencja odbędzie się w dniach 13 – 18 sierpnia 2006 w Nowym Jorku, USA. Następną planowana jest na 10 – 15 lipca 2007 w Salt Lake City, USA.

1.1.1.1.2.8.   *National Archives*

Archiwa państwowe mogą okazać się nieocenioną pomocą w poszukiwaniach, chociażby w podpowiedzeniu, gdzie dokładnie szukać dalej, co należy wiedzieć, czyli generalnie: jak zacząć. Wiele archiwów posiada również dostęp do zasobów internetowych bądź tylko zdigitalizowanych innych mniejszych archiwów. W USA głównym archiwum (i pierwszym polecanym przez JewishGen.org) jest U.S. National Archives w Washington D.C. Możemy tam znaleźć federalne spisy ludności, listy pasażerów – imigrantów jak również dokumenty naturalizacyjne (nadania obywatelstwa).

JewishGen.org poleca również wydanie książkowe „*Guide to Genealogical Research in the National Archives*”. Opis tej, jak i innych publikacji dostępnych w sprzedaży w U.S. National Archives w Waszyngtonie możemy znaleźć w broszurze „*Aids for Genealogical Research*”, którą można bezpłatnie nabyć w tym archiwum, bądź zamówić drogą pocztową.

Warto wspomnieć jeszcze jedno wydawnictwo tego archiwum. Jest to seria wydawana pod tytułem „*A Select Catalog of National Archives Microfilm Publications*”. Jest ona bardzo pomocna przy lokalizowaniu mikrofilmów.

1.1.1.1.2.8.1.   *Census records*

Census records, czyli spisy ludności przeprowadzane są w USA rokrocznie począwszy od roku 1790. Jednakże ostatni opublikowany i ogólnodostępny spis pochodzi z lat 30-tych XX wieku.

Spisy z lat 1790 – 1930 są już praktycznie całkowicie zdigitalizowane i dostępne w katalogu komputerowym z wyszukiwarką soundex w większych

bibliotekach w USA oraz online. Jedyne spisy z lat 1790 –1870 są jeszcze nie dokończone.

Prawo USA zapewnia ochronę danych osobowych przez 72 lata. Pieczę nad tymi danymi sprawuje Bureau of the Census w Jeffersonville.

Oprócz archiwum głównego w USA znajduje się także 13 archiwów regionalnych. Każdy z nich posiada mikrofilmy ze spisów ludności z lat 1790 – 1930 ze wszystkich stanów USA, oraz wybrane mikrofilmy ze spisów pasażerów statków imigracyjnych oraz różnych dokumentów – spisów wojskowych, czy też dokumentami naturalizacyjnymi dla danego regionu.

Regionalne archiwa służą informacjami w opisanych poniżej dziedzinach.

1.1.1.1.2.9. *U.S. Vital Records (births, marriages & deaths)*

Statystyczne opracowania danych demograficznych są w USA opracowywane jedynie na poziomie poszczególnych stanów. Nie ma takich danych dotyczących całego kraju. Dane ze każdego stanu dostępne są w stanowych bibliotekach.

1.1.1.1.2.9.1. Social Security Death Index

Jako rodzaj subsytutu danych demograficznych na poziomie całego kraju można wykorzystać z danych Social Security Death Index (SSDI). Jest to spis ponad 75 milionów mieszkańców USA posiadających ubezpieczenie społeczne, a których śmierć została zgłoszona w Social Security Administration. Spis ten powstał w roku 1962, jest oczywiście na bieżąco uzupełniany, nie zawiera jednak danych pochodzących sprzed 1962 roku.

1.1.1.1.2.10. Passenger lists

Począwszy od roku 1820, listy (spisy) pasażerów i załogi wpływających do portów USA zapisywane są przez rząd federalny i przechowywane w archiwach. U.S. Passenger Arrival Lists to listy nazwisk z danymi takimi jak wiek, kraj pochodzenia i oczywiście data przybycia do USA. Niektóre z list zawierają także takie dane jak port, z którego statek przyłynął (umożliwia to śledzenie trasy wędrówki/ podróży danej osoby/ rodziny), stan bądź miasto docelowe zgodnie z deklaracją pasażera. Czasem również wykonywany zawód. Listy sprzed 1890 roku zawierają także miejsce urodzin, ostatnie miejsce zamieszkania (miasto) itp.

Listy ułożone są wg porządku alfabetycznego nazwy portu, a następnie chronologicznie wg daty przybycia. Archiwum Narodowe (U.S. National Archives and Records Administration - NARA) w Waszyngtonie sprawuje pieczę nad wersją mikrofilmową. Rozpoczęto sporządzanie indeksów dla poszczególnych portów, jednak pracy tej nie ukończono do tej pory. Powstają jednak z prywatnej bądź społecznej inicjatywy fundacje, które gromadzą wolontariusze pracujących nad tym indeksowaniem i zbierają fundusze a także często dbają o podtrzymanie pamięci o imigrantach i dbają o udostępnianie danych.

1.1.1.1.2.11. Finding your ancestral town

Znalezienie dokładnego miejsca pochodzenia przodków jest jednym z największych i ważniejszych wyzwań w trakcie procesu odkrywania historii rodzinnej. Dzięki znajomości tego miejsca wiemy przynajmniej gdzie potencjalnie mogą się znajdować metryki i dokumenty nas interesujące, gdyż w Europie są one przechowywane na poziomie lokalnym. Trudno będzie znaleźć w głównej siedzibie AAN dane dotyczące konkretnej rodziny żyjącej na Kresach, podczas gdy w archiwum lokalnym dane te mogą być przechowywane i łatwe do odnalezienia. Problem tylko w tym, żeby wiedzieć, gdzie szukać.

Warto pamiętać między innymi o kilku najczęstszych pomyłkach. Np. informacje, którymi dysponujemy nierzadko pochodzą bezpośrednio od naszych najbliższych przodków bądź z ich spisanych wspomnień. Warto wtedy mieć na uwadze, że często używają oni skrótów myślowych, np. mówiąc o miejscu pochodzenia wymieniają nazwę, którą prowadzący badania rozpozna jako nazwę miasta, jednakże może chodzić po prostu o nazwę okolicy np. administracyjnie nazwę województwa, bądź guberni.

Warto także pamiętać o zmieniających się granicach. Np. gdy jako kraj pochodzenia widnieje nazwa Rosji, to często chodzi o Carską Rosję, której zachodnie granice obejmowały (częściowo bądź całkowicie) kraje takie jak dzisiejsza Litwa, Białoruś, Polska...

Dokumenty, w których możemy znaleźć miejsce pochodzenia to, np. listy pasażerskie (port w Hamburgu zawsze spisywał m.in. miejsce pochodzenia pasażerów przybywających i wypływających z tego portu), U.S. Vital Records, dane cmentarne (spisy pochowanych ludzi), dokumenty urzędowe np. aplikacje o

amerykańskie ubezpieczenie społeczne (social security), bądź wnioski o nadanie obywatelstwa, o przyznanie paszportu, wizy. Ciekawym zbiorem są także archiwa poboru z czasów I wojny światowej (World War I Draft Registration Cards), które obejmują jedynie lata 1917-1918 i dotyczą mężczyzn urodzonych w latach 1886 – 1897.

Miejsce urodzenia podawane było często także w nekrologach, czasem także w dokumentach dotyczących spadków. Jeśli rodzina nosi(ła) wyjątkowe, rzadko występujące nazwisko, warto pamiętać, że takie nazwiska występują raczej w skupiskach – jeśli spojrzymy na mapę. Przydatne w takiej sytuacji byłyby słowniki wyjątkowych nazwisk. Znanym autorem takich opracowań dotyczących terenów Cesarstwa Rosyjskiego, Królestwa Polskiego, oraz Galicji jest Alexander Beider.

1.1.1.1.2.11.1. Gazetteers

Gazetteer, czyli słownik nazw geograficznych. W angielskiej wersji językowej doskonały jest „*Where Once We Walked*” (WOWW) opracowany przez Garry’ego Mokotoffa i in., oraz „*Shtetl Finder Gazetteer: Jewish Communities in the 19th and 20th Centuries in the Pale of Settlement of Russia and Poland, and in Lithuania, Latvia*” autorstwa Chestera G. Cohena.

W polskiej wersji językowej oczywiście „*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich : „indeks nazwisk*” w opracowaniu Szymona Konarskiego.

Innym ważnym źródłem informacji jest JewishGen ShtetlSeeker. Dostępna online baza informacji na temat ponad 500 000 miejsc w Europie Wschodniej. Opracowana na podstawie U.S. Board of Geographic Names.

1.1.1.1.2.12. LDS (Mormon) Family History Centers

Dane pochodzące z Biblioteki Historii Rodzinnej (Family History Center). Wyszukiwarka JewishGen.org podaje wyniki dotyczące mikrofilmów LDS. Źródło to zostało omówione szczegółowo w rozdziale 2.3.2.

1.1.1.1.2.13. Other archives

Pozostałe organizacje, instytucje, które zajmują się ochroną i nierzadko archiwizowaniem dokumentów dotyczących żydowskich gmin wyznaniowych,

oraz organizacji, to: American Jewish Historical Society (AJHS), Leo Baeck Institute, YIVO Institute, które w roku 1999 przeniosły się do wspólnej siedziby nazwanej „*The Center for Jewish History*”. Nie utraciły jednak administracyjnej autonomii.

Oprócz nich ważną rolę odgrywają także American Jewish Archives oraz Central Archives for the History of the Jewish People. Ostatnia instytucja w odróżnieniu od wcześniej wymienionych instytucji z siedzibą w USA, ta mieści się w Izraelu.

Jest także sporo mniejszych instytucji, których zasięg obejmuje jedynie poszczególny kraj, region, bądź tylko wieś czy miasto. Ich lista dostępna jest na stronie <http://www.ajhs.org/academic/other.cfm>.

1.1.1.1.2.14. Holocaust Research

“*The Holocaust is called the most documented event of the 20th century.*”³, mimo to dokumentacja ta nie jest zindeksowana całkowicie w formie przystępnej badaczom, także tym prowadzącym badania genealogiczne. Najczęściej polecaną w tym temacie publikacją książkową jest „*How to Document Victims and Locate Survivors of the Holocaust*” autorstwa Garry’ego Mokotoff’a (Avotaynu, 1995).

Jednym z największych i najważniejszych centrów dokumentujących Holocaust jest izraelskie archiwum Yad Vashem z siedzibą w Jerozolimie. Zostało ono szerzej omówione w rozdziale 2.1.4.1.

Leo Baeck Institute utworzył we wrześniu 2006 spis bibliograficzny na temat Holocaustu z podziałem na publikacje dotyczące całej Europy i poszczególnych krajów. Jest to najnowsza i najaktualniejsza taka publikacja.

1.1.1.1.2.14.1. Yizkor books (Memorial books)

Yizkor Books to książki pamięci, które dotyczą najczęściej małych miejscowości bądź gmin żydowskich z terenu Europy Wschodniej. W księgach tych zawarte są wspomnienia zarówno o sztetlu, bądź miasteczku, lokalnej gminie i organizacjach tam działających ale także o mieszkańcach tej miejscowości, lokalnych zwyczajach. Często zawarta jest także część narracyjna opowieści (najczęściej to właśnie ta dotycząca mieszkańców bądź

---

³ <http://www.jewishgen.org/InfoFiles/FAQ.html#Holocaust> (22.06.2006)

rabinów z danej gminy), oraz lista ofiar Holocaustu z danej miejscowości. Zdecydowana większość tych ksiąg pisana jest w jidysz.

Jak podaje JewishGen, najpełniejszy spis bibliograficzny tych ksiąg pojawia się u Estelle Guzik w jej książce „*Genealogical Resources in the New York*” (NY 2003, page 302-361). Podobny spis można znaleźć także na stronach JewishGen w dziale „Yizkor Book Project” (<http://www.jewishgen.org/yizkor>). Ciekawą pozycją na temat Żydów Polskich jest opracowana przez United States Holocaust Memorial Museum „*From a Ruined Garden: The Memorial Books of Polish Jewry*” (Indiana University Press, 1998).

Większość Yizkor Books została opracowana po II wojnie światowej w latach 50-tych i 60-tych niestety w niewielkim nakładzie i nie najlepszej jakości druku. Z tego też powodu książki te są obecnie trudno dostępne do nabycia, są jednak dostępne w bibliotekach, szczególnie tych, które działają przy instytucjach dokumentujących Holocaust. Największe kolekcje znajdują się w zbiorach Yad Vashem w Jerozolimie (Izrael), Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie (USA), YIVO w Nowym Jorku (USA), oraz New York Public Library (USA).

1.1.1.1.2.14.2. Information on Holocaust survivors

Wiadomości o osobach, które przeżyły Holocaust możemy znaleźć w spisach ocalonych z Holocaustu. Są to:

- Registry of Jewish Holocaust Survivors – dawne American Gathering of Jewish Holocaust Survivors. Lista ponad 170 000 ocalonych oraz ich dzieci, zamieszkałych na terenie USA i Kanady. Lista jest tworzona przez U.S. Holocaust Memorial Museum w Waszyngtonie
- HIAS (Hebrew Immigrant Aid Society) - organizacja ta w latach 1940 – 1960 udzieliła pomocy ponad 700 000 rodzin ocalonych z Holocaustu. HIAS przechowuje kartoteki osobowe członków tych rodzin, które udostępniane są za drobną opłatą.
- International Tracing Service (ITS) – serwis ten działa pod auspicjami Międzynarodowego Czerwonego Krzyża. Serwis założony po II wojnie

światowej. Posiada ponad 40 milionów kart katalogowych, głównie dotyczących osób, które przeżyły wojnę. Yad Vashem posiada kopie tych akt w postaci mikrofilmów.

Więcej informacji na temat tego serwisu znajduje się w rozdziale 2.2.1.1.

- Holocaust and War Victims Tracing and Information Center – Centrum założone przez Amerykański Czerwony Krzyż
- Search Bureau for Missing Relatives – Biuro działające w ramach Agencji Żydowskiej SOCHNUT. Służy pomocą głównie w poszukiwaniach ludzi, którzy posiadają obywatelstwo izraelskie.

Danych na temat ocalonych warto też szukać w różnych archiwach, które nie posiadają specjalnych list ocalonych, jednakże dysponują dokumentami, które mogą okazać się bardzo przydatne w poszukiwaniach. Amerykańskie Archiwum Narodowe (U.S. National Archives) w dziale Military Archives posiada mikrofilmy akt zdobytych przez amerykańskich żołnierzy w czasie II wojny światowej. Zbiór ten zawierają także dokumentację niektórych obozów koncentracyjnych. Dobrym miejscem kwerendy na temat ocalałych z Holocaustu jest także U.S. Holocaust Memorial Museum w Waszyngtonie. Dzięki porozumieniu o współpracy z instytutem Yad Vashem, będziemy mogli dokonać naprawdę wartościowej kwerendy.

Warto także pytać w organizacjach zrzeszających Ocalonych. Są to m.in. istniejące na całym świecie stowarzyszenia Dzieci Holocaustu (Children of Holocaust). Od kilkunastu lat powstają także organizacje Drugiego i Trzeciego Pokolenia Dzieci Holocaustu, członkowie tych organizacji mogą udzielić nam informacji na temat swoich rodziców, dziadków, którzy to z kolei mogą być poszukiwanymi przez nas krewnymi.

1.1.1.1.2.15. Family Tree of the Jewish People (FTJP)

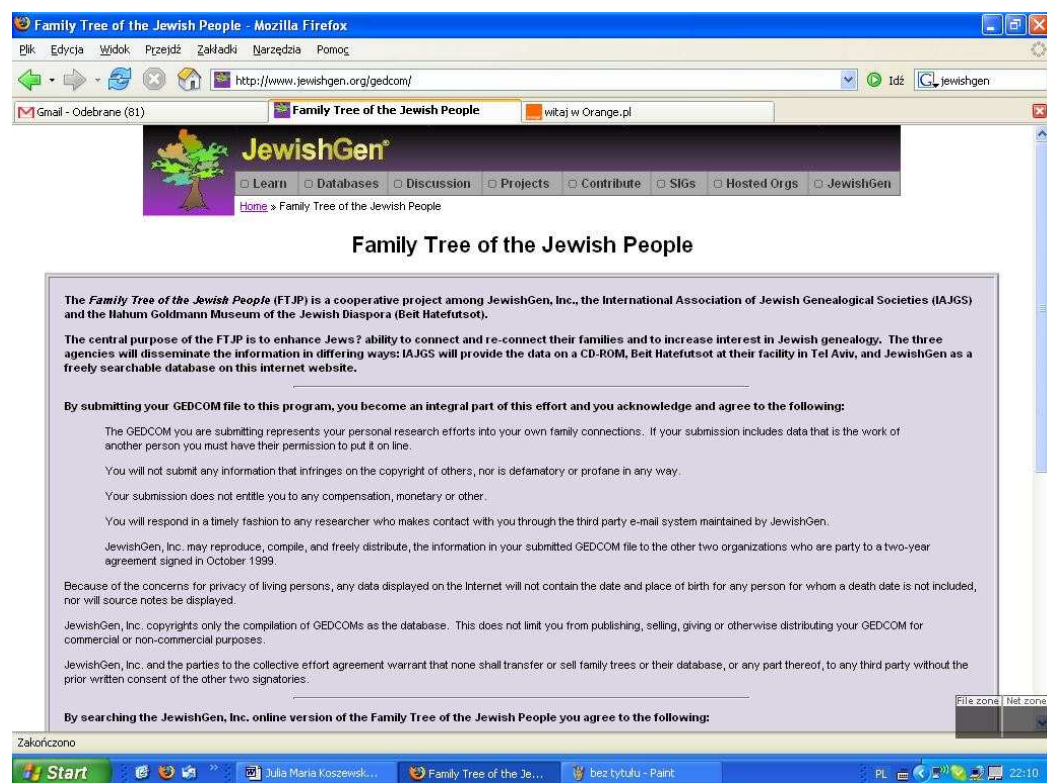
FTJP jest wspólnym projektem trzech instytucji zajmujących się genealogią żydowską. Są to JewishGen, Inc., International Association of Jewish Genealogical Societies (IAJGS) oraz Nahum Goldmann Museum of the Jewish Diaspora (Beit Hatefutsot).

FTJP to zbiór danych osobowych, zebranych na podstawie drzew genealogicznych rodzin żydowskich. W odróżnieniu od JewishGen Family Finder (JGFF), która jest jedynie listą imion i nazwisk, FTJP gromadzi także dane takie jak data i miejsce urodzin oraz zgonu (dotyczy to tylko osób zmarłych; w trosce o bezpieczeństwo i dobro osób żyjących, nie podaje się ich daty ani miejsce urodzin. Jedynie imię i nazwisko), data i miejsce ślubu, oraz odsyłacze do danych rodziców oraz potomstwa.

FTJP rozpoczęło swoją działalność w 1992 roku pod nazwą "Jewish Genealogical People Finder" (JGPF). Była to baza danych zebranych na mikrofiskach. Obecnie FTJP jest wielką bazą (dane na temat ponad 3 milionów osób) danych zebranych w formacie GEDCOM.

Dane te są udostępniane na różne sposoby, zależnie od instytucji udostępniającej, która jest partnerem w realizacji tego projektu. JewishGen udostępnia dane wraz z wyszukiwarką online (<http://www.jewishgen.org/gedcom>), IAJGS publikują bazę danych co kilka lat na CD – ROMach, natomiast w Beit Hatefutsot w Tel Avivie FTJP dostępne jest w formie prezencyjnej.

W celu włączenia danych do bazy należy najpierw wyrazić zgodę na przestrzeganie zasad regulaminu FTJP. Spis tych reguł przedstawia ryc. 2.

Ryc. 2 FTJP printscreen

1.1.1.1.2.16. *Jewish names*

JewishGen poleca kilka pozycji, które są albo spisami nazwisk żydowskich używanych w Europie Środkowej i Wschodniej oraz Rosji, bądź słownikami zawierającymi także etymologię poszczególnych nazwisk.

Wśród polecanych pozycji znajdują się m.in. Alexandra Beidera „*A Dictionary of Jewish Surnames from the Russian Empire*” (Avotaynu, 1993), „*A Dictionary of Jewish Surnames from the Kingdom of Poland*” (Avotaynu, 1996), oraz „*A Dictionary of Jewish Surnames from Galicia*” (Avotaynu, 2004).

Więcej na temat nazwisk żydowskich opisane jest w rozdziale 3.

1.1.1.1.2.17. *surname adoption*

Do początku XIX wieku Żydzi nie posiadali nazwisk. Używali jedynie imion wraz z patronimikum, np. Izaak ben Dawid (Izaak syn Dawida). Obowiązek używania nazwisk wprowadzono dla Żydów na terenie dzisiejszej Polski w różnych latach.

Dla Cesarstwa Austriackiego był to rok 1787, dla terenów pod panowaniem rosyjskim był to rok 1821. W zachodniej Galicji rok 1805, dla Prus 1812 a w Poznaniu 1833.

Tylko niewiele rodzin żydowskich posiadało nazwiska przed 1800 rokiem. Były to głównie dynastie rabiniczne, zamieszkałe na terenie Cesarstwa Austriackiego, np. Rapaport, Auerbach, Horowitz. Historię tych rodów opisała w swojej książce „*The Unbroken Chain: Biographical Sketches and the Genealogy of Illustrious Jewish Families from the 15th-20th Century*” Neil Rosenstein.

1.1.1.1.2.17.1. *surname sources*

Pochodzenie nazwisk żydowskich może być różne. Wyróżnia się kilka grup:

- nazwiska patronimiczne, np. Dawidowicz;
- nazwiska toponimiczne, np. Krakowski;
- nazwiska pochodzące od zawodów, np. Krawiec;
- nazwiska pochodzące od cech charakterystycznych, do takich zalicza się np. nazwisko Weiss;
- nazwiska o charakterze religijnym, np. Lewi;

- nazwiska (wyrazy) sztucznie stworzone, np. Rozenberg

Warto pamiętać o kilku najczęstszych utrudnieniach. Ze względu na dzieje historyczne, zmiany panujących, okupacje, a także po prostu migracje, członkowie tej samej rodziny mogą używać różnych zapisów tego samego nazwiska. Wystarczy raz użyć innego systemu transliteracji, a nazwisko może wyglądać zupełnie inaczej. Przykład podawany przez JewishGen to Meyerson, Meirzon, Majersohn jako warianty pisowni tego samego nazwiska. Obecnie dąży się do tego by nazwiska pozostawały w niezmienionej formie niezależnie od tego, w jakim kraju się mieszka obecnie. Oczywiście transliteracja wciąż pozostaje wyzwaniem.

Drugą rzeczą, o której warto pamiętać to to, że jeśli poszukiwany przez nas przodek nosił nazwisko, które jest bardzo popularne to mniejszą mamy szansę na znalezienie krewnych, gdy będziemy szukać wg nazwiska, niż gdybyśmy nasze poszukiwania prowadzili najpierw wg miejsca zamieszkania a dopiero potem wg nazwiska jako hasła do poszukiwań.

1.1.1.1.2.17.2. given names

Imiona nadawane dzieciom przez Żydów aszkenazyjskich miały najczęściej służyć podtrzymaniu pamięci o zmarłych przodkach, bądź krewnych. Praktycznie nigdy nie nadawano imion by upamiętnić ludzi nie spokrewnionych z dzieckiem, np. przyjaciół.

Imiona służyły też często jako rodzaj amuletu, które miało chronić dziecko, bądź zapewniać mu długie życie. Np. imię Altar (*starszy, stary człowiek*) nadawano często chłopcom, których starsze rodzeństwo zmarło w wieku niemowlęcym. Imię Altar miało sprawić, że noszący je chłopiec dożyje starości.

Tak jak nazwiska ulegały zmianom przy transliteracji, to samo działo się z imionami. Nierzadko również w dokumentach urzędowych zdarza się, że człowiek zarejestrowany jest z imieniem w wersji zdrobniałej. Także przy migracjach imiona podlegały zmianom. Imigranci mieli zupełną dowolność przy wyborze nowego imienia. Nie ma więc żadnych reguł dotyczących takich zmian. Najczęściej jednak jako nowe imię wybierano takie, które zaczynało się na tę samą literę co imię poprzednie, bądź takie, które po prostu brzmiało

najbardziej podobnie. Dzięki temu Mordechaj mógł stać się np. Maxem a z Rywki przez Rebekeę dotrzemy do Becky.

1.1.1.1.2.18. Computers and genealogy

Nie tylko Internet ale i producenci programów komputerowych wychodzą naprzeciw genealogom. Powstają coraz to lepsze programy komputerowe, które ułatwiają pracę genealogów – profesjonalistów jak i genealogów – amatorów zastępując tradycyjne fiszki bazami komputerowymi, do których możemy dodać znacznie więcej informacji niż do baz tradycyjnych. Znacznie łatwiejsze jest też wyszukiwanie informacji przez bazy komputerowe, zwłaszcza gdy komputer, z którego korzystamy jest podłączony do Internetu.

Niektóre z programów są bezpłatne, inne bezpłatne tylko na okres próby bądź bezpłatne ale z ograniczoną możliwością korzystania – np. nie można zapisywać danych w wersji bezpłatnej, inne całkowicie płatne. Firmy oferujące software genealogiczny często proponują wersję tzw. bezpłatną dla uczniów – jak np. polski program „Drzewo Genealogiczne” – jednak jest to uproszczona wersja programu.

Do bezpłatnych programów należą: GenealogyJ, GenoPro (wersja ograniczona: można wprowadzić jedynie 50 rekordów), GreatFamily, Legacy Family Tree Standard, oraz Personal Ancestral File i wspomniane już Drzewo Genealogiczne – wersja dla uczniów.

1.1.1.1.2.18.1. computer software programs

Genealogiczne programy komputerowe standardowo gromadzą takie informacje jak: imię, nazwisko, płeć, data i miejsce urodzenia, data i miejsce śmierci, imiona rodziców, rodzeństwa. Imię i nazwisko współmałżonka/partnera. Dodatkowo mogą być wpisywane: data ślubu, data rozwodu, dane dotyczące źródła naszej wiedzy: czy to nazwisko osoby, od której otrzymaliśmy poszczególne informacje, bądź link czy adres do źródeł pisanych. A także data otrzymania danej informacji, co jest istotne w celu porównania, która informacja jest bardziej aktualna. Niektóre programy pozwalają także na dodanie szerszych informacji biograficznych, jak np. zawód, miejsca zamieszkania, daty migracji, przyczyna zgonu, itp. Możliwe jest to poprzez wpisanie informacji w specjalne pola, bądź w pole „inne

informacje”. Nowsze programy (bądź nowsze wersje) umożliwiają także dodawanie fotografii oraz kodów DNA poszczególnych osób. Programy genealogiczne są także profilowane do regionów, religii, bądź też konkretnych grup społecznych. Zawierają wówczas specjalne pola, które swoją specyfiką związane są z konkretną rzeczywistością, środowiskiem, np. programy genealogiczne profilowane dla rodzin szlacheckich będą zawierały pole: herb. Istnieją także programy wyróżniające opcję związków z osobą tej samej płci, bądź zaznaczenie którzy potomkowie byli dziećmi ze ślubnych związków, a którzy nie.

Następnie programy przetwarzają wpisane przez nas informacje łącząc ludzi w relacje: rodzeństwo, małżeństwo etc. Wszystkie programy umożliwiają przetwarzanie informacji z rekordów do postaci graficznej: drzewa genealogicznego, oraz szybkiego wyszukiwania za pomocą wewnętrznej (wewnątrz programu) wyszukiwarki. Część programów wyposażona jest także w usługę wyszukiwania w pokrewnych (producentowi oprogramowania) internetowych baz danych bądź usług takich jak np. testy DNA.

Twórcy oprogramowań genealogicznych pomyśleli także o wymianie informacji. GEDCOM to specjalny format, stosowany do zapisu danych przez większość programów. Umożliwia on odczytywanie tych samych plików z zapisanymi danymi genealogicznymi przez różne programy, bądź te same programy ale działające w innych systemach komputerowych. Ze względu na ochronę danych osobowych (dotyczy to głównie danych osób jeszcze żyjących), osoba tworząca rekordy może wybrać pola, które nie będą dostępne dla innych użytkowników.

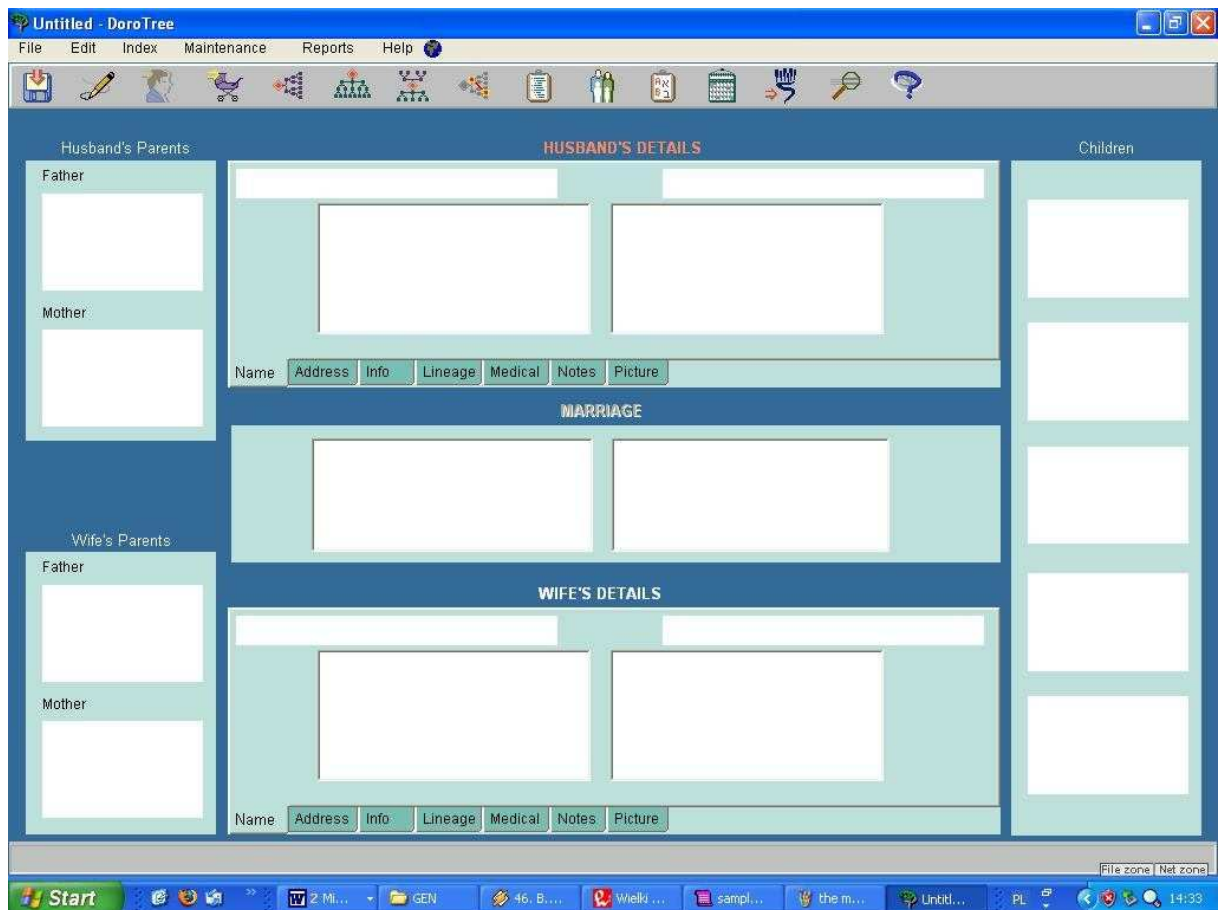
Możliwy jest także transfer danych do Internetu w postaci dokumentów HTML.

Programy wg systemów oprogramowania:

❖ WINDOWS:

- Ages! (także w polskiej wersji językowej): <http://www.daubnet.com/english/ages.html>
- Agelong (także w polskiej wersji językowej): <http://www.genery.com/>

- Ancestral Quest: <http://www.ancquest.com/>
- Brother's Keeper (także w polskiej wersji językowej): <http://www.bkwin.net/>
- DoroTreeViewer (program opracowany specjalnie dla badań genealogicznych rodzin żydowskich, zawiera link do "page of testimony" Yad Vashem oraz wbudowaną funkcję transliteracji z hebrajskiego na alfabet łaciński i inne ułatwienia): <http://www.dorotree.co.il/viewer.html>
(ryc. 3 przedstawia czystą kartę do wpisywania danych osobowych w programie DoroTreeViewer).

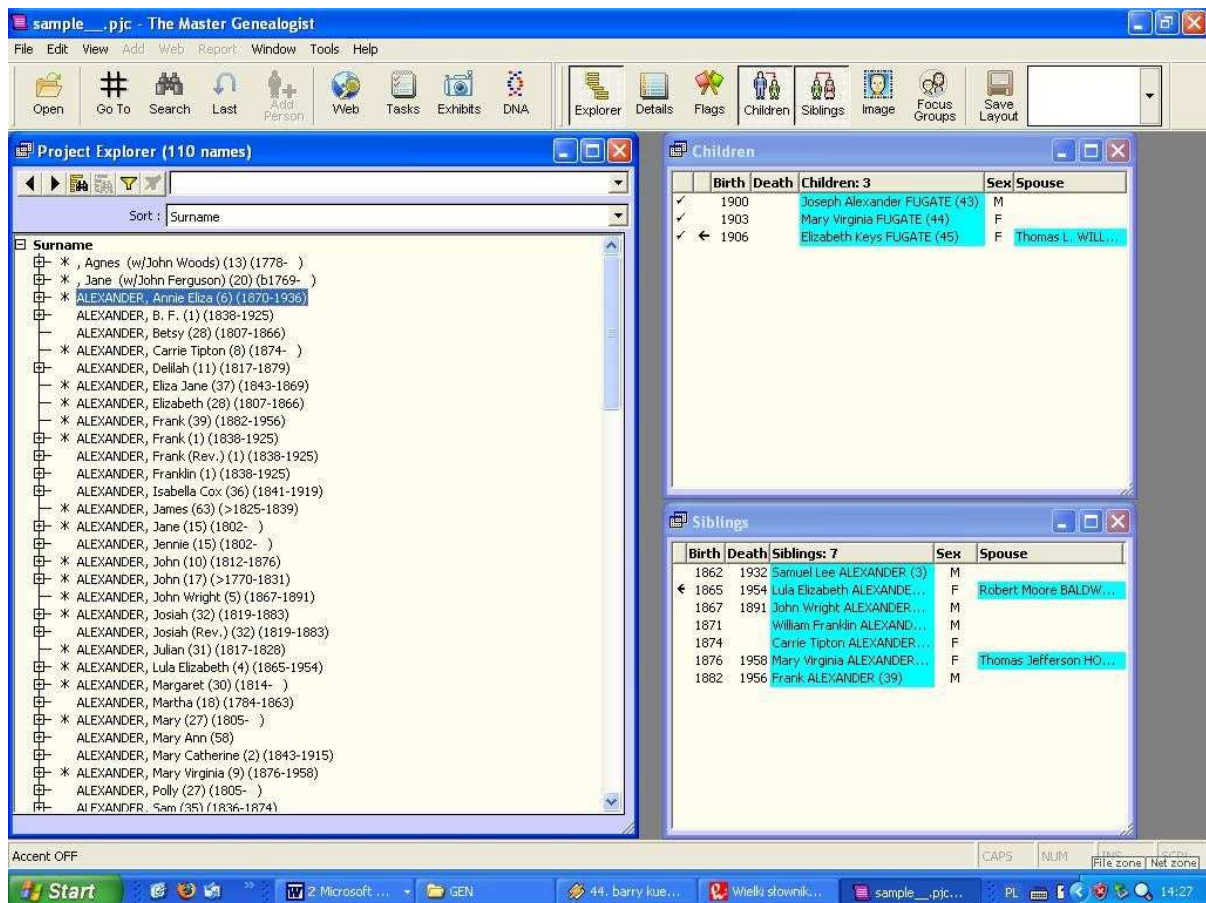

Ryc. 3 DoroTreeViewer– czysta karta danych osobowych; *printscreen*

- Drzewo Genealogiczne (polska wersja językowa): <http://www.drzewo-genealogiczne.pl>
- Family Historian: <http://www.family-historian.co.uk/>
- Family Tree Legends: <http://www.familytreelegends.com/>

- Family Tree Maker: <http://familytreemaker.com/>
- Fzip Family Tree (podręcznik użytkownika po polsku):
<http://members.ozemail.com.au/~acroft/>
- Genbox Family History : <http://www.genbox.com/>
- GenDesigner (także w polskiej wersji językowej):
<http://www.gendesigner.com/>
- Genopro (także w polskiej wersji językowej):
<http://www.genopro.com/>
- GreatFamily (wersja 1.1 oraz 2.x jest także w polskiej wersji językowej): <http://www.greatprogs.com/>
- Heredis: <http://www.heredis.com/>
- Legacy Family Tree (wersja standardowa - gratis) :
<http://www.legacyfamilytree.com/>
- LifeLines: <http://lifelines.sourceforge.net/>
- The Master Genealogist: <http://www.whollygenes.com/>
(ryc. 4 przedstawia przykładową bazę danych w programie The Master Genealogist)

Ryc. 4 The Master Genealogist – przykładowa baza danych; *printscreens*.

- Personal Ancestral File (wymaga rejestracji, aby pobrać program; dostępne także w polskiej wersji językowej): http://www.ldscatalog.com/webapp/wcs/stores/servlet/CategoryDisplay?catalogId=10151&storeId=10151&categoryId=14000&langId=-1&parent_category_rn=13669&bcname=Software%20Downloads%20-%20Free&top=&resetCat=N&initBC=Y&level=2&replBC=subcatlist13669&retURL=
- Precision Genealogical Tools: <http://www.precisiongenealogicaltools.co.uk/>
- RootsMagic: <http://www.rootsmagic.com/>
- WinFamily: <http://winfamily.com/>
- ❖ MACINTOSH
  - GEDitCOM: <http://www.geditcom.com/>

- Gene (działa tylko w systemie Mac OS 9):
<http://www.ics.uci.edu/~eppstein/gene/>
- Wspomniane już LifeLines: <http://lifelines.sourceforge.net/> - wersja dla Macintosha
- Reunion (działa tylko w systemie Mac OS X):
<http://www.leisterpro.com/>

❖ LINUX

- Genes: <http://genes.sourceforge.net/>
- GRAMPS: <http://sourceforge.net/projects/gramps/>
- Wspomniane przy innych systemach operacyjnych LifeLines tym razem w wersji dla Linuxa: <http://lifelines.sourceforge.net/>

❖ PDA (Palmtop)

- GedStar Pro (Palm OS): <http://www.ghcssoftware.com/gedstarpro.htm>
- GedWise (Palm OS): <http://www.batteryparksoftware.com/>
- HandyTree (Palm OS): <http://www.arkansoft.com/HandyTree.html>
- MyRoots (Palm OS, Pocket PC):
<http://www.tapperware.com/MyRoots/index.html>
- Pocket Genealogist (Windows CE):
<http://www.northernhillssoftware.com/>

❖ Programy w języku Java:

- @rbre - open 3D genealogy (Java-X3D-P2P)
<http://rbre.sourceforge.net/>
- GeneaPro: <http://geneapro.sourceforge.net/>
- GenealogyJ: <http://sourceforge.net/projects/genj/>

Warto wspomnieć też serwisy internetowe, które obsługują dane w formacie GEDCOM, bazujące na skryptach MYSQL, bądź PHP: płatne The Next Generation of Genealogy Sitebuilding© (<http://www.lythgoes.net/genealogy/software.php>), oraz TUFaT (<http://www.tufat.com/>), i bezpłatne PhpGedView

(<http://sourceforge.net/projects/phpgedview/>),

Phpmyfamily

(<http://www.phpmyfamily.net/>).

Istnieją także strony internetowe prezentujące listy bądź zestawienia poszczególnych programów. Najbardziej warto polecić to „Cindi’s List” (<http://www.cyndislist.com/software.htm>), dobra, aczkolwiek ostatni raz aktualizowana w marcu 2005: „Mumford’s Report Card” (<http://www.mumford.ca/reportcard/>), oraz „Genbox Family History” – porównanie w formie tabeli programu Genbox z innymi programami (<http://www.genbox.com/comparison.htm>).

1.1.1.1.2.18.2. online resources

Wyjaśniony już został sposób transferu danych do Internetu. Pozostaje jednak jeszcze dużo więcej relacji między Internetem a genealogią.

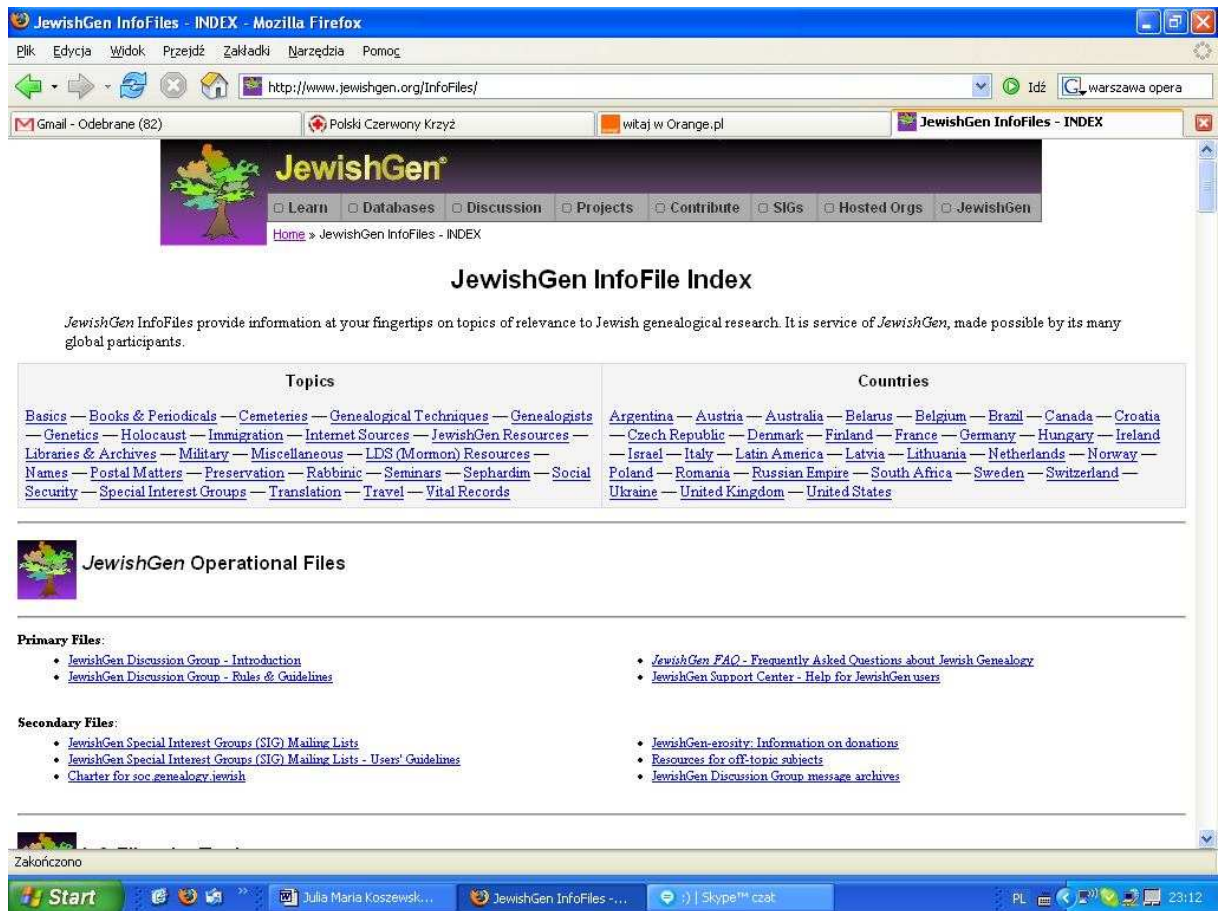
1.1.1.1.2.18.2.1. databases

Kolejną opcją wyszukiwania informacji na stronie JewishGen.org jest skorzystanie z usługi Databases. Są to podzielone regionalnie, linki do zdigitalizowanych baz danych, które umieszczone są na serwerze JewishGen.org. I tak dla Polski są to zarówno „Księga adresowa Polski (...) dla handlu, przemysłu, rzemiosł i rolnictwa. 1929”, cały serwis JRI-Poland, zbiór mikrofilmów Mormonów zrobionych na podstawie dokumentów z terenów Polski, a także baza ponad 3,5 miliona rekordów dla Polski, pochodzących z różnych baz.

1.1.1.1.2.18.2.2. JewishGen InfoFiles

InfoFiles to usługa serwisu JewishGen.org. Polega na zgromadzeniu danych, które zostały podzielone według dwóch głównych kategorii: kraje i tematy. Tematy to np. Książki i Periodyki, Cmentarze, Genealodzy, Imiona, Tłumaczenie, Genetyka. Jest to coś w rodzaju linków do tekstów będących rozwiniętą odpowiedzią na najczęściej zadawane pytania. Układ graficzny strony pozostaje w tyle za grafiką bardziej współczesnych stron internetowych. Jego zdecydowaną zaletą jest jednak przejrzysty dla użytkownika rozkład treści.

Na ryc. 5 przedstawiono widok JewishGen InfoFile Index.

Ryc. 5 JewishGen InfoFile Index - *printscreen*

1.1.1.1.2.18.2.3. *Library Catalogs*

Z pozoru wydają się mało potrzebne. Jak w bibliotecznych katalogach online znaleźć informacje o konkretnych osobach? Które katalogi uwzględniają takie dane w katalogach? Warto jednak nie zapominać, że genealodzy – zarówno amatorzy, jak i profesjonaliści – poszukują nie tylko danych bezpośrednio o konkretnych osobach, rodzinach, ale także o czasach, regionach, w których oni żyli. Znajomość okresu historycznego, czy warunków geograficznych zamieszkania poszukiwanej osoby może bądź znacznie ułatwić poszukiwania bądź po prostu przybliżyć nam tamten okres, dać szersze wyobrażenie o naszych przodkach.

Wiele bibliotek, zarówno lokalnych, jak i narodowych, udostępnia katalogi swoich zbiorów na stronie internetowej. Często przeszukiwanie tych katalogów jest niedostępne, bądź o ograniczonym dostępie w godzinach nocnych – warto wtedy pamiętać o ewentualnej różnicy w strefach

czasowych naszego miejsca pobytu i miejsca, w którym znajduje się biblioteka. Powoli, aczkolwiek coraz częściej biblioteki, czasem także wydawnictwa, udostępniają za pewną opłatą dostęp do poszczególnych woluminów w formie e-book'ów bądź zeskanowanych książek w formacie np. pdf. Ciekawą inicjatywą są tu także biblioteki wirtualne, istniejące tylko w rzeczywistości Internetu. One także udostępniają często stare dokumenty w wersji .pdf bądź dokumentów .html (z tekstem przepisanych z książki do dokumentu np. .html).

1.1.1.1.2.18.2.4. World Wide Web (www)

Przestrzeń pod hasłem “www” to w JewishGen.org nie: zbiór linków do stron/ serwisów genealogicznych., tych zapewne byłoby zbyt wiele, lecz do stron genealogicznych ogólnych, od których warto zacząć swoje poszukiwania. Polecane są oczywiście strony internetowe serwisów online ale też strony internetowe instytucji istniejących w rzeczywistości nie tylko wirtualnej. Są to np. archiwa państwowe USA (<http://www.archives.gov/>). Dla poszukiwań z terenów Polski warto by dodać np. stronę AGAD-u (<http://www.agad.archiwa.gov.pl/>), na której od pewnego czasu znajduje się zakładka „genealogia”. Znajdziemy tam zarówno wskazówki dla początkujących genealogów – amatorów, jak i omówienia głównych kategorii źródeł znajdujących się w AGADzie i formularz do zamówienia kwerendy genealogicznej.

1.1.1.1.3. Glossary, abbreviations

Jak rozszyfrować zapisy w dokumentach? Jak dowiedzieć się co znaczą słowa w jidysz, bądź po hebrajsku, których transliterację znajdujemy w wielu dokumentach, a ich znaczenia nie znamy, gdyż nie znamy ani języka ani bliżej nie znamy tej kultury? Warto sięgnąć po słowniki tłumaczące pojęcia i skróty.

1.1.1.1.3.1. glossary

Słowniki w serwisie JewishGen.org możemy znaleźć w kilku miejscach. Jest słownik w formacie .txt w części InfoFiles (<http://www.jewishgen.org/InfoFiles/dict.txt>), także w części grup dyskusyjnych łatwo znajdziemy maile z tłumaczeniami, bądź linkami do słowników pojęć związanych bądź

to z kulturą i religią żydowską. Warta polecenia przy tej okazji jest też, wspomniana już „Cyndi’s list” (<http://www.cyndislist.com/diction.htm>).

1.1.1.1.3.2.   *Abbreviations*

Skróty – o tym warto pamiętać. Pełno długich nazw, które skracamy, a później łatwo zapomnieć rozszerzenie.

Podobne informacje możemy też znaleźć na stronie: <http://www.genealogyforum.com/gfaol/beginners/faq13.htm>.

Do swojej pracy załączam także spis skrótów użytych w tej pracy.

1.1.1.2.   JRI - Poland

1.1.1.2.1.   o projekcie

Jewish Record Indexing – Poland (JRI – Poland) jest niezależną organizacją genealogiczną. Jednak strona www tego projektu znajduje się na serwerze JewishGen.org.

Pomysłodawcą projektu był Stanley Diamond – obecnie Dyrektor Wykonawczy JRI-Poland. Wraz ze Stevenem A. Zedeckiem i Michaeliem Tobiasem – obecnie Database Manager- założyli JRI – Poland w 1995 roku. Rok temu projekt obchodził swoje 10-lecie. Jednak jego zasługi dla genealogii Żydów już wcześniej zdobyły sobie uznanie, czego dowodem może być m.in. nagroda przyznana przez IAJGS. W 1999 roku podczas 19th Annual Conference on Jewish Genealogy w Nowym Jorku, JRI- Poland otrzymało nagrodę za wybitny wkład w genealogię Żydów via Internet⁴. W chwili obecnej ważnymi postaciami JRI-Poland są także Hadassa Lipsius pełniąca funkcję Associate Director oraz Koordynatora Shtetl CO-OP i Tłumaczeń, a także Judy Baston, która jest Moderatorem Listy dyskusyjnej. Ilość członków JRI – Poland mierzy się w szacunkowej liczbie czytelników grupy dyskusyjnej. W 2004 roku było to ok. 1525 osób.

Celem JRI - Poland jest sporządzenie spisów katalogowych akt metrykalnych dotyczących Żydów zamieszkałych (kiedyś i obecnie) na terenie Polski.

JRI – Poland jest tylko narzędziem, dzięki któremu wiemy, gdzie szukać. Można określić to rozbudowanym katalogiem akt. Nie mamy pełnego wglądu w poszukiwane

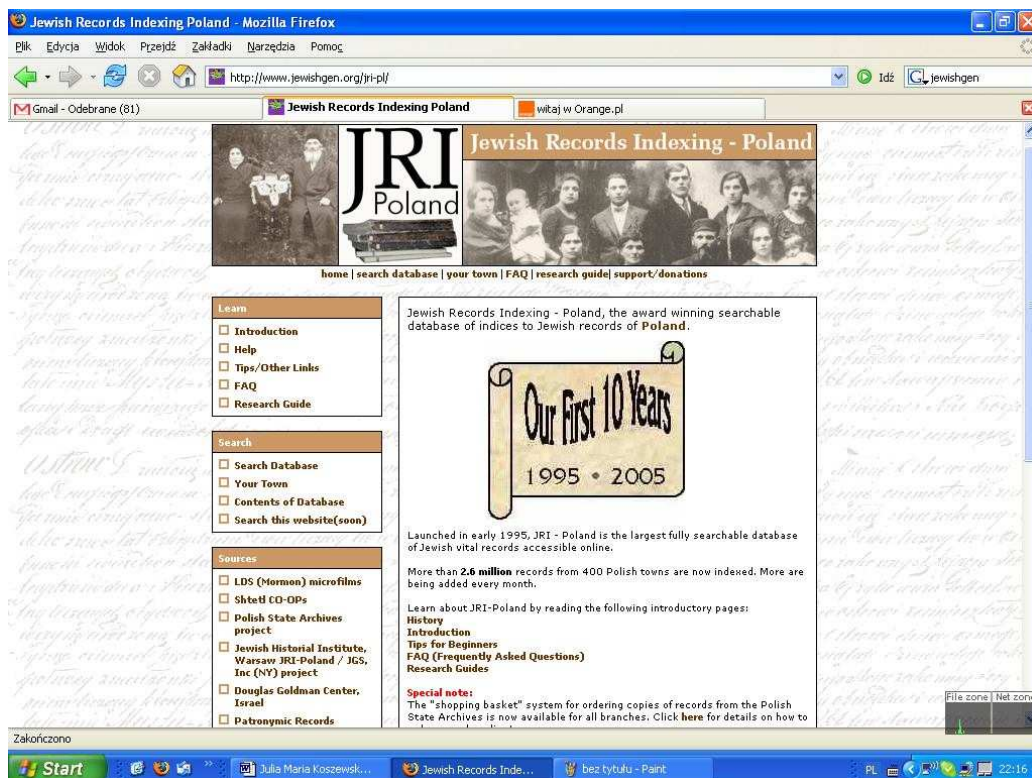
---

⁴ Outstanding Contribution to Jewish Genealogy via the Internet Award (presented to JRI-Poland by the International Association of Jewish Genealogical Societies at the 19th Annual Conference on Jewish Genealogy in New York City, August 1999) <http://www.jewishgen.org/jri-pl/award99.htm> (20.06.2006)

akta. Dzięki JRI – Poland dowiadujemy się jednak gdzie i czego dokładnie (dzięki konkretnym numerom dokumentów) szukać. Na stronie www możemy także pobrać specjalne formularze do wypełnienia, wraz z dokładnym zamiarem na konkretne archiwum, aby zamówić poszukiwane przez nas dokumenty.

Projekt finansowany jest przez żydowskie towarzystwa genealogiczne oraz osoby prywatne. Dotacje przekazywane są zarówno na działalność całego projektu JRI – Poland jak i na indeksowanie akt na temat konkretnych miejscowości. Obywatele USA mogą te dotacje odpisywać od podatku.⁵

Ryc. 6 przedstawia widok strony głównej JRI-Poland.

Ryc. 6 JRI – Poland - *printsreen*

1.1.1.2.2. *źródła informacji*

Można wyróżnić 3 rodzaje źródeł informacji, z których korzysta JRI – Poland. Pierwszy typ to akta ze zbiorów polskich Archiwów Państwowych (AP), które zostały zmikrofilmowane przez LDS i w postaci mikrofilmów są udostępniane.

Drugi typ stanowią dokumenty pochodzące bezpośrednio z polskich Archiwów Państwowych. JRI – Poland podpisało w lipcu 1997 umowę z AP, na podstawie której pracownicy AP indeksują dla JRI – Poland metrykalne akta żydowskie ze zbiorów

⁵ Jewish Record Indexing – Poland Inc. jest niezależną i wolną od podatków organizacją. Działa na podstawie sekcji 501 © (3) Kodeksu Podatkowego USA. [©JRI-7/2004]

AP, które to akta nie zostały jeszcze skopiowane przez LDS. Dokumenty te obejmują okres 1865 – 1903.

W roku 2000 współpracę rozszerzoną i obecnie JRI - Poland obejmuje także akta z 86 miast wschodniej Galicji (obecna Ukraina). Akta te pochodzą ze zbiorów Archiwum Głównego Akt Dawnych (AGAD) w Warszawie.

Trzeci typ to wszystkie pozostałe źródła, czyli dokumenty znajdujące się w zbiorach ŻIH, cmentarzy na terenie Polski, danych z druków okazjonalnych i ulotnych. Istotnym źródłem informacji jest także wydana w 1929 roku Książka Adresowa Polski (Handlu i Przemysłu). Dane pochodzące z tej książki są dostępne w łatwej do wyszukiwania formie on-line. Można jednak zobaczyć skany stron tej książki w wersji .pdf. Ostatnim realizowanym pomysłem jest tworzenie bazy danych z warszawskiego cmentarza żydowskiego na ul. Okopowej.

1.1.1.2.3. budowa bazy danych - struktura

Baza danych JRI – Poland dzieli się na działy:

- Learn – zawierający następujące elementy: Introduction; Help; Tips/ Other links; FAQ; Research Guide. Tu znajdują się wszystkie informacje dotyczące struktury projektu jak i jego organizacji. Także w tej części znaleźć można wskazówki jak korzystać z portalu. Są one tak napisane, że są zrozumiałe zarówno dla osób nie mających wcześniej do czynienia z serwisami internetowymi jak i dla osób obytych z podobnymi usługami online.
- Search – zawiera: Search Database; Your Town; Contents of Database; Search this website (w trakcie tworzenia). Ten dział to narzędzia wyszukiwawcze. Można w tym dziale wyszukiwać informacji zarówno o ludziach jak i miastach/ miasteczkach.
- Sources – w jego skład wchodzi LDS (Mormon) microfilms; Shtetl CO – OPs; Polish State Archives project; Jewish Historical Institute, Warsaw JRI – Poland / JGS, Inc (NY) project; Douglas Goldman Center, Israel; Patronymic Records. Są to spisy dokumentów podzielone ze względu na miejsce znajdowania się akt.
- In the News – zawiera: Press coverage; Press releases; Presentation. Ten dział to oficjalne, gotowe informacje o projekcie. Prezentacje projektu wykorzystywane na konferencjach zarówno prasowych, jak i naukowych.
- Mailing List – Subscribe to the Mailing List; Archived messages. Podobnie jak JewishGen.org, tak i JRI – Poland posiada własną listę mailingową (dyskusyjną).

Jest to lista moderowana, co oznacza, że każda wiadomość zanim ostatecznie trafi do subskrybentów tej listy, jest sprawdzana przez moderatora pod względem wiarygodności i rzetelności informacji, jak i tego, czy treść maila nie jest dla kogoś obraźliwa. Ponieważ pytania techniczne, a także często na tej samej liście pojawiały się pytania różnych osób o tych samych przodków (dzięki czemu mogli się odnaleźć) często się powtarzały na tej liście, moderatorzy podjęli decyzję o udostępnieniu archiwum tych wiadomości – wraz z wyszukiwarką – w osobnej zakładce na stronie JRI – Poland.

1.1.1.2.4. budowa bazy danych – twórcy

Baza jest tworzona w znacznej mierze przez wolontariuszy. Nie oznacza to jednak, że ich wiedza ani poziom pracy nie są na poziomie profesjonalnym. Zawodowo pracują przy tym projekcie główni koordynatorzy, administrator strony i moderator grupy dyskusyjnej oraz pośrednio także pracownicy polskich archiwów państwowych, którzy w ramach swoich służbowych obowiązków pracują także dla JRI – Poland.

Praca wolontariuszy wygląda różnie w zależności od rodzaju źródła dokumentów, na których pracują.

1.1.1.2.4.1. mikrofilmy LDS

Wolontariusze pracują w programie Shtetl CO – OP, który zrzesza prywatne osoby zainteresowane poszukiwaniem w konkretnym mieście lub rejonie. Wspólne zainteresowanie powoduje, że pracę tę wykonują ze względu na prywatne zainteresowanie a efekty pracy udostępniają wszystkim. Wolontariusze dzielą między siebie także koszty np. kopiowania dokumentów. Grupa Shtetl CO – OP spisuje do arkuszy excel skorowidze akt z poszczególnych miast z mikrofilmów LDS. Następnie dane po zweryfikowaniu dodawane są do głównej bazy danych. Dodatkową grupę stanowią wolontariusze z JGS Copy Service z Toronto, którzy zajmują się kopiowaniem indeksów ogólnych. Koordynatorem wszystkich grup Shtetl CO – OP jest Hadassa Lipsius.

Część wolontariuszy w Shtetl CO – OP zajmuje się przepisywaniem akt pisanych alfabetem łacińskim – część akt sprzed 1868 roku. Druga grupa wolontariuszy zajmuje się aktami z lat późniejszych (od 1867), które pisane były cyrylicą.

1.1.1.2.4.2. *regionalne oddziały Archiwów Państwowych*

Dane są indeksowane systematycznie: archiwum po archiwum. Pierwszym krokiem pracy jest wybranie Koordynatora Archiwum, który będzie kierował pracą nad indeksowaniem akt z danego archiwum. Następnie Koordynator wybiera Przewodników Miast, których zadaniem jest czuwanie nad przebiegiem prac dotyczących akt na temat konkretnego miasta, znajdujących się w zbiorach tego archiwum. Koordynator porównuje zbiór mikrofilmów LDS z danego rejonu, aby zająć się tylko „nowymi” materiałami. Kopie akt, które nie zostały zmikrofilmowane przez mormonów zamawiane są w lokalnych oddziałach Archiwów Państwowych. Przewodnicy Miast odpowiedzialni są za pozyskanie funduszy na zakup tych kopii. Warszawska grupa JRI – Poland spisuje akta z wszystkich miast. Specjalny program przetwarza dane z akt pochodzących z lat po 1867 – pisanych cyrylicą – i transliteruje je na alfabet łaciński z wykorzystaniem systemu *Daitch – Mokotoff Soundex* (więcej o systemie w rozdziale 5.3). Do wiosny 2006 zindeksowano już ponad połowę archiwów.

1.1.1.2.4.3. *AGAD*

Akta znajdujące się w zbiorach AGAD to w większości akta z terenów wschodniej Galicji. Akta te nie zostały zmikrofilmowane przez mormonów. Wyróżnia je także forma: akta nie są pisane tekstem ciągłym, lecz w formie tabeli – oraz język: polski lub niemiecki. Nad tą częścią projektu JRI – Poland pracują pracownicy AGAD - u, którzy zatrudniani są na dodatkowe (poza normalnymi godzinami pracy w AGAD-zie) godziny. Pracują oni wg metodologii i standardów JRI – Poland: dane spisują na specjalny arkusz programu excel. Arkusze są szablonami – identycznymi dla każdego miasta, aby zunifikować system przetwarzania informacji.

1.1.2. inne źródła wykorzystywane w poszukiwaniach genealogicznych

Włodzimierz Dworzaczek w „*Genealogii*” wyróżnia następujące rodzaje źródeł genealogicznych:

- „*przekazy ustne*
- *prywatne zapiski genealogiczne*
- *dokumenty*
- *akta*
  - o *metryki chrztów, ślubów i zgonów*
  - o *nekrologi klasztorne, libri fraternitatis, libri sepulorum*
  - o *metryki uniwersyteckie*
  - o *inne wykazy osób*
  - o *akta sadowe grodzkie i ziemskie*
  - o *metryka koronna, mazowiecka i litewska*
  - o *legitymacje szlacheckie*
  - o *księgi sądowe miejskie*
  - o *księgi sądowe wiejskie*
  - o *księgi i akta hipoteczne*
  - o *księgi instytucji i władz kościelnych*
  - o *akta rachunkowe*
- *pomniki*”⁶.

Dla genealogii Żydów praktycznie wszystkie proponowane przez Włodzimierza Dworzaczka rodzaje źródeł (oprócz metryki koronnej, mazowieckiej i litewskiej oraz legitymacji szlacheckiej) będą przydatne w badaniach. W rozdziale 2 przedstawiono rodzaje źródeł, które są przydatne dla genealogii Żydów, a które nie zostały omówione przy okazji przedstawienia serwisu JewishGen.org.

1.1.2.1. instytucje państwowe

Wiele dokumentów, które są istotnymi źródłami informacji w badaniach genealogicznych są oficjalne akta np. metrykalne, wystawione przez urzędników państwowych. Również obecnie znajdują się one w zbiorach archiwów państwowych.

---

⁶ Włodzimierz Dworzaczek, *Genealogia*, PWN, Warszawa 1959, str. 7 - 8

1.1.2.1.1. polskie Archiwa Państwowe

Dokumenty przechowywane w Archiwach Państwowych podzielone są terytorialnie oraz wg przynależności zespołowej akt. Można je więc znaleźć w odpowiednich lokalnych Archiwach. Akta z okresu rozbiorów są w różnych wersjach językowych. Może to być polski, łacina, niemiecki bądź rosyjski, zależnie, w którym zaborze stworzono dany dokument. Akta sprzed okresu rozbiorów mogą być napisane w języku polskim, jednak najczęściej będą po łacinie.

1.1.2.1.1.1. akta metrykalne

Najwięcej zmian w przepisach dotyczących prowadzenia akt metrykalnych nastąpiło w okresie rozbiorów, kiedy to akta metrykalne stały się dokumentami o charakterze prawnym. W każdym z zaborów istniały odrębne przepisy regulujące sposób sporządzania akt. W okresie Księstwa Warszawskiego sporządzano każdą księgę w dwóch egzemplarzach. Księgi te zachowały się i są dostępne. W okresie Królestwa Polskiego sporządzano księgi, które pełniły jednocześnie funkcję akt stanu cywilnego. Każde wyznanie posiadało zapisy w odrębnych księgach. Prowadzono na bieżąco działalność archiwizacyjną: każdy dokument sporządzano w dwóch egzemplarzach: jeden pozostawał na miejscu (unikat), natomiast drugi (duplikat) przekazywano od razu do archiwum hipotecznego sądu powiatowego. Księgi prowadzone były do 1868 roku w języku polskim, później w rosyjskim. Rejestry dotyczące ślubów i rozwodów prowadzili burmistrzowie.

W zaborze austriackim akta spisywano po łacinie. Od 1782 roku rejestrację ludności wyznania niechrześcijańskiego prowadzili proboszczowie oraz rabini, którzy oprócz funkcji religijnych posiadali uprawnienia urzędników państwowych dla ludności żydowskiej. Od 1875 roku akta były sporządzane przez specjalnych urzędników państwowych, tzw. metrykantów.

Do 1874 roku w zaborze pruskim akta metrykalne wystawiane były przez miejskie władze policyjne, starostów, bądź magistraty. W 1874 roku utworzono w Prusach urzędy stanu cywilnego, które w dwóch rejestrach (głównym i pobocznym) prowadziły rejestr narodzin, ślubów i zgonów.

Najstarsze akta w Polsce pochodzą z XVI wieku

1.1.2.1.1.2.   *spisy ludności*

Gdy mowa o liczbach i statystykach na temat ludności nie można nie wspomnieć o spisach ludności. Będą to zarówno spisy powszechne jak i spisy, które obejmowały poszczególne grupy ludności, dokonywane przez urzędy państwowe w konkretnym celu. Pierwszy spis przeprowadzono w Polsce w 1791 roku. W latach 1808 i 1810 przeprowadzono spisy powszechne dla Księstwa Warszawskiego, a w 1897 w Cesarstwie Rosyjskim. W spisach tych na oddzielnych kartach zapisywano dane o jednej rodzinie zamieszkującej w jednym domu, z wyszczególnieniem dla każdego członka tej rodziny daty i miejsca urodzin, ślubu, imion rodziców, oraz miejsca poprzedniego (bądź stałego zamieszkania). W niepodległej Polsce Pierwszy Powszechny Spis Ludności przeprowadzono w 1921 roku. Uwzględnia on takie informacje jak cechy demograficzne, narodowość, język ojczysty i wyznanie, wykształcenie i wykonywany zawód, inwalidztwo i sieroctwo, oraz sytuację mieszkaniową. Drugi spis przeprowadzono w 1931 roku, nie obejmował on już jednak aż tak szczegółowych danych. Po II wojnie światowej pierwszy spis przeprowadzono w lutym 1946 roku. Uwzględniał on jednak tylko dane ogólne jak płeć, przynależność do jednej z trzech grup wiekowych oraz narodowość (tylko niemiecka była specjalnie zaznaczana). Migracje, które później nastąpiły spowodowały dezaktualizację spisu. Z tego też powodu w 1950 roku przeprowadzono kolejny, tym razem bardzo szczegółowy spis. Część z tych dokumentów można znaleźć w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie, część w archiwach Głównego Urzędu Statystycznego (GUS).

1.1.2.1.1.3.   *księgi i karty meldunkowe*

Księgi i karty meldunkowe z XIX i XX wieku stanowią bardzo przydatne w kwerendzie genealogicznej źródło danych. Odnotowywano w nich bowiem takie informacje jak: imię i nazwisko, imiona rodziców, zawód i zajmowane stanowisko, datę urodzenia, oraz wyznanie, a także obywatelstwo, stosunek do powszechnej służby wojskowej, miejsce przybycia, miejsce zamieszkania – stałego i czasowego, datę wyprowadzenia się oraz miejsce, do którego dana osoba się przeprowadziła, pokwitowanie biura meldunkowego (data i podpis sporządzającego zapis), oraz uwagi. W roku 1945 zaniechano wpisywania wyznania.

1.1.2.1.1.4.   *księgi hipoteczne*

Współczesne księgi przechowywane są w Polsce w Wydziale Ksiąg Wieczystych w lokalnym Sądzie. Archiwalne w Archiwach Państwowych. Jeśli dana nieruchomość należała do jednej rodziny przez kilka pokoleń, to może stanowić bardzo cenny zasób informacji genealogicznych.

1.1.2.1.1.5.   *pozostałe zespoły archiwalne*

Ciekawym źródłem informacji mogą być także takie zespoły archiwalne jak znajdujące się w Starostwach Powiatowych Wykazy Płatników Składek Bożniczych, wykazy członków organizacji i stowarzyszeń żydowskich. Interesujące mogą też być też zapiski o darczyńcach, oraz fundatorach bożnic oraz prywatnych domach modlitw, a także zapiski o sektach, m.in. chasydach.

1.1.2.1.2.   *Urząd Stanu Cywilnego (Polska)*

W archiwach Urzędu możemy znaleźć księgi z poprzedniego wieku z danymi o narodzinach, zawieranych związkach małżeńskich, a także o zgonach. Odpowiednie akta możemy znaleźć w lokalnym Urzędzie Stanu Cywilnego. Należy jednak udowodnić pokrewieństwo z osobą, której danych szukamy. Jeśli znana jest jedynie data zgonu, bądź zawarcia małżeństwa, nieznane jest natomiast miejsce, można poprosić o pomoc Archiwum Urzędu Stanu Cywilnego Warszawa Śródmieście. Dotyczy to jednak jedynie akt z ziem wchodzących w obecny obszar Polski. Akta z np. Kresów Wschodnich można znaleźć w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie. Do czasów II wojny światowej dane były zapisywane lokalnie przez urzędników. Jednakże dla ludności żydowskiej funkcję urzędnika stanu cywilnego sprawował rabin z lokalnej gminy. W 1945 roku ukazał się dekret wprowadzający powszechną, państwową i jednolitą dla całego kraju świecką rejestrację stanu cywilnego.

1.1.2.1.3.   *USA*

Amerykańskie archiwa państwowe zostały już omówione w rozdziale 1.1.2.8. Oprócz ogólnych ogólnonarodowych archiwów państwowych w USA, ważnym ośrodkiem na temat historii, w tym także genealogii Żydów, jest Holocaust Memorial Museum z siedzibą w Waszyngtonie

1.1.2.1.3.1. *Holocaust Memorial Museum, Washington*

The United States Holocaust Memorial Museum jest amerykańską instytucją państwową, której celem jest dokumentacja, nauczanie oraz interpretacja historii Holocaustu, a także służba jako rodzaj pomnika dla ofiar Holocaustu.

Swoją działalność rozpoczął w 1980 roku w Waszyngtonie, gdzie mieści się do dziś. Prowadzi działalność wystawienniczą, naukową, edukacyjną (organizuje kursy o Holocaustie i dystrybuje własne materiały edukacyjne) oraz wydawniczą, a także gromadzi i chroni materiał dowodowy, oraz przedmioty związane ze sztuką na temat Holocaustu. Co roku Muzeum organizuje także Dzień Pamięci o Holocaustie.

Dane zgromadzone w zbiorach Muzeum, udostępnione są na stronie internetowej wraz z wewnętrzną wyszukiwarką (<http://data.ushmm.org/vlpnamelist/search/index.php>).

1.1.2.1.4. *Izrael*

W Izraelu najbardziej znaną instytucją posiadającą akta, które mogą być przydatne do badań genealogicznych jest instytut Yad Vashem.

1.1.2.1.4.1. *Yad Vashem*

Yad Vashem jest nie tylko archiwum, ale także muzeum z biblioteką oraz specjalnym miejscem pamięci nazywanym „Hall of Names”. Inna formą działalności Yad Vashem jest nauczanie o Holocaustie, które prowadzone jest w ramach International School of Holocaust Studies.

Yad Vashem posiada ogromne zbiory, bazujące głównie na dokumentacji bezpośredniej- wspomnienia ofiar. Baza danych wraz z wewnętrzną wyszukiwarką dostępna jest online (<http://www.yadvashem.org>). Sama biblioteka zawierała pod koniec lat 90-tych 100 000 vol. w tym ponad 1 000 stanowiły „yizkor books”, czyli księgi pamięci (wspomnień). Zbiory podzielone są wg miast.

„The Hall of Names” zawiera “Pages of Testimony”, czyli karty informacyjne o ofiarach Holocaustu wypełniane przez ich krewnych. Karty te zawierają takie informacje jak imiona i nazwiska rodziców, współmałżonków oraz dzieci ofiary, daty i miejsca urodzin oraz śmierci, oraz imię i nazwisko, adres oraz stopień pokrewieństwa osoby, która taką kartę wypełniała.

Ryc. 7 przedstawia czystą kartę „Page of Testimony”.

Page of Testimony דף עד

Pages of Testimony commemorate the Jews who perished during the Holocaust.
Please submit a separate form for each victim, in block capitals

Victim's photo Please write victim's name on back. Do not glue	The Martyrs' and Heroes' Remembrance Law 5713-1953 determines in section 2 that: "The task of Yad Vashem is to gather into the homeland material regarding all those members of the Jewish people who laid down their lives, who fought and rebelled against the Nazi enemy and his collaborators, and to perpetuate their names and those of the communities, organizations and institutions which were destroyed because they were Jewish."			
	Victim's family name:		Maiden name:	
	Victim's first name (also nickname):		Previous/other family name:	
Title:	Gender: Male / Female	Date of birth:	Approx. age at death:	
Town of birth:	Region:	Country:	Citizenship:	
Victim's father:	First name:	Family name:		
Victim's mother:	First name:	Maiden name:		
Victim's spouse:	First name:	Maiden name:	Victim's family status:	Number of children:
Town of permanent residence:	Region:	Country:	Street:	
Profession:	Place of work:		Member of organization or movement:	
Place of residence during the war:	Region:	Country:	Street:	
Places, events and activities during the war (prison / deportation / ghetto / camp / death march / hiding / escape / resistance / combat):				
Place of death:	Region:	Country:	Date of death:	
Circumstances of death:				
I, the undersigned, hereby declare that this testimony is correct to the best of my knowledge. I understand that this Page of Testimony and all the information on it will be publicly accessible.				
First name:	Family name:		Previous/maiden name:	
Street:	City:		State/Zip code:	
Country:	Shoah survivor: Yes / No	Relationship to victim (family/other):		
During the war I was in: camp / ghetto / forest / the resistance / in hiding / had false papers (circle relevant options)				

Date: _____ Place: _____ Signature: _____

Ryc. 7 Yad Vashem: czysta karta Page of Testimony

Instytut Yad Vashem dba o pamięć nie tylko o ofiarach, ale także o tych, którzy pomagali ratować Żydów, przyznając (począwszy od 1963 roku) tytuł "Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata".

1.1.2.2. NGO (organizacje pozarządowe)

Oprócz instytucji państwowych podobną działalność prowadzą organizacje pozarządowe. Coraz więcej z nich oferuje pomoc w poszukiwaniu krewnych. Mogą to być zarówno organizacje humanitarne pomagające ofiarom wojen, uchodźcom, oraz ofiarom klęsk żywiołowych, a także organizacje zajmujące się dokumentowaniem i upowszechnianiem wiedzy na temat imigracji do danego kraju – np. Fundacja Ellis Island (Ellis Island Foundation), a także pozarządowe organizacje o profilu stricte genealogicznym.

1.1.2.2.1. międzynarodowe

Działalność poszukiwawczą prowadzą zarówno NGO na poziomie jednego kraju jak i organizacje międzynarodowe. Organizacje krajowe, aby osiągnąć większą skuteczność muszą współpracować z innymi organizacjami, bądź archiwami, które działają na terenie innych krajów, bądź ograniczać zasięg swoich poszukiwań do terenu tylko jednego kraju. Łatwiejsze zadanie mają organizacje międzynarodowe, które posiadają zazwyczaj większe zbiory we własnych archiwach, oraz mogą współpracować po prostu z różnymi własnymi oddziałami krajowymi. Przykładem takiej organizacji może być Czerwony Krzyż.

1.1.2.2.1.1. Czerwony Krzyż

Innym miejscem wyszukiwania może być Czerwony Krzyż – zarówno komitet międzynarodowy (ICRC – International Committee of Red Cross) jak i narodowy (np. PCK – Polski Czerwony Krzyż).

W czasie II wojny światowej Czerwony Krzyż pośredniczył w odnajdywaniu rodzin. Był międzynarodowym punktem informacyjnym, niejako skrzynką kontaktową. Dziś kontynuuje tę działalność prowadząc poszukiwania i ustalając losy ofiar wojen, konfliktów zbrojnych i klęsk żywiołowych. Komisje Czerwonego Krzyża (oraz organizacji takich jak Czerwony Półksiężyc, Magen David, oraz Czerwony Kryształ) biorą także udział w ekshumacji zwłok ofiar masowych egzekucji, które miały miejsce w czasie wojen.

Międzynarodowe Biuro Poszukiwań (International Tracing Service - ITS) kierowane przez ICRC znajduje się w Arolsen w Niemczech. Gromadzi i przechowuje informacje na temat następujących grup osób (niebędących narodowości niemieckiej):

- „więźniów obozów koncentracyjnych i innych miejsc odosobnienia na terenie Trzeciej Rzeszy i na okupowanych terenach w latach 1933 – 1945, podlegających Reichführerowi SS.
- żydowskich deportowanych w czasie narodowego socjalizmu
- obcokrajowców, którzy w latach 1939 – 1945 przebywali na terenie Trzeciej Rzeszy, głównie na obszarze Federalnej Republiki Niemiec.
- deportowanych (Displaced Persons – DP’s), którzy po II-giej wojnie światowej byli pod opieką międzynarodowych organizacji – jak UNRRA [United Nations Relief and Rehabilitation Administration – przyp. J.M.K.], IRO [International Refugee Organization – przyp. J.M.K.] itp. – głównie na terenie obecnej Republiki Federalnej Niemiec, Austrii, Szwajcarii, Włoch i Wielkiej Brytanii.
- „Dzieci” (tzn. osoby, które w chwili zakończenia II-giej wojny światowej nie ukończyły 18-ego roku życia) osób wyżej wymienionych grup, deportowane lub odłączone od rodziców w następstwie wydarzeń wojennych, względnie urodzone podczas wojny na terenie Republiki Federalnej Niemiec”⁷

Centralne archiwum posiada w swoich zbiorach ponad 50 milionów teczek z dokumentami na temat ponad 17, 5 miliona cywili prześladowanych przez nazistów. Pozostałe dokumenty zawierające dane osobowe na temat ofiar zajmują ponad 25 000 metrów pól⁸.

Informacje na temat jeńców wojennych można uzyskać w Centralnym Biurze Poszukiwań ICRC w Genewie (Szwajcaria). W Arolsen można jednak znaleźć informacje na temat jeńców wojennych, którzy po zwolnieniu pracowali jako robotnicy cywilni.

Na podstawie dokumentów znajdujących się w archiwach ITS, biuro to wystawia stosowne zaświadczenia. Nie wystawia ich jednak na podstawie dokumentów ze zbiorów prywatnych wnioskodawcy. Dostęp do akt może uzyskać osoba bezpośrednio zainteresowana (dostęp do akt własnych), bądź jej najbliższa rodzina. Osoby trzecie mogą mieć dostęp jedynie za pisemną zgodą osoby bezpośrednio zainteresowanej. Trwają wciąż ustalenia nad wyrażeniem zgody na dostęp do akt w celach badań historycznych.

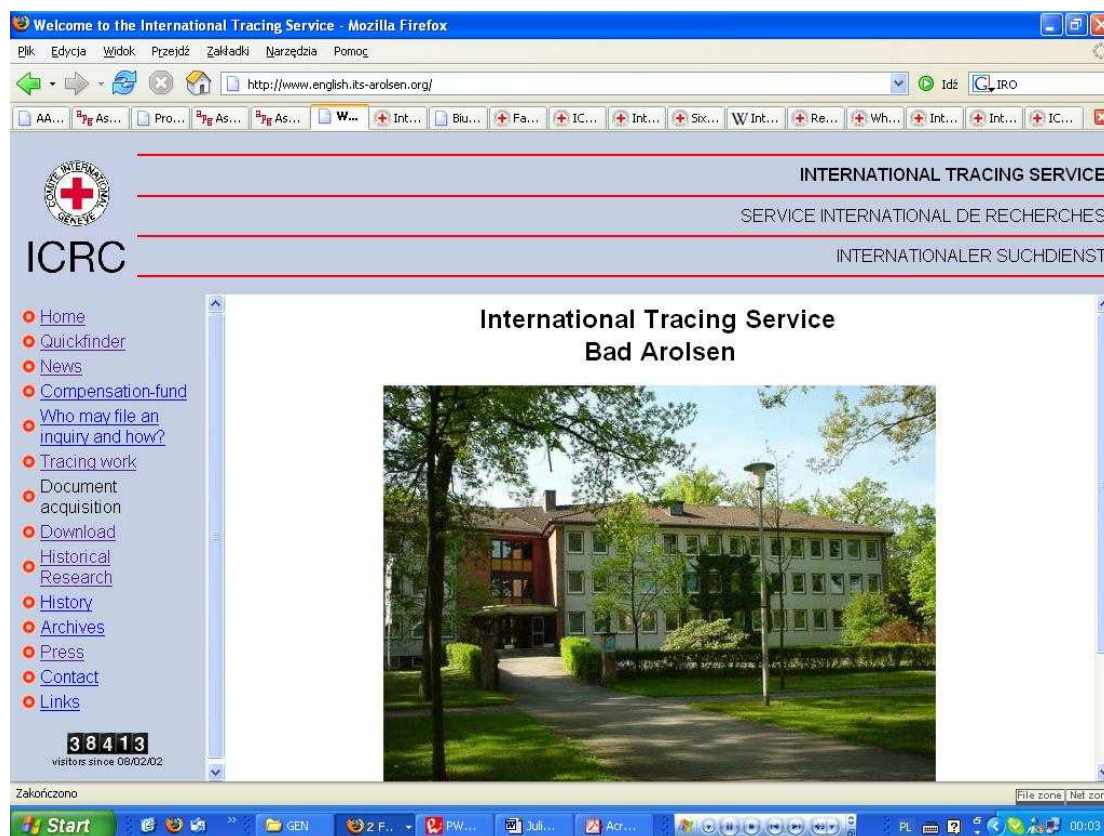
⁷ ICRC: ITS: okólnik (wersja polska): <http://download.its-arolsen.org/public/merkblaetter/mbpl.pdf> (15.06.2006)

⁸ dane na podstawie

<http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/iwpList410/7E932C5FA9D0D6DAC12571230057DD54>
(10.05.2006)

W wypadku otrzymania później nowych danych dotyczących wnioskodawcy, ITS – nawet kilka lat później – zawiadamia wnioskodawcę. Jednak wiele serwisów genealogicznych polecając ITS jako źródło informacji ostrzega przed tym, że z powodu ogromnej liczby akt, jak i dużej liczby wniosków, ITS udziela odpowiedzi z dużym opóźnieniem.

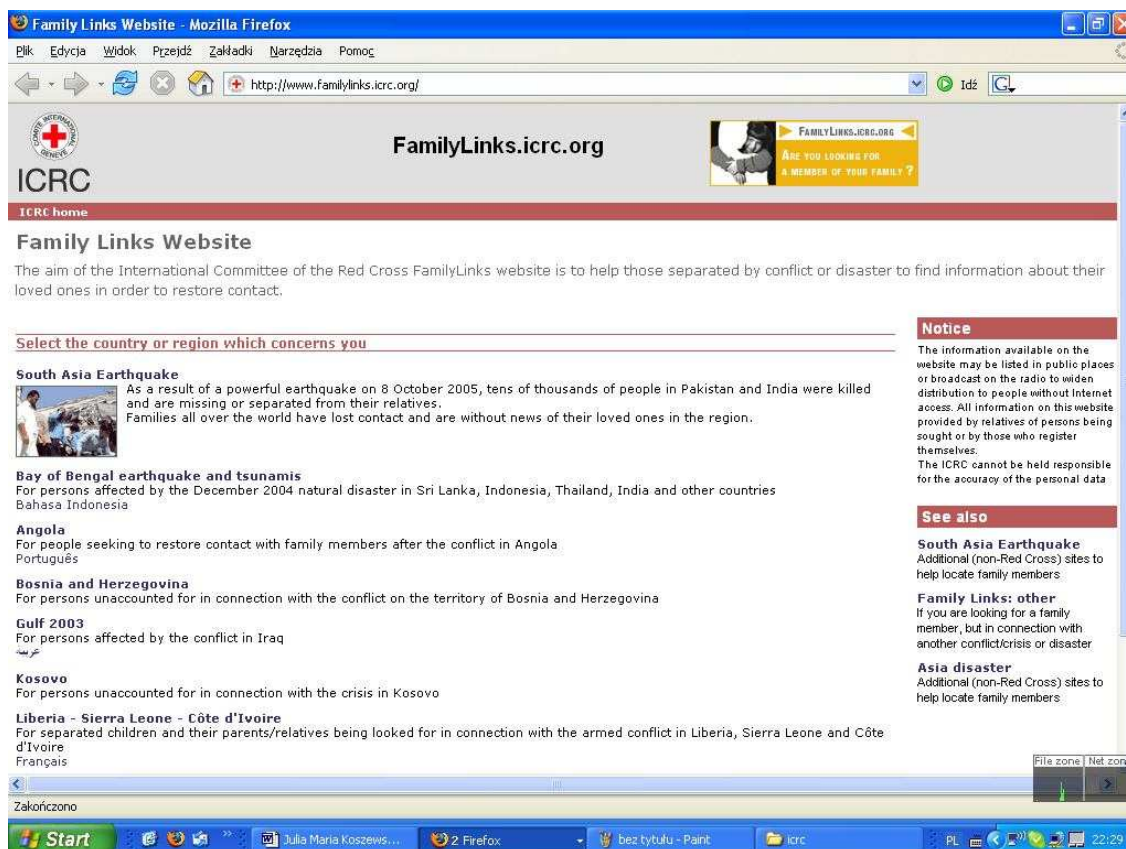
Ryc. 8 przedstawia *printscreen* strony głównej ITS.

Ryc. 8 ITS, Bad Arolsen – strona główna, *printscreen*

Pomoc w łączeniu rodzin rozdzielonych na skutek wojen lub klęsk żywiołowych oferuje także (również w ramach ICRC) biuro Family Links.

Ryc. 9 przedstawia *printscreen* strony głównej serwisu FamilyLinks (<http://www.family.icrc.org>).

Ryc. 9 ICRC: FamilyLinks - *printscreen*

W Polsce oddział ICRC działa pod nazwą Polski Czerwony Krzyż (PCK). Jednym z jego zadań jest pomoc w znajdowaniu osób zaginionych w skutek działań wojennych lub klęsk żywiołowych. Zajmuje się tym Biuro Informacji i Poszukiwań PCK. Współpracuje ono z ICRC w Genewie, ITS w Arolsen, oraz kilkudziesięcioma krajowymi stowarzyszeniami Czerwonego Krzyża, Czerwonego Półksiężycy i od niedawna także Czerwonego Kryształu. A także z Archiwami Państwowymi.

Ryc. 10 przedstawia *printscreen* strony głównej Biura Informacji i Poszukiwań PCK.

Ryc. 10 Biuro Informacji i Poszukiwań PCK - *printscreen*

1.1.2.2.2. *narodowe*

Pomimo ograniczonego zasięgu działań pozarządowe organizacje działające tylko na terenie jednego kraju, również osiągają sukcesy. Zarówno w prowadzonych przez siebie badaniach jak i we współpracy z prywatnymi genealogami czy innymi instytucjami. Rozdział 2.2.2. przedstawia kilka przykładów pozarządowych organizacji, działających na terenie Polski oraz w USA.

1.1.2.2.2.1. *Polska*

1.1.2.2.2.1.1. *Projekt Genealogiczny Fundacji Ronalda S. Laudera.*

Projekt jest jednym z dwóch projektów (drugim jest szkoła podstawowa), które prowadzi Fundacja na terenie Polski, pomimo zamknięcia swojego polskiego biura w 2004 roku. Projekt ten działa jako sekcja genealogiczna przy Żydowskim Instytucie Historycznym w Warszawie (ŻIH). Prowadzą go Yale J. Raisner oraz Anna Przybyszewska – Drozd.

1.1.2.2.2. USA

W USA najbardziej znanymi organizacjami pozarządowymi (oprócz omówionych przy okazji przedstawiania działalności JewishGen.org) są Ellis Island Foundation, w której znaleźć możemy informacje na temat imigrantów do USA (zarówno Żydów jak i innych), oraz YIVO, specjalizująca się w historii Żydowskiej.

1.1.2.2.2.1. *Ellis Island Foundation*

The Statue of Liberty – Ellis Island Foundation, Inc. (tak brzmi pełna nazwa Fundacji) w skrócie SOLEIF. Pomysłodawcą Fundacji był prezydent USA, Ronald Reagan, który przy finansowej pomocy Chrysler Corporation, założył prywatną instytucję, której celem miała być renowacja i ochrona Statuy Wolności oraz Ellis Island – wyspy, na której mieścił się przez wiele lat port i punkt rejestracyjny dla imigrantów do USA. Fundacja dba o zachowanie i promowanie wiedzy o części historii USA, jaką były liczne imigracje z Europy, poprzez prowadzenie działalności edukacyjnej (muzeum oraz biblioteka), oraz wydawniczej. Najnowszym projektem Fundacji jest otwarte w 2001 roku na Ellis Island oraz w Internecie American Family Immigration History Center® (AFIHC). Jest to projekt udostępnienia archiwów akt imigracyjnych dla wszystkich zainteresowanych. W latach 1892 – 1924 ponad 22 miliony imigrantów oraz członków załóg statków przekroczyło granicę USA w Ellis Island. Dane osobowe (łącznie z informacjami o statku, którym przybyli, a także fotografią statku), zebrane z list pasażerów (ang. „manifests”) dostępne są w archiwach Ellis Island. Dane te możemy znaleźć także w formie zeskanowanych oryginalnych dokumentów. Członkowie Fundacji tworzą także rodzinne albumy z wycinkami (Family History Scrapbooks), dzięki którym można uzyskać informacje o dalszych (na terenie USA) i wcześniejszych (przed imigracją do USA) losach imigrantów.

Na internetowej stronie Fundacji możemy też znaleźć podstawowe wskazówki dla amatorów: jak rozpocząć badania genealogiczne o własnej rodzinie.

Ryc. 11 przedstawia *printscreen* formularza poszukiwań ze strony Fundacji.

Ryc. 11 Ellis Island Foundation – passenger research. *Printscreen.*

1.1.2.2.2.2. YIVO

YIVO – powstał jako Naukowy Instytut Jidysz w 1925 roku z inicjatywy wiodących europejskich intelektualistów pochodzenia żydowskiego (m.in. Albert Einstein, Sigmunt Freud). W okresie późniejszym zmieniono nazwę na Instytut Studiów Żydowskich (Institute for Jewish Research), jednak najbardziej znany jest pod nazwą YIVO (akronim on pełnej nazwy w języku jidysz: ייִדישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט, akronim: יִוֵּא). YIVO jest największym autorytetem w dziedzinie ortografii, leksykografii oraz nauki na temat języka i kultury jidysz. Przed wojną instytut posiadał główną siedzibę w Wilnie (wówczas Polska, dziś Litwa), oraz filie w Berlinie, Warszawie, Nowym Jorku. Później powstały mniejsze oddziały także w innych krajach zamieszkałych przez Żydów aszkenazyjskich. W roku 1940 siedzibę główną oraz zbiory przeniesiono do Nowego Jorku (USA), gdzie mieści się ona do dziś. Część zbiorów umieszczono w Buenos Aires, w Argentynie (utworzono tam drugie po Nowym Jorku centrum YIVO). Jednak również w Nowym Jorku YIVO zmieniło siedzibę. W 1999 roku wraz z American Jewish Historical Society (AJHS), oraz Leo Baeck Institute, YIVO Institute, przeniósł się do wspólnej siedziby znanej jako "The Center for Jewish History".

YIVO prowadzi działalność naukową, wydawniczą, oraz edukacyjną. Nie jest to organizacja zajmująca się genealogią, jednakże informacje, które możemy uzyskać ze zbiorów, oraz publikacji YIVO mogą być nieocenionym źródłem wiedzy zarówno o kulturze, czy społeczeństwie Żydów mieszkających w Europie Wschodniej, a także o miejscowościach, w których mieszkali, a także często mogą dostarczyć informacji na temat poszukiwanych osób (np. spisy członków gmin żydowskich – najstarsze z XVII wieku).

W roku 2008 ma się ukazać najnowsza publikacja YIVO „*The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*”, pod redakcją Gershona D. Hunderta. Będzie to – zgodnie z zapowiedzią YIVO - pierwsza encyklopedia poświęcona wyłącznie historii i kulturze Żydów z Europy Wschodniej.

Katalog archiwum i biblioteki dostępny jest online (http://yivo.cjh.org/yivo_search1.htm), jednak zbiory dostępne są jedynie w siedzibie YIVO.

1.1.2.3. archiwa religijne / wyznaniowe

Oprócz archiwów państwowych dobrym źródłem informacji mogą być archiwa wyznaniowe. Najbardziej znaną na świecie kolekcję dokumentów posiadają mormoni w Salt Lake City (USA). Jednak narodowe bądź lokalne archiwa religijne również mogą być ciekawym zbiorem. Zachowały się bowiem różne dokumenty, jak np. niektóre spisy członków żydowskich gmin wyznaniowych, czy żydowskich organizacji/ stowarzyszeń. Ku zdumieniu niektórych badaczy akta metrykalne ludności żydowskiej można znaleźć także w archiwach Kościoła katolickiego. Przyczyną nie musi być konwersja Żydów na katolicyzm i przynależność do katolickiej parafii, ale po prostu zapis prawny nadający proboszczom uprawnienia urzędników państwowych do rejestracji narodzin, ślubów oraz zgonów.

1.1.2.3.1. Kościół katolicki (archiwa kościelne)

Na terenie Polski od czasu zaborów Żydzi praktycznie nie byli rejestrowani w aktach państwowych. W okresie późniejszym podlegali rejestracji zgodnie z przepisami zaborcy. W tamtym czasie nie było wystarczającej ilości urzędników państwowych, więc rolę tę przypisano proboszczom. Tak więc ludność żydowska, gdy nie było urzędów stanu cywilnego w okolicy była rejestrowana w parafiach. W roku 1821 wprowadzono podział administracyjny na dozory bożnicze, które terytorialnie miały

być identyczne jak okręgi urzędów stanu cywilnego. Dopiero w roku 1830 Rada Administracyjna Królestwa Polskiego wprowadziła szczegółowe zasady rejestrowania ludności żydowskiej.

Tak więc akta dotyczące ludności żydowskiej sprzed 1821 roku znaleźć można w parafiach, bądź w lokalnych archiwach kościelnych.

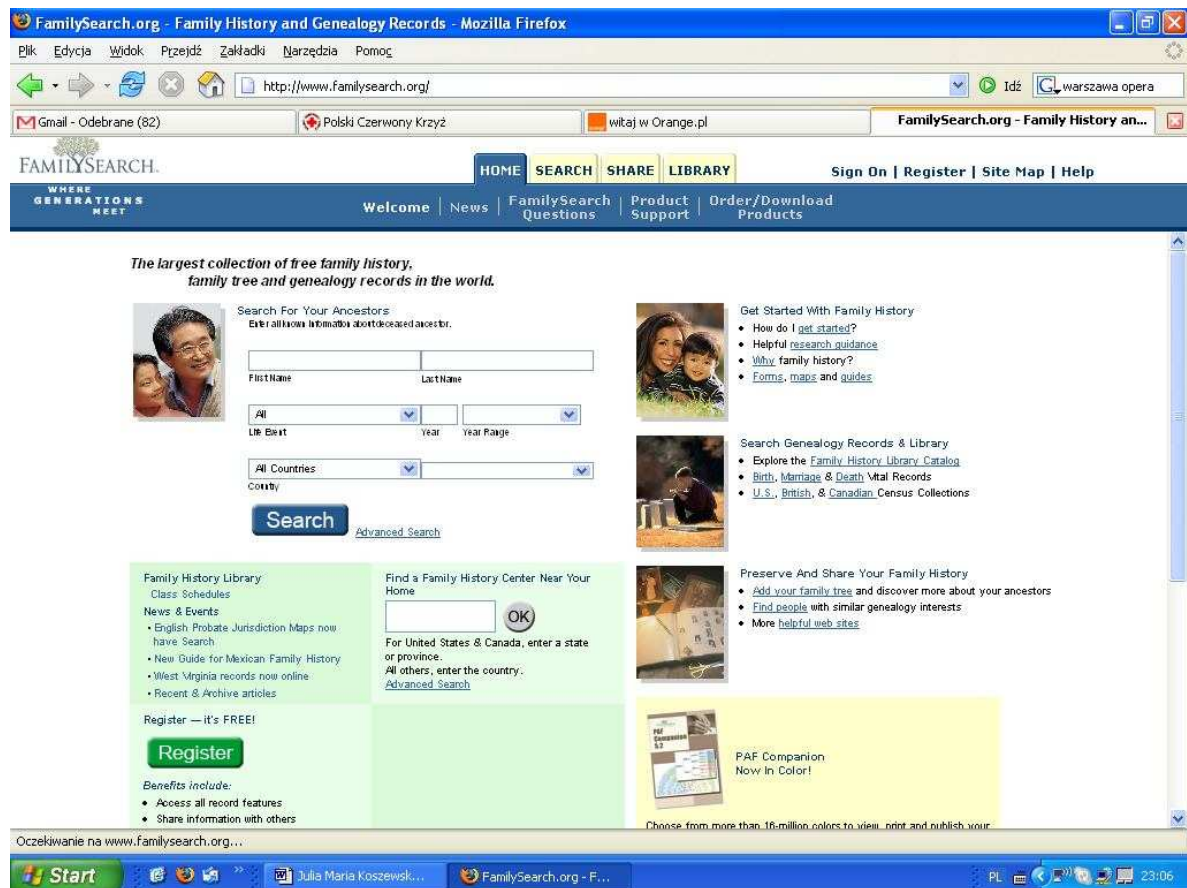
1.1.2.3.2. Church of Jesus Christ of Latter - day Saints (LDS)

Church of Jesus Christ of Latter - day Saints (LDS) znany jest w Polsce jako Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich lub mormoni. Główną siedzibą tego Kościoła jest wzniesione przez mormonów miasto Salt Lake City, USA.

Jednym ze szczególnych obrzędów mormonów jest – odbywający się tylko w świątyniach, gdzie wejść mogą tylko wyznawcy - chrzest za zmarłych przodków. Chrzest za zmarłych łączy się z rozległymi badaniami genealogicznymi, które mają zapewnić identyfikację zmarłych. Informacje na temat przodków przechowywane są w Bibliotece Historii Rodzinnej (Family History Library) w Salt Lake City, USA.

Na stronie FamilySearch.org (internetowej witrynie Biblioteki Historii Rodzinnej) przeszukiwanie zawartości tych baz ułatwia wyszukiwarka na głównej stronie Biblioteki. Wyszukiwarka oprócz tych baz przeszukuje także następujące bazy danych: listę zmarłych w USA (źródło: Social Security Index), spis ludności USA z roku 1881, bazy danych cywilnych z krajów skandynawskich oraz z Meksyku, oraz prywatne internetowe strony genealogiczne.

Wygląd strony głównej FamilySearch.org przedstawia ryc. 12.

Ryc. 12 Familysearch.com *printscreen*

Na stronie Biblioteki Historii Rodzinnej w zakładce pod hasłem „library” znajduje się katalog mikrofilmów dostępnych w Bibliotece. Sfilmowane zostały najróżniejsze akta i dokumenty pomocne w badaniach genealogicznych. Są to m.in.: księgi parafialne i cywilne, listy pasażerów statków przybywających z Europy do Ameryki, księgi spadkowe, spisy ludności a także publikacje na temat genealogii, monografie, leksykony, słowniki i mapy. W katalogu tym nie ma możliwości znalezienia informacji na temat przodków wpisując nazwisko. Wyszukując według nazwiska możemy uzyskać jedynie informacje o publikacjach na temat ludzi noszących to nazwisko. Nie uzyskamy jednak informacji, np. w której księdze parafialnej istnieje wpis na temat osoby o tym nazwisku.

Od kilku lat można zamawiać mikrofilmy zrobione przez mormonów. Część z nich jest także dostępna w pracowniach naukowych polskich archiwów państwowych oraz kościelnych. FamilySearch.com oferuje także możliwość odszukania, które z archiwów państwowych lub kościelnych jest w posiadaniu poszukiwanego przez nas mikrofilmu.

Internetowa strona Biblioteki podzielona jest na trzy bazy:

- 1) International Genealogical Index (IGI)

Baza IGI podzielona jest na kilka działów: Ameryka Północna (USA i Kanada), Wyspy Brytyjskie (Irlandia i Wielka Brytania), Europa Kontynentalna i Niemcy (oddzielny dział od Europy). Wiadomości podane w tej bazie są weryfikowane, jednak dane mogą zawierać błędy, jak każde źródło pochodne. W celu weryfikacji danych, w IGI możemy znaleźć informacje na temat ich źródła. Nie znajdziemy tu jednak informacji na temat osoby, która dla przygotowywała te dane dla IGI.

Dodatkowym atutem IGI jest możliwość przeszukiwania komputerowych zbiorów archiwalnych Biblioteki Historii Rodzinnej według sygnatur zbiorów (*batch number search*).

2) Ancestral File

Dane zgromadzone w tej bazie to informacje dodawane od roku 1978 przez genealogów – amatorów, którzy nie należą do Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich. Dane te nie są weryfikowane przez mormonów, więc baza ta jest przypuszczalnie mniej wiarygodna niż IGI. Ancestral File zawiera czasami tylko częściowe wywody przodków.

Atutem Ancestral File jest jednak możliwość wyszukania nazwiska i/ lub kontaktu do osoby, która wprowadziła konkretne dane do bazy. Niestety nie jest tu podawana data utworzenia zapisu w bazie – nie możemy więc określić na ile dane (kontaktowe) są aktualne.

3) Pedigree Resource File

Jest to ostatnia i zarazem najnowsza baza w FamilySearch. Dane w niej zgromadzone pochodzą z publikowanych w Internecie prywatnych drzew genealogicznych, przesłanych do Biblioteki Historii Rodzinnej przez Internet Genealogy Service (usługa FamilySearch). Baza ta oferuje możliwość drukowania danych w różnych formatach, oraz wyszukiwanie danych z tego samego przekazu komputerowego (*submission number search*). Przy wyniku wyszukiwania podawane są dane kontaktowe osoby, która wprowadziła te dane do bazy, bądź link do strony internetowej, która stanowiła źródło tych informacji.

Dane z tej bazy dostępne są także na płytach CD, które można zamówić.

1.1.3. Rola imienia

Imię i nazwisko są czymś co charakteryzuje poszczególną osobę. Ma związek z przeszłością. Za każdym imieniem kryje się ciekawa historia dotycząca wyboru właśnie tego imienia. Za każdym nazwiskiem kryje się ciekawa historia rodziny. Nawet jeśli używane imię i nazwisko zostało przybrane lub zmienione, to historia tej zmiany też nierzadko związana jest z interesującą opowieścią. Jak pisze A. Kurzweil: „imiona i nazwiska są nie tylko etykietami, które mają służyć rozróżnieniu nas od innych lecz są raczej specjalnym tytułem umiejscawiającym nas w czasie i w historii”⁹

1.1.3.1. *tematyczne*

1.1.3.1.1. *dynastie*

Tak jak genealogiczne wywody były jeszcze nie tak dawno prowadzone jedynie dla rodów królewskich i arystokratycznych, tak Żydzi mniej więcej do okresu drugiej wojny światowej wywody genealogiczne prowadzili jedynie dla rodów rabinackich oraz cadyków. Oczywiście chodzi tu o pełne wywody genealogiczne a nie tak jak np. w przypadku rodów np. kapłańskich (Cohen, Kahan itp.) wywody genealogiczne sięgają daleko, gdyż aż czasów biblijnych. Brak jednak poszczególnych danych dla bliższych przodków np. żyjących 100 lat wcześniej niż probant.

Jeśli w badaniach genealogicznych odkryje się pokrewieństwo z członkiem rodu rabinackiego, bądź o takim pokrewieństwie wiadomo, to dalsze poszukiwania będą znacznie łatwiejsze. Nie należy jednak specjalnie doszukiwać się takich przodków. Arthur Kurzweil nazywa taką sztuczną genealogię „nonkosher genealogy”¹⁰ („genealogia nie koszerna”).

Było kilka powodów prowadzenia wywodów genealogicznych. Hebrajskie słowo *yishus* oznaczające „genealogię, urodzenie”, w potocznym rozumieniu oznaczające „pochodzenie rodziny” było bardzo ważnym czynnikiem w zawieraniu małżeństw aranżowanych. Dobre małżeństwo dla religijnych Żydów to małżeństwo z osobą z odpowiedniej rodziny pod względem pochodzenia, tradycji i wiedzy/ wykształcenia. Pochodzenie trzeba było wykazać najlepiej od znanej osobistości. Nierzadko próbowano wykazać swoje pochodzenie bezpośrednio od króla Dawida. W rodach

⁹ Arthur Kurzweil, *From Generation to Generation: How to Trace Your Jewish Genealogy and Personal History*, Jossey-Bass, cop. 2004; str. 209, tłum. własne

¹⁰ j.w., str. 197, tłum. własne

rabinackich kiedy dziad, ojciec jak i syn (najczęściej najstarszy) byli rabinami, było to nietrudne.

Informacje o przodkach rabinów możemy znaleźć np. w dziełach ich autorstwa, gdzie autor zamieszczał często we wstępie swój wywód genealogiczny. Wydawnictwa te ukazywały się jednak po śmierci autora. Wówczas jego potomkowie bądź uczniowie, którzy wydawali dzieło zamieszczali we wstępie dodatkowo prośby o modlitwę za autora wraz z wywodem genealogicznym i/ lub jego biografią. W judaizmie aby modlić się za zmarłego trzeba znać imię matki zmarłego.

Obecnie taką pamięć o przodkach zachowują m.in. chasydzi. Wywody genealogiczne dynastii cadyków są o tyle istotne, iż niektóre szkoły chasydzkie wierzą, że specjalne właściwości mądrości, przywódcze oraz przede wszystkim kontaktu z Bogiem są dziedziczone z ojca na syna. Stąd po śmierci cadyka, następcą zostaje jego syn.

Tablice genealogiczne ważniejszych dynastii chasydzkich zawiera tom indexu „*Encyclopedia Judaica*”, wywodząc ich pochodzenie wprost od “założyciela” ruchu chasydzkiego, Baal Szem Towa.

Kwerenda na temat konkretnego rabina, bądź cadyka, który nie należy do słynnych rodów jest nieco utrudniona, gdyż ludzie ci znani byli często nie pod nazwiskiem czy nawet imieniem, ale nazywani byli od miejscowości, w której mieszkali, np. Gaon z Wilna, czy też Bialostocker Rebbe.

Istnieją publikacje specjalizujące się w genealogii i historii rodów rabinackich. Będą to m.in. „*Otzar Harabanim: Rabbi's Encyclopedia*” autorstwa Rabbiego Nathana Zvi Friedmana, wydana przez Bnei-Brak w Izraelu. Zawiera informacje biograficzne o około 20 tysiącach rabinów z lat 970 – 1970. Dodatkem jest indeks, odsyłacze do ojców, teściów, synów rabinów, oraz do uczniów, którzy także zostali rabinami. Bardzo przydatna w badaniach publikacja, niestety nie doczekała się dotąd tłumaczenia na język np. angielski. Oryginalnie wydana jest po hebrajsku.

Inną publikacją, o której warto wspomnieć jest „*Ohole – Shem*” autorstwa Scholoma N. Gottlieba. Wydana została w 1912 roku w Pińsku. Jest to spis, właściwie książka adresowa rabinów z różnych stron świata w 1912 roku. Treść zapisana jest w różnych językach, jednakże nazwiska (tytuły) rabinów zapisano w alfabecie łacińskim. Oczywiście nie wszyscy rabini zostali tam zapisani. Informacje o rabinach i cadykach

z mniejszych miejscowości można na pewno znaleźć w publikacjach opisujących historię danego miejsca, np. w Yizkor Books (księgach pamięci).

1.1.3.1.2. imiona i nazwiska

Imię i nazwisko to często jedyne dane, które posiada rozpoczynający badanie. Z czasem można dojść do pełnych historii rodzinnych. Nierzadko jednak imię i nazwisko to wszystko co wiadomo. Mogą to być informacje bardzo przydatne, bądź zupełnie nie przydatne, np. przy bardzo popularnych imionach i nazwiskach. W następnych podrozdziałach przybliżono znaczenie, etymologię oraz najczęstsze zwyczaje dotyczące imion i nazwisk, a także przedstawiono wskazówki bibliograficzne.

1.1.3.1.2.1. *rola i znaczenie imienia w judaizmie*

W tradycji i kulturze żydowskiej imię odgrywało istotną rolę. Determinowało życie człowieka. Imię miało być swoistym amuletem, przepowiednią, czy też życzeniem na życie.

Zmiana w życiu powodowała czasem zmianę imienia. Wystarczy spojrzeć na przykłady biblijne: Abram zostaje Abrahamem, Jakub Izraelem. W historii współczesnej imiona były zmieniane najczęściej przy migracjach. Nowe warunki życiowe, czasem po prostu trudności z wymawianiem dawnego imienia przez współpracowników, powodowały zmianę imienia.

Arthur Kurzweil w swojej książce „*From Generation to Generation*” wymienia jeszcze inną okoliczność zmiany imion. Ciężko chorym zmieniano imię na czas choroby, aby zmylić anioła śmierci. Po powrocie do zdrowia wracano do starego imienia, ale zdarzało się też, że po chorobie pozostawano przy nowym imieniu.

1.1.3.1.2.1.1. nadawanie imion: przekazywanie pamięci, losy imion

W rozdziale 1.1.2.17 opisano pokrótce zasady nadawania imion.

Warto wspomnieć jeszcze o literaturze przydatnej w poszukiwaniach, oraz o warszawskiej inicjatywie, która miała zapewnić czystość form imion.

W 1927 roku na jednym z zebrań Zarządu Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Warszawie, M. Feldstein (wiceprzewodniczący gminy) zaproponował, aby powołać komitet, w celu opracowania „nowego spisu imion żydowskich z

wyłączeniem wszelkich imion skażonych lub zdrobniałych, których wniesienie do ksiąg stanu cywilnego uznane będzie za niewskazane”¹¹. Członkami komitetu zostali wybitni działacze warszawskiego żydowskiego środowiska naukowo- religijnego. Jest to pierwszy spis imion używanych przez Żydów na ziemiach polskich. W latach późniejszych podobne spisy były powtarzane. Ostatnią taką inicjatywą jest publikacja wydawnictwa Austeria: „*Imiona przez Żydów polskich używane*” (Kraków, 2002) wydana pod redakcją Lidii Kośki. Niestety jest to publikacja dotycząca imion prawie już nie używanych przez Żydów żyjących dziś na ziemiach polskich. Prawdopodobnie nie ma już imion, których używają w Polsce tylko Żydzi. Warto też zaznaczyć, że obecnie Żydzi noszą często zupełnie nie żydowskie imiona lub imię o tradycji żydowskiej jest jedynie religijnym imieniem.

Innymi publikacjami, do których warto zajrzeć w czasie prowadzonych badań są wydawnictwa polecane przez Warrena Blatt’a w opracowanej przez niego bibliografii. Zestawienie dostępne jest w Internecie pod adresem: <http://www.jewishgen.org/infofiles/GivenNames/biblio.html>

1.1.3.1.2.1.2.   nadawanie nazwisk: zasady, historia

Jak wspomniano w rozdziałach 1.2.16-17 nazwiska Żydzi zaczęli używać w Europie Środkowo – Wschodniej dość późno.

Nazwiska żydowskie można podzielić na kilka grup, w zależności od pochodzenia tego nazwiska. Będą to nazwiska:

- patronimiczne, matronimiczne, rodowe

Nazwiska patronimiczne to prawdopodobnie najpopularniejszy rodzaj nazwisk na świecie. Wśród Żydów polskich spotykamy dwa rodzaje takich nazwisk. Będą to nazwiska o strukturze typowej dla antroponimii słowiańskiej oraz niemieckiej. Różnić się będą jednak genezą. Nazwiska o słowiańskiej strukturze to przede wszystkim te z sufiksami: -owicz/ -ewicz, -czyk, -ow/ -ew, -czyk, -uk (-czuk), -in, -ak, np. Abramowicz, Isajew. Niemiecką strukturę będą charakteryzować sufiksy: -es, -is, -s, -us, oraz -t, np. Mendes, Blumert.

¹¹ *Spis imion żydowskich*, wstęp M. Feldstein, cyt. za: *Imiona przez Żydów polskich używane*; [wstęp i red. Lidia Kośka]. Wyd. Austeria, Kraków 2002, str.10

Nazwiska o strukturze złożonej można również podzielić na kilka typów:

- Nazwiska o typowo niemieckiej strukturze z elementem –sohn/ -son/ -zon (niem. „syn”), np. Aronson, oraz matronimiczne z sufiksem –kind (niem. „dziecko”), np. Rywkind.
- Nazwiska o strukturze *imię + imię ojca + nazwa wykonywanego zawodu*. Np. Aron Leib kupiec. Struktura ta jest pozostałością zwyczaju narzuconego i konsekwentnie przestrzeganego przez władze pruskie. Zwyczaj ten przyczynił się bezpośrednio do powstania formacji patronimicznej w jidysz, będącej zestawieniem dwóch imion, bądź imienia i zawodu, np. Aronheim (Aron + Chaim)
- Trzecim rodzajem będą nazwiska z sufiksem: -baum (niem. „drzewo”), -berg (niem. „góra”), -blat (niem. „liść”), -heim/ -geim (niem. „dom“), -holc (niem. „drewno”), -feld (niem. „pole”), -man (niem. „człowiek”), -sztejn (niem. „skała, kamień”), -sztern (niem. „gwiazda”), bądź -tal (niem. „dolina”). Ten typ nazwisk nie należy do nazwisk patronimicznych a raczej do nazwisk podkreślających przynależność rodową, mających często charakter metaforyczny, nawiązujący do wydarzeń biblijnych. I tak np. element –baum nawiązuje do biblijnego „drzewa Jessego”. Podobny charakter ma sufiks –blat. Elementy –sztejn, -berg przypominają górę Synaj oraz kamienne tablice Prawa. Natomiast –man nawiązuje do Adama. Nazwiska te mają przypominać szczególną więź łączącą Boga z narodem wybranym.

- nazwiska geograficzne

Nazwiska geograficzne były ułatwieniem dla administracji, gdyż wskazywało na miejsce pochodzenia danej rodziny. Spośród nazwisk geograficznych wyróżnia się dwa rodzaje:

- niederywowane, równe nazwom geograficznym, np. Dancyg (od Danzig- Gdańsk), Berlin

- „pochodne od nazw geograficznych (...), nazwiska równe nazwom mieszkańców miast i miasteczek, krain geograficznych lub krajów wcześniejszego pobytu”¹², np. Krakauer, Sybirski.

Nazwiska geograficzne również dzielą się na grupy pochodzenia słowiańskiego, np. Krakowski i niemieckiego, np. Krakauer.

- nazwiska pochodne od imion

Grupa nazwisk pochodnych od imion nie należy do największej. Swoją specyfikę zawdzięcza m.in. temu, że czasem miejscowości noszą nazwy pochodne, bądź równe imionom. Nie wiadomo wtedy, czy nazwisko powstało bezpośrednio od imienia, czy też od nazwy miejscowości, która pochodzi od imienia.

Nazwiska pochodne od imion powstawały od różnych form, zarówno pełnej jak i zdrobniałej formy imienia. Często od tego samego imienia powstawały różne nazwiska, przez dodanie różnych sufiksów, np. od imienia Ber, zdrobniła forma to Berel, nazwisko Berlowicz, Berłowicz, albo po prostu Berel. Nie znaczy to jednak iż ludzie noszący te nazwiska muszą być spokrewnieni.

- nazwiska powstałe na bazie leksyki apelatywnej

Nazwiska odapelatywne stanowią bardzo różnorodną grupę zarówno pod względem struktury jak i pochodzenia.

- od nazw zawodów, funkcji religijnych

Wśród Żydów aszkenazyjskich największym poważaniem wśród rodów związanych z konkretnym zawodem, bądź funkcją religijną cieszył się ród kapłanów. Potomkowie Aarona – pierwszego kapłana Świątyni – noszą nazwiska takie jak Cohen, Kahan, Kachan, Kochan, Kogen a także w przekładzie na polski: Kapłan, lub bez polskich znaków diaktrycznych: Kaplan. Uważa się, że od hebrajskiego tytułu „kohen cedeq” („kapłan sprawiedliwy”) powstały formy skrócone takie jak Kac, czy Katz. Kiedy rola kapłana została zastąpiona przez rabina, pojawiają się nazwiska takie jak Rabin, czy Ravvin, lub w wersji spolszczonej Mądry.

¹² Zofia Abramowicz *Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich.*; Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2003, str. 11

Do nazwisk związanych z funkcjami religijnymi bądź związanymi z synagogą i szkolnictwem religijnym dołączyć należy takie nazwiska jak Lewi oraz różne warianty tego nazwiska. Oraz Magid, Mełamed („nauczyciel”), lub w wersji spolszczonej Szkolnik, czy zniemczonej Lerner. A także nazwiska Nejman („opiekun”), Kadysz, Podrabinek, Kantor, Chazan i inne.

Pełno jest także przykładów nazwisk związanych z nazwą zawodów świeckich, jak np. Rzeźnik, Kramer („kupiec”).

- od nazw zwierząt

Nazwiska (także imiona) pochodzące od nazw zwierząt są bardzo częste wśród Aszkenazyjczyków. Zarówno w wersji jidysz jak i w wersji pochodnej od tłumaczenia na język polski.

Nazwy zwierząt są najczęściej odwołaniem do biblijnej sceny, w której to umierający Jakub błogosławi swoich synów nadając im zarazem przydomki zwierzęce. Będą to nazwiska takie jak Hirsz, Ber, Medwed. Zdarzało się często, że imię i nazwisko oznaczały to samo zwierzę, np. Cwi Hirsh.

Wśród nazwisk pochodzących od nazw zwierząt można też znaleźć odwołania do innych scen biblijnych. Np. nazwisko Przepiórka nawiązuje do ucieczki Żydów z Egiptu, w czasie której na pustyni Żydzi żywili się przepiórkami.

- od nazw roślin

Nazwiska o etymologii roślinnej, podobnie jak te o zwierzęcej, stanowią nawiązanie do symboliki biblijnej. Nawiązują nie tylko do „drzewa Jessego”, ale też do takich symboli jak winorośl, palma czy figowiec, które były pojmowane jako piękno, płodność, bogactwo, dobrobyt. Nazwy roślin, zarówno poszczególnych gatunków kwiatów czy drzew jak i skupisk roślinności, wyrażone w lokalnych językach, stały się nazwiskami. Np. Albaum, Topol, Drzewko, Wierzba, Dub, Birenbaum, Jabłonka, Wajnberg (Weinberg).

- od nazw metali i kamieni szlachetnych

Nazwiska te stanowią stosunkowo niewielką grupę, aczkolwiek równie interesującą jak pozostałe. Nazwy kamieni szlachetnych są bowiem odwołaniem do kamieni znajdujących się na napierśnikach kapłanów świątyni, które to z kolei symbolizowały 12 fundamentalnych podstaw Izraela. Nazwy kamieni szlachetnych mogą występować w różnych wersjach językowych, tworząc nazwiska takie jak Perła, Bursztyn, Diamant, Safir/ Sapir, czy od metali: Żelazo.

- od nazw kolorów

Nazwiska pochodne od kolorów w swoim znaczeniu podobne są do nazwisk pochodzących od kamieni szlachetnych. Również są odwołaniem do symboliki biblijnej związanej z rodami Izraela. I tak np. kamień Reubena to rubin, a barwa czerwień. Ulubioną barwą Józefa i Beniamina jest czerń, zaś Simeona zieleń. Nazwiska pochodne od nazw kolorów to np. Czarny/ Szwarz/ Schwartz, lub Biały/ Bijely/ Weiss.

- od nazw przedmiotów, produktów spożywczych, ciał stałych

Nazwiska z tej grupy dzieli się na nazwiska związane z symboliką biblijną, oraz na nazwiska związane z przedmiotami codziennego użytku, które nierzadko miały symbolizować wykonywany zawód. Do nazwisk o pochodzeniu alegorycznym, biblijnym należy zaliczyć takie nazwiska jak np. Studnik, które nawiązuje do spotkania Jakuba i Racheli przy studni.

Do nazwisk drugiego typu należy zaliczyć takie nazwiska jak np. Igła, Papier, Remień. Warto tu wspomnieć, że Żydzi nie mogli należeć do cechów, więc ich nazwiska były często jedynymi oznaczeniami wykonywanych zawodów.

- od leksyki określającej cechy fizyczne człowieka¹³

Ta ostatnia grupa nazwisk jest dość specyficzna. Nazwiska odnoszące się do cechy fizycznej człowieka nie zawsze muszą odnosić się do ułomności noszącego to nazwisko człowieka. Żydzi unikali nazwisk o negatywnym znaczeniu, uważali, że nazwisko może być swoistą przepowiednią na życie, w związku z tym można doszukiwać się pochodzenia tych nazw

---

¹³ podział za Zofia Abramowicz *Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich.*; Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2003

gdzie indziej. Zofia Abramowicz w swoim *Słowniku...* proponuje interpretację związaną z Biblią. Dzięki temu nazwisko Kaleka nie odnosiłoby się dosłownie do noszącego to nazwisko ale byłoby nawiązaniem do Jakuba, który po walce z aniołem „...przechodził przez Penuel, utykając na nogę” (Rdz 32, 32).

Warto pamiętać też o jeszcze jednym zwyczaju administracyjnym. Często śluby w synagodze nie były uznawane przez państwo. Wtedy dzieci z małżeństwa zawartego w synagodze nie nosiły nazwiska ojca tylko nazwisko rodowe matki, gdyż przez administrację były rozpoznawane jako dzieci ze związku nieślubnego.

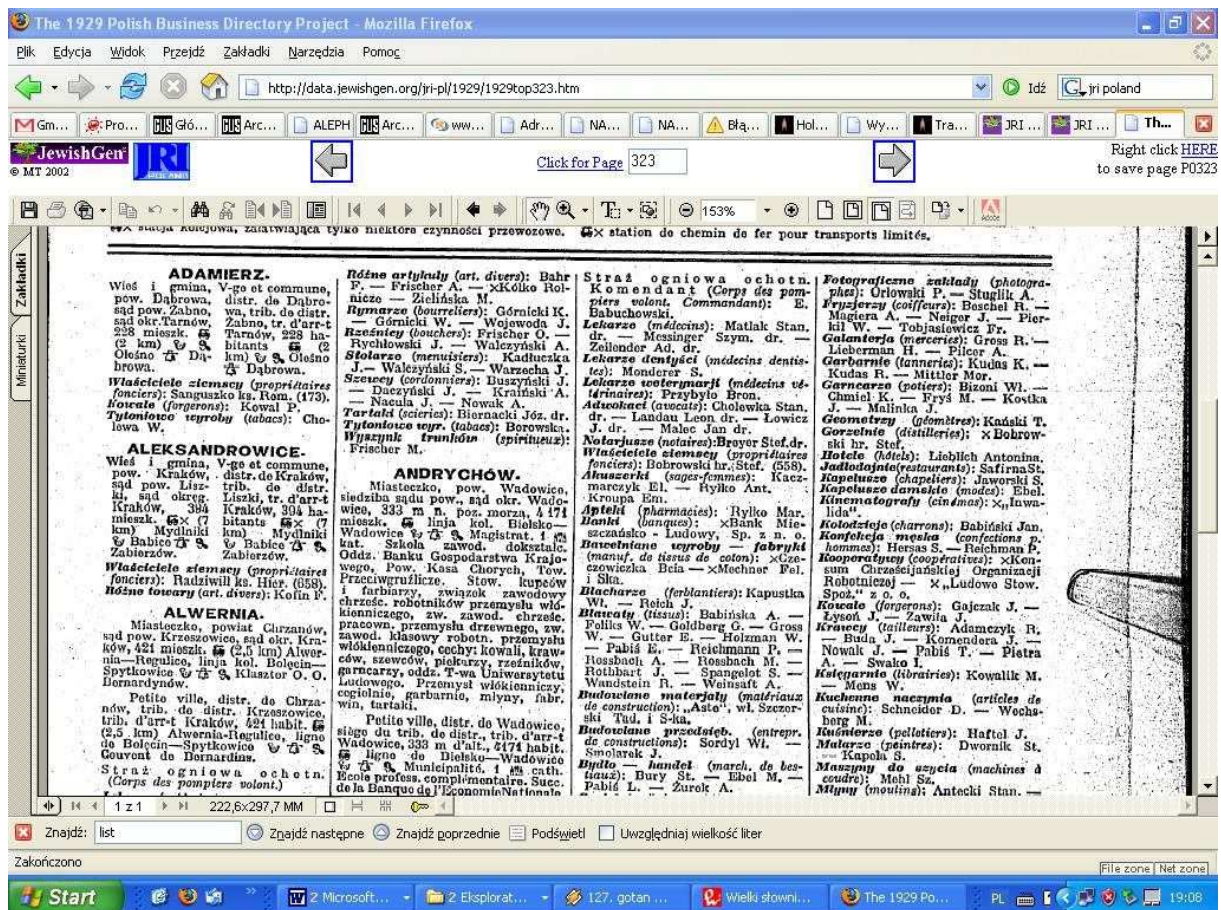
1.1.3.2. odszyfrowywanie. Zamiana numerów na imiona i nazwiska. Shoah i po.

Kiedy mówi się o Holocauście wymieniane są liczby, które jak np. 6 milionów (zamordowanych Żydów), choć często słyszane w tym kontekście są dla nas czymś niepojętym. Trudno wyobrazić sobie 6 milionów ludzi. Statystykami często zastępuje się ludzkie historie, by spotęgować przerażenie. Liczby jednak mniej przemawiają niż konkretne historie indywidualnych osób. W rozdziale tym przedstawiono źródła, z których warto korzystać przy odszyfrowaniu zbrodni II wojny światowej, zamianie liczb i numerów na dane o konkretnych ludziach. Pozostałe źródła i opracowania zostały przedstawione w rozdziale 1.1.2.15.

1.1.3.2.1. okres przedwojenny

Zamiana numerów na nazwiska z okresu przedwojennego dotyczyć będzie przede wszystkim danych tele - adresowych. Dostępne są w bibliotekach i archiwach przedwojenne książki telefoniczne. W Polsce dostępne one będą w Bibliotece Narodowej, w USA dostępne są np. w The New York Public Library z 1936 roku dla całej Polski, dla Warszawy z lat 1931 - 1935, oraz 1936 - 37.

Ważnym spisem jest też Księga Adresowa Polski (Handlu i Przemysłu) z 1929 roku. Dostępna jest ona w wersji .pdf w serwisie JRI-Poland. Ryc. 13 przedstawia przykładową stronę (woj. krakowskie) z tej księgi.

Ryc. 13 Książka Adresowa Polski (Handlu i Przemysłu) z 1929 roku – woj. krakowskie, str. 323

Także w meldunkach policji znaleźć można dane adresowe. Warto pamiętać, że w okresie rozbiorów, aby przeprowadzić się z jednego zaboru do drugiego, należało mieć specjalne pozwolenie. Najpierw w gazecie policyjnej publikowano ogłoszenie, że dana osoba zamierza się przeprowadzić a wszyscy wiedzący o ewentualnych przeszkodach mieli obowiązek poinformować o tym policję. Tak więc dane w archiwach policyjnych mogą się znaleźć nawet, gdy dana osoba nie była nigdy przez policję karana.

1.1.3.2.2. Shoah

Wydawać by się mogło, że taka zbrodnia jak Shoah nie posiada żadnej dokumentacji. Jednakże, choć w czasie ewakuacji i likwidacji obozów koncentracyjnych naziści zniszczyli sporą część dokumentacji obozów, nie zdążyli zniszczyć wszystkiego. Część dokumentów została zachowana przez ocalałych więźniów, część przez żołnierzy armii amerykańskiej bądź radzieckiej, którzy wyzwolili dany obóz. Jednakże ludobójstwo dokonane w obozach śmierci i koncentracyjnych było na tak wielką

skale, że sami naziści po pewnym czasie przestali nadążać z rejestrowaniem ludzi, których kierowali od razu do komór gazowych.

Źródłem informacji o ludziach, którzy przybyli do obozów mogą być zarówno listy więźniów, jak też np. walizki, z którymi ludzie przyjeżdżali. W tamtym czasie było bowiem zwyczajem – tak z resztą jak i dziś – oznaczanie bagażu imieniem i nazwiskiem, a nierzadko również adresem właściciela. Często takie bagaże, jeśli przetrwały do dziś są jedynym dowodem na to, że właściciel trafił do obozu. Jednak inwentarze takich przedmiotów – o ile istnieją – nie są publicznie dostępne. Natomiast do list więźniów można mieć dostęp. Zarówno w archiwach, np. U.S. National Archives, jak i w samych obozach. Np. Muzeum Auschwitz – Birkenau udostępniło kilka lat temu na swojej stronie internetowej „Księgę zgonów” (<http://www.auschwitz-muzeum.oswiecim.pl/szukaj>), wraz z wyszukiwarką do zawartości książki. „Księga zgonów” to „baza danych aktów zgonów powstała na podstawie zachowanych Ksiąg Zgonów (*Totenbücher*) więźniów KL Auschwitz (...)”¹⁴. Zawiera „prawie 69 tysięcy zarejestrowanych w obozie więźniów, którzy zginęli w okresie od 29 lipca 1941 r. do 31 grudnia 1943 r.”¹⁵.

Innym źródłem informacji mogą być listy mieszkańców gett. Np. „*Lodz - names: List of Ghetto inhabitants, 1940- 1944*”. Pięć – tomowa publikacja wydana przez Instytut Yad Vashem oraz Organization of the former residents of Lodz in Israel, w Jerozolimie w 1994 roku.

Warto też wspomnieć o polskiej inicjatywie jaką jest Centrum Badań nad Zagładą Żydów prowadzone przed dr hab. Barbarę Engelking – Boni w PAN-ie. Centrum na swojej stronie internetowej udostępnia m.in. listę nazwisk mieszkańców getta warszawskiego wraz z podaniem źródła informacji (<http://www.holocaustresearch.pl/getto.html>).

1.1.3.2.3. *po II wojnie światowej*

Po wojnie powstało wiele publikacji dokumentujących zarówno wydarzenia z czasów wojny jak i zawierających listy ocalałych. Trudność w poszukiwaniach ocalałych może powodować fakt, iż wielu ocalałych zmieniło w czasie wojny, np. ukrywając się,

---

¹⁴ http://www.auschwitz-muzeum.oswiecim.pl/szukaj/index.php?language=PL&tryb=bz_o_ksiegach
(28.06.2006)

¹⁵ j.w.

nazwisko i po wojnie pozostało przy przybranym nazwisku. Bądź zmieniali po wojnie imię i nazwisko. Istnieją jednak publikacje wymieniające ocalałych. Interesującymi wydaniem na temat Polski, choć mało w Polsce znanymi są „*Liste fun di Lebngelibene; Warszawer Jidn in der US Zone in Dajczland [List of Surviving Jews from Warsaw in the U.S. Zone in Germany]*” wydane przez Centrale fun di Warszawer Landsmanschaftn w 1948 roku. Jest to ułożona alfabetycznie lista zawierająca takie dane jak: imię i nazwisko, data urodzenia, adres z 1939 roku, imiona i nazwiska rodziców, nazwisko panięskie matki, oraz obecny (w 1948 roku) adres. Podobnymi publikacjami są m.in. „*Surviving Jews in Warsaw as of June 5, 1945*” – dostępna w zbiorach YIVO. Także tam znajdziemy publikację World Jewish Congress na temat ocalałych z Częstochowy („*Surviving Jews in Czestochowa*”).

Nie można też nie wspomnieć o dziele Chiune Sugihary – japońskiego dyplomaty, który wydając w Japonii ocalił wiele rodzin żydowskich. Lista nazwisk oraz daty otrzymania wizy, to dane, które możemy znaleźć na liście 2 140 osób, głównie polskich Żydów, którzy w 1940 otrzymali od Sugihary wizy. Dane te dostępne są m.in. w JewishGen.org Holocaust Database (<http://www.jewishgen.org/databases/Holocaust>).

1.1.3.3. *Emigracja/ imigracja*

Migracje to dobra okazja do rozpoczęcia nowego życia, nowej jakości. Wprowadzenia zmian nie tylko w stylu życia ale i całkowitej zmiany np. imienia i nazwiska, bądź tylko jego pisowni. Nie zawsze były to zmiany dobrowolne. Często wymuszone przez nowe warunki życia. Głównymi kierunkami migracji Żydów były: USA, Kanada oraz Izrael.

1.1.3.3.1. *„zwykła”*

Żydowską imigrację do USA można podzielić na 5 etapów (okresów): lata 1654 – 1825, 1825 – 1880, 1880 – 1929, 1929 – 1945 oraz ostatni okres: 1945 do dnia dzisiejszego. Pierwszy okres (1654 – 1825) znany jest w historii Żydów jako okres pierwszego osadnictwa żydowskiego w Północnej Ameryce, czyli grupy 23 osób, które osiedliły się w holenderskim Nowym Amsterdamie. W okresie tym emigracja jest dość nieliczna i następuje szybka asymilacja. Okres późniejszy (1825 – 1880) to okres znaczącego wzrostu populacji żydowskiej w USA, głównie z powodu napływu imigrantów. W latach 1826 – 1880, liczba Żydów zamieszkałych w USA zwiększyła się z 6 000 do 280 000. Byli to głównie Żydzi niemieccy i węgierscy. Osiedlili się

przeważnie na zachodnim wybrzeżu USA. Jest to okres rozwoju kultury żydowskiej (głównie przez Żydów Reformowanych z Niemiec). Trzeci okres (1880 – 1929) to także czas napływu znacznej ilości imigrantów żydowskich. Z 280 000 w 1880 roku żydowska społeczność zwiększyła liczbę do 4, 5 miliona ludzi. Przyczyny tej migracji były zarówno ekonomiczne (znaczny przyrost ludności nie pozwalał na znalezienie odpowiednich warunków do życia), jak i ideologiczne (Ameryka uważana za Ziemię Obiecaną). Były to też nierzadko ucieczki przed pogromami i rosnącymi aktami antysemityzmu. Ludność żydowska imigrująca w tym okresie do Ameryki to głównie Żydzi z Rosji, Polski, Rumunii i Austro – Węgier. Osiedlali się głównie na wschodnim wybrzeżu. Fala tak licznej imigracji została jednak wstrzymana w okresie I wojny światowej. Czwarty okres (1929 – 1945) to okres od początku Wielkiego Kryzysu do końca II wojny światowej. W porównaniu z poprzednimi okresami, maleje liczba imigrantów. Przyczyn jest kilka: zarówno ekonomiczna sytuacja USA sprzyja negatywnemu nastawieniu konsulatów do wydawania wiz i przyjmowania imigrantów. Następnie od 1933 roku, kiedy to nazizm zdobywa coraz większą popularność w Niemczech, Żydzi w Europie stykają się z nieznanymi dotąd trudnościami w pozyskaniu wizy do USA oraz możliwości wyjazdu. W okresie 1938 – 1941 liczba imigrantów wynosi zaledwie 124 000. Ostatni okres (1945 -) to okres początkowo imigracji, głównie z Europy, ocalałych z Holocaustu. Jednakże ostatnie lata to czas ciekawego zjawiska: Żydzi, którzy uprzednio wyemigrowali do Izraela powracają, gdyż bezpieczeństwo w Izraelu jest coraz mniejsze.

W rozdziale 3.3.1 omówiono fundacje, które mogą być pomocne w zbieraniu informacji na temat imigrantów do USA. Natomiast w rozdziale 2.2.2.2.1. omówiono działalność Ellis Island Foundation, która udostępnia materiały źródłowe na temat imigrantów, którzy dotarli do USA w latach 1892 – 1924.

Emigracja Żydów do Kanady jest mniej znana niż emigracja do USA. Początek tej emigracji datuje się na rok 1759. W pierwszych latach Żydzi osiedlali się głównie w Montrealu. Społeczność żydowska była stosunkowo nieliczna. W roku 1831 zaledwie 107 osób na terenie całego kraju. Jednakże już 50 lat później liczba Żydów zamieszkałych w Kanadzie wynosiła 2 393 osoby. W czasie wprowadzenia przez USA ograniczeń w ilości imigrantów (w okresie Wielkiego Kryzysu), Kanada odnotowuje wzrost imigrantów żydowskich.¹⁶ W związku z tym Kanada również wprowadza

¹⁶ <http://www.jafi.org.il/education/identity/2-4canada.html> (01.06.2006);

<http://www.virtualmuseum.ca/Exhibitions/orphans/english/themes/immigration/page1.html> (28.05.2006)

ograniczenia w przyjmowaniu imigrantów. W okresie II wojny światowej społeczność żydowska w Kanadzie (w związku z ograniczeniem liczby emigrantów także w USA) wymogła na rządzie zwiększenie liczby imigrantów. Nie była to jednak znaczna zmiana. Główne ośrodki żydowskie w Kanadzie to Montreal, Quebec, Toronto, Hamilton oraz Ottawa.¹⁷

Informacje o imigrantach najłatwiej znaleźć przy pomocy centrów żydowskich w Kanadzie, oraz w Citizenship and Immigration Canada (<http://www.cic.gc.ca/>).

Zmiany imienia i nazwiska w czasie emigracji do USA czy Kanady, jak i zmiana już w nowym kraju (etap asymilacji) nie były regulowane żadnymi przepisami ani regulami.

1.1.3.3.2. *aliyah*

Emigracja do Izraela ma kilka wymiarów. Może to być oczywiście emigracja ze względów ekonomicznych, jednak dla większości Żydów jest to emigracja z powodów ideologicznych: religijnych („aliyah”, czyli emigracja do Izraela uznawana jest za stopień wędrówki ludzi. Następnym poziomem migracji jest „aliyah” do nieba. Wg Wierzeń niektórych nurtów judaizmu, zbawionym można być tylko będąc w Izraelu; bądź np. oczekiwanie na przyjście mesjasza do Jerozolimy, aby być wówczas zbawionym), bądź świeckich: syjonizm.

Jeśli imigranci decydowali się na zmianę imienia bądź nazwiska (zwłaszcza syjoniści) to zazwyczaj (obecnie regulowane jest to ustawą) zmieniali na nazwisko (bądź imię), które ma to samo znaczenie, jednak jest w formie hebrajskiej. Np. bratanek pisarza – noblisty Izaaka Bashevisa Singera, mieszkający w Izraelu nosi nazwisko w wersji hebrajskiej.

Informacje o imigrantach można znaleźć w archiwach w Izraelu. Najlepszym źródłem informacji jest Agencja Żydowska - SOCHNUT (Jewish Agency for Israel: <http://www.jewishagency.org/>). Ciekawym źródłem informacji może być również publikacja S. Gorra „*Official Gazette 1921–1948, Extract of Public Announcement of Legal Changes of Names during British Mandate in Palestine*” (1983).

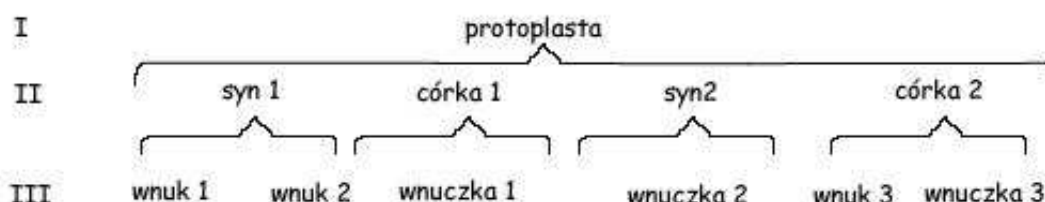
¹⁷ Kurzweil, Arthur. *From Generation to Generation: How to Trace Your Jewish Genealogy and Personal History [updated edition with online resources]*, słowo wstępne: Elie Wiesel; wyd. Jossey – Bass, cop. 2004, pages 274 – 280; <http://www.cic.gc.ca/english/department/legacy/chap-4a.html#chap4-7> (28.05.2006)

1.1.3.4. Graficzny zapis pokrewieństwa

Kanonem genealogicznym w Polsce są formy zapisu genealogicznego zaproponowane przez Włodzimierza Dworzaczka w „Genealogii”¹⁸. Są to: tablica descendentów (drzewo genealogiczne), rodowód (tablica descendentów używających tego samego nazwiska), oraz wywód przodków (tablica ascendentów).

Tablica descendentów (potomków) – można ją przedstawić zarówno w postaci pionowej (protoplasta po lewej stronie), jak i poziomej (protoplasta na górze arkusza). Kolejne pokolenia należy oznaczyć cyframi rzymskimi, a każdej osobie najlepiej nadać osobny numer.

Ryc. 14 przedstawia tablicę descendentów w postaci poziomej.

Ryc. 14 Tablica descendentów

Drzewo genealogiczne – jedna z form tablicy descendentów; nazwa pochodzi od tradycyjnej formy przedstawiania descendentów na obrazie drzewa i wyrastających z niego gałęzi. Jeszcze nie tak dawno badania genealogiczne kończono na zebraniu informacji, które wystarczyłyby do rozrysowania drzewa genealogicznego. Dziś kanon potrzeb nakazuje zebrać dużo więcej informacji.

Ryc. 15 przedstawia przykładowe drzewo genealogiczne.

Ryc. 15 Przykładowe drzewo genealogiczne.

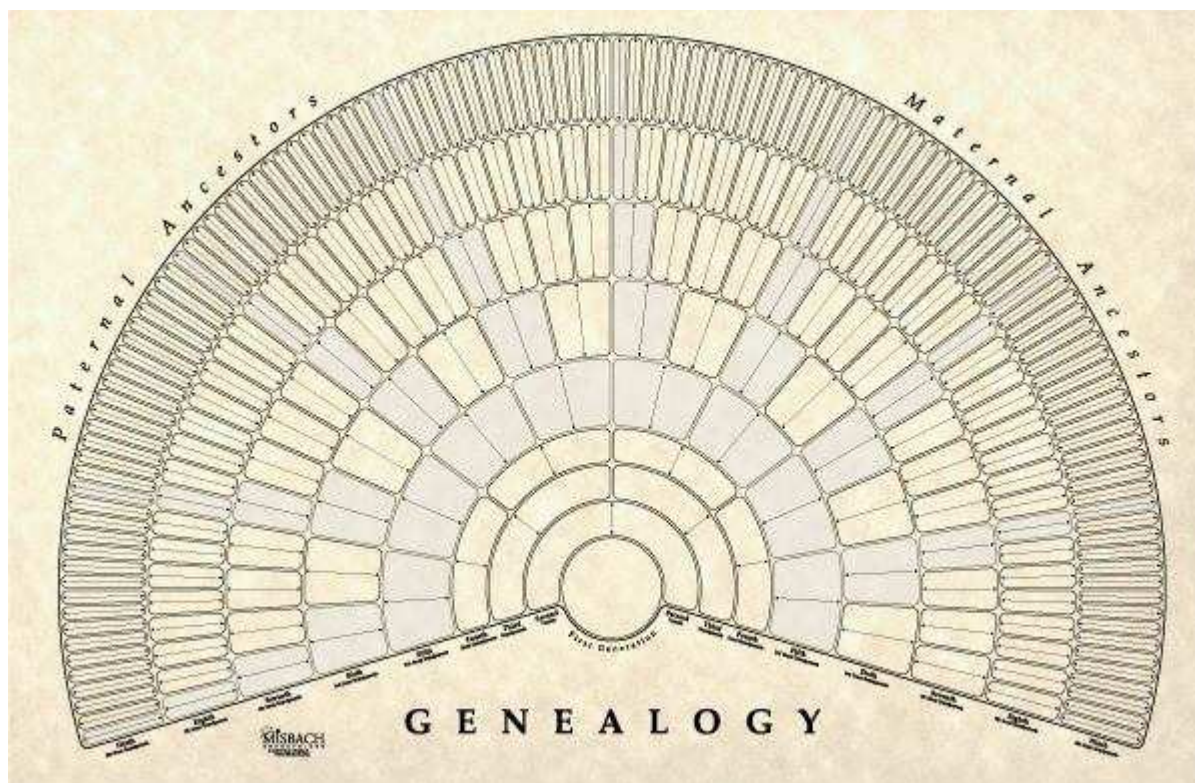
Rodowód – forma przedstawienia tablicy descendentów w zakresie jednego nazwiska.

Może występować w formie tzw. rodowodu skróconego, który obejmuje tylko potomków męskich.

Tablica ascendentów – podobnie jak tablicę descendentów można ją przedstawić zarówno w postaci pionowej jak i poziomej. Modne ostatnio stały się także przedstawienia w formie tzw. wachlarza genealogicznego, motylka bądź muszki. W tej wersji przodkowie

¹⁸ Dworzaczek, Włodzimierz, *Genealogia*, PWN, Warszawa 1959, str. 37 – 45.

ze strony matki oraz ojca będą zapisywani w postaci rozrastających się na prawo i lewo od probanta („brzuska” motyla) trójkątnych skrzydeł. W wersji tzw. wachlarza jest podobnie, tylko obie części (przodkowie matki i ojca) stykają się ze sobą i razem tworzą półkole („wachlarz”). Zostało to przedstawione na rycinie 16 (wachlarz z oferty firmy Misbach Enterprises http://misbach.org/charts/9GenerationFan_600.jpg).

Ryc. 16 Wachlarz genealogiczny oferowany przez firmę Misbach Enterprises.

Taki wachlarz można zrobić ręcznie bądź przy pomocy programów komputerowych. Francuski program HEREDIS (<http://www.heredis.com>) generuje formę wachlarza gotową do druku. Wszystkie komputerowe programy genealogiczne posiadają funkcję zamiany wprowadzonych danych na graficzną formę tablicy descendentów.

1.1.3.5. Odkrywanie regionu

Współczesna genealogia obejmuje poznawanie przeszłości we wszystkich kierunkach, nie tylko poznanie imion i nazwisk przodków, ale także warunków ich życia oraz historii miejsc, w których żyli. W tym celu warto sięgnąć do wydawnictw, w których możemy znaleźć informacje o regionie. Oprócz wspomnianych w rozdziale 1.1.2.15.1 „yizkor book”, warto szukać w wymienionych poniżej opracowaniach.

1.1.3.5.1. „Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego”

„Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich” wydany po raz pierwszy przez Filipa Sulimierskiego, w Warszawie na przełomie XIX i XX wieku (lata 1880-1902), obejmował piętnaście tomów. W „Słowniku” zawarto opis zarówno poszczególnych regionów, miast, wsi, jak i rzek, jezior, czy górskich szczytów. Geograficzny zakres tego słownika obejmuje Królestwo Polskie, rosyjskie gubernie nadbałtyckie, ziemie Prus Wschodnich i Zachodnich, Wielkie Księstwo Poznańskie, Śląsk, Galicję, Morawy, Słowacką część Węgier, oraz Bukowinę. „Hasła zawierają położenie geograficzne i administracyjne, dane statystyczno-demograficzne (w tym często wyznaniowe) oraz wiele informacji o szkołach, przemyśle i handlu, transporcie, rolnictwie. Często wiedza ta jest wzbogacona o krótki rys historyczny, nazwiska kolejnych właścicieli i urzędników (państwowych, samorządowych i wyznaniowych) lub znanych mieszkańców. Całość jest wzbogacona o cenną bibliografię.”¹⁹

1.1.3.5.2. „Encyclopedia Judaica”

Encyklopedia ta jest zbiorem informacji o Żydach, zarówno ich historii, religii, kulturze, języku, wybitnych osobistościach, wydarzeniach i ważnych miejscach. Stanowi nieocenione źródło informacji o historii i współczesności (do lat 60-tych XX wieku) miejscowości i państw, zamieszkałych przez Żydów.

Pierwsza „Encyclopedia Judaica” wydawana była w latach 1928 – 1934 nakładem Eshkol. Towarzystwo Wydawnicze Nahuma Goldmana. Do momentu wstrzymania przez nazistów publikacji encyklopedii, ukazało się jedynie jej dziesięć tomów ((*Aach – Lyra*), wszystkie pod redakcją Jakoba Klatzki oraz Ismar Elbogen.

Pod tytułem Eszkol (hebr. אשכול) wydana była przez warszawskie wydawnictwo J. Goldman & Company, religijna i świecka zarazem, encyklopedia żydowska po hebrajsku. Jej pierwszy tom wydany został w 1888 roku. Jednak druk wstrzymano a ostatnim hasłem, które zostało wydrukowane było אורינים.

Zarówno niektóre artykuły z niemieckiego wydania „Encyclopedii Judaica”, jak też finansowe odszkodowanie, jakie otrzymał jej wydawca, zostały wykorzystane do stworzenia nowego, angielskiego wydania encyklopedii. Druk rozpoczęty w 1971 a

¹⁹ http://pl.wikipedia.org/wiki/S%C5%82ownik_geograficzny_Kr%C3%B3lestwa_Polskiego (29.06.2006)

ukończony zaledwie rok później, objął szesnaście tomów. W chwili obecnej angielskie wydanie dostępne jest także w formie CD – ROM wraz z ponad 100 000 linków, oraz z takimi dodatkami jak krótkie filmy video, mapy, historyczne zdjęcia, nagrania wymowy hebrajskiej oraz pokazy slajdów. Drugie wydanie zapowiedziane jest na grudzień 2006.

Encyklopedia, oprócz doskonale opracowanych haseł, polecana jest także m.in. przez Bibliotekę Kongresu (Library of Congress) oraz Association of Jewish Libraries (AJL) jako autorytet w dziedzinie transliteracji hebrajskiego na alfabet łąciński.

Publikacja ta doczekała się także tłumaczenia w skróconej wersji na język rosyjski, które ewoluowało w samodzielną publikację, która obejmuje obecnie jedenaście tomów oraz trzy tomy suplementów, oraz jest dostępna online (<http://www.eleven.co.il>).

Rycina 17 przedstawia hasło „Warsaw” (Warszawa) z wydania na CD - ROM „Encyclopaedia Judaica”.

Ryc. 17 *Encyclopaedia Judaica* – wersja CD-Rom; hasło: „Warsaw”

1.1.3.6. *Cmentarze*

Często na nagrobkach możemy znaleźć dane takie jak datę i miejsce urodzin i zgonu, czasem zawód (zarówno w formie napisu jak i poprzez symboliczne przedstawienie). Nagrobki żydowskie nie posiadają fotografii zmarłego- nawet te najnowsze.

Nierzadko emigranci z tego samego regionu/ miasta, tworzyli wspólnoty, zakładali własne synagogi (np. Bialostocker synagogue w NYC), nierzadko także pragnęli być chowani obok siebie. Czasem zdarza się, że obok siebie chowane są całe rodziny, jednak niektóre cmentarze żydowskie mają sektory nagrobków mężczyzn i oddzielne dla kobiet.

Dyrekcja cmentarza posiada czasem spis inwentarzowy nagrobków. Czasem zachował się również spis osób pochowanych na danym cmentarzu. Może być on istotnym źródłem danych, pomocnym chociażby w ustaleniu daty śmierci.

1.1.4. Genetyka

Różne technologie mogą być przydatne w prowadzeniu badań genealogicznych. Także biotechnologie. Badania genetyczne zyskują swoją popularność najczęściej w formie testów ojcostwa, oraz tzw. banków DNA (można dobrowolnie poddać się badaniom, które mają służyć rozwojowi nauki jaką jest genetyka oraz rozwojowi wiedzy na temat genealogii całego rodu ludzkiego).

Genetyka może być przydatna w indywidualnych badaniach genealogicznych głównie w dwóch przypadkach. Może to być wykorzystanie genetyki molekularnej w celu ustalenia tożsamości bądź ojcostwa. Może to być też po prostu badanie mające na celu sprawdzenie, czy dwie osoby w ogóle są ze sobą spokrewnione czy też nie. Badania w celu rozwoju genetyki i poszerzenia wiedzy o DNA ludzkim przyniosły kilka ciekawych odkryć, m.in. *„pięćdziesiąt procent męskich potomków kapłanów żydowskich (kohanim) ma nieprzerwaną linię chromosomu Y, który prawdopodobnie powstał trzy tysiące lat temu na Środkowym Wschodzie. Wyniki tych badań zgodne z ustną tradycją, w myśl której kohanim to potomkowie Aarona, brata Mojżesza”*²⁰. Najnowszym odkryciem jest wynik badań przeprowadzonych pod kierownictwem Herberta Huebscher’a. *„Przeprowadzone na 21 rodzinach testy DNA wykazały, że aż 18 spośród nich ma pochodzenie żydowskie oraz wspólnych przodków (ze strony męskiej) żyjących kilkaset lat wcześniej. Najstarsze znane miejsce zamieszkania ich przodków obejmuje teren Galicji, Podola, Krymu, Białorusi, Litwy oraz Łotwy. Z pośród pozostałych 3 rodzin, u których nie znaleziono genetycznego potwierdzenia na istnienie żydowskich przodków, jedna (z Puerto Rico) wiedziała, że nie ma pochodzenia żydowskiego, natomiast 2 pozostałe rodziny (z Niemiec i Węgier) podejrzewały, że mogą mieć żydowskich przodków. Z pośród 18 żydowskich rodzin, pięć jest z rodu Lewiego”*²¹.

JewishGen.org, JRI – Poland oraz inne projekty cieszą się estymą międzynarodowych stowarzyszeń medycznych i innych towarzystw naukowych, gdyż zgromadzone dane genealogiczne pozwalają śledzić także medyczne historie poszczególnych rodzin lub grup. W szczególności dotyczy to śledzenia występowania objawów chorób dziedzicznych.

---

²⁰ Nowaczyk, Małgorzata, *Poszukiwanie przodków. Genealogia dla każdego*; PIW, cop. i druk: Warszawa, 2005, str. 296

²¹ http://www.jta.org/page_view_story.asp?intarticleid=16659&intcategoryid=5 (15.06.2006); http://www.jgsny2006.org/e_pop_profiles.cfm?session=1&session_id=54498&class_id=51063 (15.06.2006)

1.1.5. Metody wykorzystywane w poszukiwaniach genealogicznych i ich twórcy

Genealogia to historia ludzi – zarówno całych rodów jak i jednostek. Jednak w genealogii ważni są także twórcy poszczególnych metod badań, twórcy baz danych i zespołów archiwalnych. Rozdział 5 przedstawia kilka wybranych sylwetek wybitnych genealogów.

1.1.5.1. Warren Blatt

Od ponad 25 lat zajmuje się genealogią żydowską. Obecnie jest redaktorem naczelnym portalu JewishGen.org. Jako autor ma na swoim koncie m.in. *JewishGen FAQ: Frequently Asked Questions About Jewish Genealogy* na JewishGen.org jak i liczne publikacje wydane drukiem. Są to m.in. „*Resources for Jewish Genealogy in the Boston Area*” (Jewish Genealogical Society of Greater Boston, 1996) oraz wspólnie z Garym Mokotoff'em „*Getting Started in Jewish Genealogy*” opublikowanej przez Avotaynu w 1999 roku. Przewodniczył 15. International Seminar on Jewish Genealogy, które miało miejsce w Bostonie w 1996 roku.

W swojej działalności genealogicznej koncentruje się głównie na wyszukiwaniach na terenie Polski i Rosji.

1.1.5.2. Arthur Kurzweil

Jego pasją są książki oraz kultura i historia Żydów. Z wykształcenia jest bibliotekarzem. Przez 17 lat pracował jako redaktor naczelny „*Jewish Book Club*”, a także jako prezes Jewish Book Council. Z czasem doszedł do przekonania, iż najważniejszą dla niego księgą jest Talmud. Od tego czasu Kurzweil zajął się studiami nad Talmudem oraz upowszechnianiem studiów talmudycznych.

W dziedzinie genealogii żydowskiej wsławił się najbardziej publikacją „*From Generation to Generation: How to Trace Your Jewish Genealogy and Family History*”, która była pierwszym podręcznikiem do badań nad genealogią Żydów. Jest także współautorem „*The Encyclopedia of Jewish Genealogy*” oraz autorem „*My Generations: A Course in Jewish Family History*”. „*My Generations*”, która także jest podręcznikową publikacją na temat genealogii Żydów. Arthur Kurzweil ma na swoim koncie także liczne publikacje w prasie, oraz wykłady na temat genealogii.

W latach 1970-tych A. Kurzweil założył pierwsze Jewish Genealogical Society. Dziś na całym świecie jest około 70 takich towarzystw. Jego dokonania w dziedzinie genealogii

zostały nagrodzone przez International Association of Jewish Genealogical Societies nagrodą za całokształt (*Lifetime Achievement Award*).

Zupełnie innym rodzajem jego pasji jest magia (iluzjonistyka). Jest praktykującym iluzjonistą, oraz członkiem Society of American Magicians oraz International Brotherhood of Magicians.²²

1.1.5.3. Gary Mokotoff

Garry Mokotoff jest autorem i współautorem licznych publikacji z dziedziny genealogii Żydów. Najbardziej znana jest jego książka „*Where Once We Walked*” (znana także jako *WOWW*) – słownik geograficzny zawierający informacje o miastach i miasteczkach Europy Środkowej i Wschodniej zamieszkałych przed wojną przez Żydów. Inne znane jego publikacje to „*How to Document Victims and Locate Survivors of the Holocaust*”, oraz „*Getting Started in Jewish Genealogy*”. G. Mokotoff jest także współredaktorem „*Avotaynu Guide to Jewish Genealogy*”.

Jest także laureatem *Lifetime Achievement Award* przyznanej przez *International Association of Jewish Genealogical Societies* po raz pierwszy w roku 1998 właśnie jemu. W latach 1989 – 1995 był prezesem IAJGS.

Współwłaściciel Avotaynu. Był członkiem zarządów oraz dyrektorem wielu organizacji, w tym: International Association of Jewish Genealogical Societies, Federation of Genealogical Societies, Association of Professional Genealogists, Jewish Book Council, Association of Jewish Book Publishers, oraz JewishGen.

Garry Mokotoff znany jest także ze swoich dokonań w dziedzinie technik komputerowych, szczególnie na potrzeby genealogii. Jest współautorem Daitch – Mokotoff Soundex System (system kodowania wyrazów wg fonetycznych możliwości pomyłek i odmian szczególnie możliwych przy stosowaniu różnych tabel transliteracji; funkcja mieszająca, która mapuje różne podobnie brzmiące formy słów do jednego kodu alfanumerycznego),²³ JewishGen Family Finder, oraz Consolidated Jewish Surname Index (Avotaynu), oraz twórcą technicznego aspektu National Registry of Jewish Holocaust Survivors (U.S. Holocaust Memorial Museum).

---

²² <http://www.arthurkurzweil.com/bio.html> (08.06.2006)

²³ więcej o systemach soundex oraz o Daitch – Mokotoff Soundex System w: Mokotoff, Gary: *Soundexing and Genealogy*, Avotaynu: <http://www.avotaynu.com/soundex.html> (30.06.2006) oraz „*Soundex*” oraz „*Daitch-Mokotoff Soundex*”: <http://en.wikipedia.org/wiki/Soundex> (29.06.2006) a także: http://en.wikipedia.org/wiki/Daitch-Mokotoff_Soundex (29.06.2006)

Jest również jednym z pionierskich programistów w przemyśle komputerowym. W roku 1959 zaczął pracować jako programista dla IBM²⁴, dla którego stworzył oprogramowanie systemowe (kompilator językowy) wdrożone do komputerów produkowanych przez IBM (wówczas głównie dla potrzeb biznesu) w latach 1960-tych.²⁵

1.1.5.4. *Rabin Malcolm H. Stern*

Urodzony w 1916 roku, zmarł w 1994. Nazywany był dziekanem amerykańskiej genealogii żydowskiej. Zajmował się zarówno genealogią amerykańską, jak i genealogią Żydów (tą ostatnią przez 44 lata swojego życia). Genealogią zajmował się zarówno jako nauką jak i organizacją społeczeństwa genealogów. Pracował jako genealog w American Jewish Archives. Był członkiem, a w latach 1979 – 1984 prezydentem, Jewish Genealogical Society (z siedzibą w Nowym Jorku). Był pierwszym Żydem, który uzyskał członkostwo w American Society of Genealogists, a w latach 1976 – 1979 prezesem tego stowarzyszenia. Założył i w latach 1979 – 1989 przewodniczył Jewish Historical Society of New York. Był także członkiem zarządów American Jewish Historical Society oraz Federation of Genealogical Societies (w latach 1985 – 1988 jako wiceprezes).

Jest także autorem wielu publikacji z dziedziny genealogii, jak i ogólnohistorycznych. Najbardziej znaną jego książką jest „Americans of Jewish Descent: 600 Genealogies (1654 – 1988)”, która dokumentuje genealogię żydowskich rodzin, które emigrowały do Ameryki w latach 1654 – 1838. W zakres jego zainteresowań wchodziła także historia Żydów sefardyjskich, szczególnie z terenów obu Ameryk.

Zasłużył się także w budowaniu wizerunku i pozycji archiwistów oraz genealogów w USA. Dbając o to, aby archiwiści byli traktowani przez prawo jako naukowcy a nie urzędnicy.

Od roku 1941 (otrzymanie smichy rabinackiej) do 1980 (emerytura) pracował czynnie także jako rabin.²⁶

1.1.5.5. *Miriam Weiner*

Najbardziej znana jest z dwóch publikacji książkowych: „*Jewish Roots in Poland*”, oraz „*Jewish Roots in Ukraine and Moldova*”. Jest genealogiem – profesjonalistą, pierwszym genealogiem żydowskim, dyplomowanym przez Board for Certification of

²⁴ “An Interview with Garry Mokotoff”, w “*Genealogical Computing*”, 3/ 01/ 2005, cyt. za: <http://www.ancestry.com/learn/library/article.aspx?article=11301> (30.06.2006)

²⁵ <http://www.avotaynu.com/gmokotoff.html>; http://en.wikipedia.org/wiki/Gary_Mokotoff (30.06.2006)

²⁶ "Avotaynu: *The International Review of Jewish Genealogy*", Volume IX, Number 4, Winter 1993

Genealogists. Posiada własną kolumnę felietonową w „*Rootes and Branches*”, a także publikowała swoje teksty w ponad 100 żydowskich gazetach i periodykach. Jest także współautorką „*The Encyclopedia of Jewish Genealogy*”. Swoją wiedzę i doświadczeniem genealogicznym dzieli się także w czasie wykładów, które prowadzi w USA i w Europie. Miriam Weiner pracowała także jako Dyrektor Wykonawczy American Gathering of Jewish Holocaust Survivors. Obecnie pełni funkcję prezesa założonej przez siebie fundacji Routes to Roots.

Do jej dokonań należy również dodać utworzenie Eastern European Archival Database - bazy danych zawierającej dane z żydowskich (religijnych i cywilnych) akt znajdujących się w zbiorach na terenie Białorusi, Litwy, Polski, Mołdowy i Ukrainy.

W roku 2005 International Association of Jewish Genealogical Societies przyznało jej nagrodę za całokształt pracy genealogicznej (*Lifetime Achievement Award*).

1.1.6. przetwarzanie informacji genealogicznych

1.1.6.1. *online*

Szeroka oferta systemów komputerowych, duży wybór genealogicznych oprogramowań sprawił, że potrzebny byłby wspólny format. Zapis, który umożliwiłby użytkownikom transfer danych z jednego programu/ systemu do drugiego. Czymś takim stał się stworzony przez mormonów format GEDCOM²⁷.

Problemem jest też konwersja danych z tradycyjnych form zapisu na formę cyfrową. Skanowanie, przepisywanie to procesy powszechnie stosowane. Jednak należy chronić stare dokumenty przed zniszczeniem jakiego ulegają w trakcie skanowania i kserowania. Warto także zaoszczędzić trudu osobom, które mogą po pewnym czasie szukać tych samych danych. W tym celu Internet stał się doskonałym rozwiązaniem umożliwiającym szybki transfer oraz przechowywanie i wyszukiwanie danych, a także wymianę informacji. Przykładem tak zorganizowanego systemu jest wspomniany już na początku pracy JewishGen.org.

1.1.6.1.1. *JewishGen.org*

Struktura strony tego projektu internetowego pokazuje jak traktowana jest informacja i jaki jest jej obieg. Poszczególne części zostały szczegółowiej omówione w rozdziale 1 „Internet a genealogia żydowska”.

❖ Learn

➤ JewishGen FAQ

- Getting Started
- Publications
- JewishGen Family Finder (JGFF)
- Books
- Vendors
- Jewish Genealogical Societies (JGSs)
- Seminars on Jewish Genealogy

---

²⁷ GEDCOM: <http://en.wikipedia.org/wiki/GEDCOM> (21.06.2006)

- National Archives
- U.S. Vital Records (Births, Marriages, and Deaths)
- Passenger Lists
- Finding Your Ancestral Town
- Naturalization Records
- LDS (Mormon) Family History Centers
- Other Archives
- Holocaust Research
- Family Tree of the Jewish People (FTJP)
- Jewish Names
- JewishGen Discussion Group
- Computers and Genealogy
- Glossary, Abbreviations
- JewishGen Info Files
  - Basics
  - Books and Periodicals
  - Cemeteries
  - Genealogical Techniques
  - Genealogists
  - Genetics
  - Holocaust
  - Immigration
  - Internet Sources
  - JewishGen Resources
  - LDS (Mormon) Resources
  - Libraries and Archives

- Military
- Miscellaneous
- Names
- Postal Matters
- Preservation
- Rabbinic
- Seminars
- Sephardim
- Social Security
- Special Interest Groups
- Translation
- Travel
- Vital Records

Kraje posiadające własne strony – info files: Argentyna, Austria, Australia, Belgia, Białoruś, Brazylia, Chorwacja, Czechy, Dania, Finlandia, Francja, Holandia, Irlandia, Izrael, Kanada, Litwa, Łotwa, Niemcy, Norwegia, Polska, Rosja, R.P.A, Rumunia, Szwajcaria, Szwecja, Ukraina, U.S.A, Węgry, Wielka Brytania, Włochy, Ameryka Łacińska (ogólnie).

- JewishGen Tools
  - Soundex
  - JOS Calendar Converter
  - JOS Jewish Festival Dates
  - JOS Distance Calculator

❖ Research

- JewishGen Family Finder (JGFF)
- JewishGen Databases
  - General

- Eastern Europe
- Belarus
- Latvia
- Lithuania
- Poland
- Germany
- Czech Republic
- Hungary
- Romania
- Great Britain
- Israel
- South Africa
- United States

➤ The Family Tree of the Jewish People (FTJP)

❖ Discussion Groups

➤ JewishGen Discussion Group

➤ JewishGen Special Interest Group (SIG) Mailing Lists

- Belarus SIG
- Bohemia – Moravia SIG
- Early American SIG
- French SIG
- Galicia SIG
- German – Jewish SIG
- Hungarian SIG
- Latin America SIG
- Latvia SIG

- Litvak SIG
  - Rabbinic Genealogy SIG
  - Romania SIG
  - Scandinavia SIG
  - Sefard Forum
  - Southern Africa SIG
  - Ukraine SIG
  - United Kingdom
- ❖ Projects and Activities
    - Shtetlinks
    - Yizkor Book Project
    - Holocaust Global Registry
    - Other Special Projects at JewishGen
  - ❖ Contribution and Fundraising
  - ❖ Special Interest Groups
  - ❖ Hosted Organizations
    - The International Association of Jewish Genealogical Societies (IAJGS)
    - IAJGS Cemetery Project
    - Jewish Records Indexing – Poland (JRI – PL)
    - Missing Identity
    - The Forgotten Camps
    - The Ellis Island Database One – Step Search Tools
  - ❖ JewishGen-eral Information

1.1.6.1.2. JRI-Poland

Projekt JRI – Poland (omówiony szerzej w rozdziale 1.2.) zawiera bazę danych (wraz z wewnętrzną wyszukiwarką) XIX – wiecznych indeksów żydowskich akt metrykalnych z terytorium dawnej i obecnej Polski. Ponad 1 500 000 akt z ponad 260

polskich miast (dane ze stycznia 2002²⁸) zostało już zindeksowanych i jest już dostępnych online. Kolejne akta są regularnie dodawane, dzięki pracy wolontariuszy oraz dzięki współpracy z polskimi Archiwami Państwowymi.

Na stronie JRI – Poland jest także dostęp do zeskanowanych wersji polskich paszportów emigracyjnych do Izraela (Aliyah Passports) ze zbiorów ŻIH w Warszawie. JRI – Poland oferuje także możliwość wypełnienia i wysłania z ich strony formularza zamówienia kopii dokumentów z polskich archiwów. Sygnaturę i lokalizację konkretnego dokumentu można znaleźć w bazie danych JRI – Poland.

1.1.6.1.3. *Avotaynu*

Pełna nazwa brzmi: "*Avotaynu. Publisher of Works on Jewish Genealogy*". *Avotaynu* zajmuje się bowiem tylko działalnością wydawniczą. Obejmuje ona jednak zarówno czasopismo (pierwsze na świecie poświęcone żydowskiej genealogii; wydawany w formie papierowej, archiwum w formie CD – ROM), publikacje książkowe (monografie, podręczniki dla genealogów – zarówno dla dzieci jak i dorosłych, profesjonalistów oraz amatorów - a także słowniki, encyklopedie, materiały źródłowe oraz opracowania), a także mapy (historyczne i współczesne mapy drogowe). Publikacje książkowe podzielone są tematycznie na działy:

- Featured Books
- Beginners Guides
- Translating Documents
- Jewish Names
- Holocaust
- Lands and Towns of Our Ancestors
- American Genealogy
- Immigration/Emigration
- Attention Litvaks!!
- Compiled Genealogies
- U.S.Cities
- Sephardic Genealogy
- Gazetteers
- Jewish Reference
- Methodology

---

²⁸ <http://www.ancestry.com/learn/library/article.aspx?article=5156> (04.05.2006)

W formie CD – ROM dostępne są niektóre z publikacji, które oryginalnie były wydane w formie książkowej a także, np. opracowane przez JewishGen.org FTJP.

Do 31 lipca 2006 oferta obejmuje także fotografie i pocztówki historyczne z terenów dzisiejszej Białorusi, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Ukrainy oraz kilku innych krajów europejskich a także z USA (<http://www.avotaynu.com/postcards/>). Są to zeskanowane oryginalne ilustracje dostępne w formacie .jpg.

W wersji online dostępny jest także „Consolidated Jewish Surname Index” (CJSI) (<http://www.avotaynu.com/csi/csi-home.html>) zawierający 699 084 nazwisk żydowskich. Jest to wyszukiwarka (wyszukiwanie w systemie Daich - Mokotoff Soundex System). Rezultatem wyszukiwania jest podanie kodu soundex dla danego nazwiska oraz listy publikacji i baz danych, w których to nazwisko występuje. Bazy danych oznaczone są literami alfabetu.

Rycina 18 przedstawia wyniki wyszukiwania dla hasła „[Bernstein]”. Użycie nawiasu kwadratowego powoduje wyszukiwanie dokładnie wg zadanego hasła – bez użycia form *soundex*.

Ryc. 18 Avotaynu: CJSI: wyniki wyszukiwania dla hasła „[Bernstein]”

1.1.6.1.4. Routes to roots. Miriam Weiner Foundation

Pomysł na utworzenie strony powstał w związku z wyczerpaniem się nakładu i braku planów na reprint bądź dodruk publikacji Miriam Weiner p.t. „Jewish Roots in

Ukraine and Moldova” (publikacja „*Jewish Roots in Poland*” wciąż jest jeszcze dostępna). Autorka postanowiła umieścić informacje zawarte w tej książce w Internecie, aby każdy mógł mieć do nich dostęp bez względu na ograniczenia ilości egzemplarzy w nakładzie druku. Dane zawarte w publikacjach książkowych jak i na stronie internetowej dotyczą przede wszystkim XX wieku.

Z czasem ilość informacji na stronie zaczęła przewyższać ilość danych w druku. Źródłem informacji zawartych na stronie są dane z archiwów państwowych Białorusi, Litwy, Mołdowy, Polski oraz Ukrainy. Co kilka miesięcy dane są aktualizowane (na podstawie umowy o współpracę z archiwami, przygotowywane są zbiory nowych danych oraz poprawek i aktualizowane w bazie danych online na stronie Fundacji). Archiwa na terenie dzisiejszej Polski, które współpracują z Fundacją Miriam Weiner to Urząd Stanu Cywilnego (archiwum Urzędu), oraz ŻIH.

Miriam Weiner przyjęła zasadę, że dokumenty, które są dostępne na jej stronie są dostępne do wglądu oraz druku gratis, gdyż jej strona nie jest jedynym miejscem, które ma dostęp do tych danych.

Inną formą usług genealogicznych (oprócz dostępu do danych online) oferowanych przez Routes to Roots Foundation jest prowadzenie badań na zlecenie klienta. Formą badań może być przeprowadzenie kwerendy, zrobienie wyciągu z dokumentów w postaci streszczenia w wersji językowej dogodnej dla klienta, i/ lub uzyskanie kserokopii akt – jeśli jest to zgodne z polityką ochrony dokumentów w danym archiwum. Każde zadanie (badania genealogiczne) trwa od trzech do czterech miesięcy od momentu podpisania umowy z klientem. Ostatnim rodzajem usług Fundacji jest organizowanie profilowanych wypraw dla klientów (bądź w ich imieniu) do miejsc, z których pochodzili ich przodkowie. Ofertę taką Fundacja prowadzi od 1990 roku jednak nie dotyczy ona terenów dzisiejszej Polski a jedynie krajów byłego ZSRR. Zgodnie z danymi ze strony internetowej (<http://www.routestoroots.com/serv3.html>), od tego czasu Fundacji udało się odnaleźć nieznanymi wcześniej krewnymi dla 9 klientów.

1.1.6.1.5. prawo i etykieta.

Zasady przetwarzania informacji, w trakcie prowadzenia badań genealogicznych, jak i później (ew. publikacji zebranych materiałów/ informacji) regulowane są przez dwa rodzaje praw. Jednym są prawa państwowe (w Europie zarówno prawo Unii Europejskiej jak i poszczególnych krajów – najczęściej jest to ustawa o ochronie

danych osobowych) jak i wewnętrzne zasady towarzystw genealogicznych, oraz zasady zalecane w podręcznikach do prowadzenia badań genealogicznych, czyli tzw. etykieta genealogiczna.

1.1.6.1.5.1. Ustawy o ochronie danych osobowych

Badania genealogiczne opierają się obecnie w znacznej mierze na publikacji danych i poszukiwaniu ludzi, którzy mogą wiedzieć coś na temat krewnych. Dane wykorzystywane do badań genealogicznych rodzin żydowskich, zwłaszcza po II wojnie światowej, są bardzo wrażliwym tematem. Sytuację reguluje prawo o ochronie danych osobowych: dyrektywa Unii Europejskiej 95/46/EG z dnia 24 października 1995²⁹ oraz jej adaptacje w poszczególnych krajach europejskich, a także podobne ustawy w nie-europejskich krajach. W Polsce jest to ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych.³⁰

Generalna zasada mówi, że dane osobowe mogą być publikowane dopiero, gdy osoba, której dotyczą wyrazi zgodę na udostępnianie i przetwarzanie takich danych. W przypadku osób nieżyjących przyjęło się, że takie dane można publikować. Kwestią sporną pozostaje jednak to, że – zwłaszcza w przypadku danych genealogicznych – publikowane dane osobowe są związane z potomkami/krewnymi nieżyjących osób i te osoby mogą nie wyrażać zgody na publikację danych ich dotyczących. Taka dyskusja miała niedawno miejsce w Szwecji. Dotyczyła w szczególności danych genealogicznych Żydów. W Polsce zdaje się te sytuację wyjaśniać art. 27 wspomianej już ustawy: „Zabrania się przetwarzania danych ujawniających pochodzenie rasowe lub etniczne, poglądy polityczne, przekonania religijne lub filozoficzne, przynależność wyznaniową, partyjną lub związkową, jak również danych o stanie zdrowia, kodzie genetycznym, nałogach lub życiu seksualnym oraz danych dotyczących skazań, orzeczeń o ukaraniu i mandatów karnych, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym.”³¹

Kłopotliwe jest też zastrzeżenie, iż ustawa ta nie dotyczy osób publikujących dane jedynie w celach prywatnych. Jednakże praktyka jest taka, iż publikację w dostępnej dla wszystkich stronie internetowej nie traktuje się jako publikacji

²⁹dyrektywa Unii Europejskiej 95/46/EG z dnia 24 października 1995: http://europa.eu.int/comm/justice_home/fsj/privacy/ (20.04.2006)

³⁰ Ustawa o ochronie danych osobowych, Dz. U. Nr 133, poz. 883

³¹ ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. Nr 133, poz. 883)

„wyłącznie w celach osobistych lub domowych”³². Pozostaje jednak wciąż pytanie o stosowną interpretację ustaw, gdyż wiele z danych, które chcemy opublikować są często już wcześniej łatwo dostępne w Internecie, aczkolwiek nie zawsze w kontekście genealogicznym.

Często stosowaną praktyką genealogów stało się więc publikowanie drzew genealogicznych zawierających jedynie imiona i nazwiska wymienianych osób i ew. podawanie kontaktu dla potencjalnych zainteresowanych pod drzewem.

1.1.6.1.5.2.   *Etykieta genealogiczna*

Większość towarzystw genealogicznych posiada własne spisy reguł, kody etyczne. Jednak wzorem dla wielu jest spis reguł amerykańskiej Association of Professional Genealogists:

1. *“Promuj całościowe i prawdziwe podejście do genealogii, historii rodzinnej oraz historii lokalnej.*
2. *Przedstaw wyniki badań i opinie w sposób jasny i dobrze zorganizowany; z pełną i dokładną bibliografią; oraz powstrzymaj się od nie ujawniania, zatajania, lub celowego złego cytowania bądź błędnego interpretowania źródeł czy danych.*
3. *Promuj zaufanie i bezpieczeństwo genealogicznych konsumentów (klientów genealogów- przyp. J.M.K.)*
4. *Reklamuj usługi i referencje szczerze, unikając używania mylnych lub przesadzonych form przedstawiania się; tłumacz bez ukrycia czy przeinaczania wszelkie koszty, opłaty i formy płatności; przestrzegaj wszelkich ustaleń dotyczących zakresu badań, liczby godzin, oraz ostatecznych terminów i harmonogramu składania raportów; przechowuj dokładne, oraz dostępne rachunki oraz kontakty do klientów poszczególnych zleceń; oraz powstrzymaj się od świadomego łamania lub zachęcania innych do łamania praw i ustaleń dotyczących praw autorskich, ochrony danych osobowych, finansów handlowych, lub innych podobnych danych.*
5. *Wspieraj inicjatywy chroniące akta publiczne i dostęp do nich.*
6. *Bądź uprzejmy wobec osób pomagających ci w prowadzonych badaniach i traktuj akta z ostrożnością i szacunkiem; wspieraj działania służące odnalezieniu, zgromadzeniu, oraz ochronie archiwów przez opracowywanie,*

---

³² ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. Nr 133, poz. 883)

katalogowanie, odtwarzanie (reprodukcję), i spisywanie dokumentów; powstrzymaj się od niszczenia, poprawiania bądź usuwania z ich właściwych form druków ochronnych, zmikrofilmowanych oryginałów, lub wersji elektronicznych dokumentów.

7. *Dbaj o dobro społeczności genealogicznych (genealogów).*
8. *Doceniaj tych, którzy udzielili dodatkowych informacji i okazali pomoc; powstrzymaj się od (lub unikaj) celowego odbierania klientów innym badaczom; zachęcaj do odpowiedniej edukacji, akredytacji, oraz uwierzytelnienia (certyfikacji); oraz powstrzymaj się publicznych czynów, uwag słownych lub w pisemnych komunikatów, które zniesławiają zawód, bądź konkretnych genealogów, lub Association of Professional Genealogists (Stowarzyszenie Zawodowych Genealogów – przyp. J.M.K.)”³³*

Wspomniany w rozdziale 5.4. rabin Malcolm H. Stern stworzył „Dziesięć Przykazań Genealoga”:

- I. *“Jestem genealogiem oddanym prawdziwej wiedzy o rodzinie, na temat której prowadzę badania.*
- II. *Korzystaj z rodzinnych tradycji z ostrożnością oraz rozważą, a także tylko jako wskazówek.*
- III. *Nie traktuj źródeł pisanych ani drukowanych jako ostatecznej prawdy.*
- IV. *Nie przyczepiaj etykiety szlachectwa ani królewskość na drzewie genealogicznym swojej rodziny bez wcześniejszej konsultacji ekspertów.*
- V. *Wyróżniaj wątpliwości i rozpoznawaj bajki.*
- VI. *Udostępnij wszystkie dane w taki sposób aby następni użytkownicy mogli je odnaleźć w takich samych warunkach, jak ty tego dokonałeś.*
- VII. *Docień tych, którzy tobie pomogli oraz proś o zgodę tych, z których pracy korzystasz.*
- VIII. *Nie wierz informacjom, które nie mają potwierdzenia w kilku źródłach.*
- IX. *Uszanuj wrażliwość żywych na którekolwiek z odkryć, ale mów prawdę na temat śmierci.*
- X. *Nie stań się wykładowcą genealogii lub autorytetem bez odpowiedniego wykształcenia ani certyfikatu.”³⁴*

³³ Association of Professional Genealogists: Code of Ethics: <http://apgen.org/ethics/index.html> (05.04.2006) - tłum. własne

³⁴ <http://www.jewishgen.org/infofiles/mstern.txt> (05.04.2006) - tłum. własne

Inne podobne spisy zasad można znaleźć w Internecie, np. w „*Eastman's Online Genealogy Newsletter*”: „*Ten Commandments of Genealogy*” (http://blog.eogn.com/eastmans_online_genealogy/2005/11/ten_commandment.html).

Jak również np. w książkowej publikacji Małgorzaty Nowaczyk „*Poszukiwanie Przodków*”: „*Aneksy: 1. Dekalog genealoga amatora*”:

- 1) „*Bądź systematyczny w zbieraniu danych. (...)*
- 2) *Nie dowierzaj tradycji rodzinnej, herbarzom itp. (...)*
- 3) *Traktuj źródła z umiarkowanym zaufaniem. (...)*
- 4) *Nie szukaj od tyłu. (...)*
- 5) *Nie uszlachcaj swojej rodziny na siłę. (...)*
- 6) *Stosuj konwencje genealogiczne. (...)*
- 7) *Podawaj źródło każdej informacji i argumentację hipotez. (...)*
- 8) *Pamiętaj, że akta archiwalne i zbiory biblioteczne muszą służyć następnym pokoleniom. (...)*
- 9) *Zastanów się, czy możesz zrobić coś, co będzie służyło innym genealogom. (...)*
- 10) *Udostępniaj rezultaty swojej pracy innym. (...)*”³⁵

Łatwo można znaleźć podobieństwa w „*Przykazaniach*” opracowanych przez rabina Malcoma H. Sterna jak i w „*Dekalogu*” przygotowanym przez Małgorzatę Nowaczyk. Kolejne pokolenia genealogów wzorują się na Sternie.

---

³⁵ Nowaczyk, Małgorzata, *Poszukiwanie przodków. Genealogia dla każdego*; PIW, cop. i druk: Warszawa, 2005, str. 311 - 312

Zakończenie

Po zapoznaniu się z istniejącymi serwisami, zarówno małymi, jak i wielkimi, z których korzysta tysiące osób każdego dnia, można pomyśleć nad tym, jakie cechy powinien posiadać idealny serwis online na temat genealogii Żydów.

- ◆ Posiada interfejs przyjazny użytkownikowi oraz nie za bardzo skomplikowaną strukturę. Np. JewishGen jest bardzo dobrym serwisem z bogatą ofertą, jednak pierwszą wizytę (najlepiej kilka godzin) należy poświęcić na zapoznanie się ze strukturą JewishGen, a dopiero przy następnej wizycie można skorzystać z oferty.
- ◆ Posiada bazę danych z wewnętrzną wyszukiwarką, która zezwala na wyszukiwanie wg różnych kryteriów: nazwisko, miejsce, czas, alfabetycznie etc., oraz wyszukiwanie z systemem soundex oraz dokładnie zgodnie z danymi wpisanymi przez użytkownika
- ◆ Posiada część „biblioteki” – artykuły, wskazówki dla początkujących, oraz wskazówki tematyczne (na kształt JewishGen InfoFiles) – oraz moderowane forum dyskusyjne z różnymi tematami podzielonymi na regionalne, techniczne – zarówno dla na tematy stricte techniczne: jak zbudować drzewo genealogiczne, jak i techniczne w znaczeniu, techniki prowadzenia badań, kwerendy.
- ◆ Posiada kilka wersji językowych, bądź możliwość wpisania danych (np. jako hasła dla wyszukiwarki) w alfabetach innych niż alfabet łaciński, oraz znaków diaktrycznych różnych języków.
- ◆ Jest kompatybilny z programami (software) genealogicznymi. Najlepiej, gdy posiada możliwość transferu danych w formacie GEDCOM.
- ◆ Posiada funkcję automatycznej zamiany dat. Zezwala użytkownikowi na wpisanie daty w dowolnym systemie (europejskim, amerykańskim, bądź wg kalendarza żydowskiego) a następnie dla potrzeb wyszukiwarki automatycznie dokonuje konwersji na jednolity system.
- ◆ Pozwala użytkownikom na utworzenie własnych kont, dzięki którym mogą wpisywać własne hasła (np. nazwiska poszukiwanych przodków, bądź nazwy miejscowości, którymi są zainteresowani; a także wgrać własne pliki (np. fotografie poszukiwanych krewnych). Każde konto musi mieć limit pojemności.
- ◆ Posiada kilku administratorów i moderatorów, którzy stale czuwają nad poziomem serwisu: szczególnie części, na które mają wpływ zarejestrowani użytkownicy, jak np. dyskusje.

- ◆ Program automatycznie anonsuje błędy, np. różnica wieku między matką a dzieckiem mniejsza niż piętnaście lat.
- ◆ Jednocześnie zezwala na wpisanie niepełnych danych, np. przy określaniu daty na wpisanie tylko miesiąca i roku, bądź przedziału czasowego (np. 1925 – 1930).

Niestety są to do tej pory jedynie cechy idealnego, nie istniejącego serwisu online. Te, które posiadają dobrą bazę informacji, zazwyczaj nie posiadają przyjaznego interfejsu, oraz odwrotnie: grafika często zastępuje ilość informacji. Z istniejących serwisów najbliższy ideałowi byłby zapewne FamilySearch.com oraz JewishGen.org. FamilySearch.com nie jest serwisem do genealogii stricte żydowskiej, oraz nie posiada możliwości tworzenia własnych kont do wpisywania danych ani wpisywania danych w różnych alfabetach. JewishGen.org natomiast posiada wiele informacji jednak szata graficzna jest wykonana zgodnie ze standardami i możliwościami sprzed kilkunastu lat.

Można również wyznaczyć listę i kolejność działań, które należy podjąć, aby przeprowadzić skuteczne poszukiwania żydowskich przodków:

1. *złożyć kartotekę (najlepiej w specjalnym programie komputerowym, który w dodatku posiada funkcję zapisu w formacie GEDCOM). Oddzielny rekord (w przypadku kartoteki tradycyjnej: oddzielna karta/ fiszka) dla każdego członka rodziny.*
2. *zebrać wywiad wśród członków rodziny, z którymi jest kontakt (najlepiej nagrać rozmowę na dyktafonie).*
3. *zebrać dostępne w rodzinie pamiątki i dokumenty.*
4. *rozpisać i rozrysować sobie to, co jest już nam znane.*
5. *poznać realia historyczne, geograficzne, oraz socjalne regionu, którego dotyczyć będą nasze poszukiwania.*
6. *uwiarygodnić dane pochodzące z wywiadu rodzinnego.*
7. *skontaktować się z archiwum, które może posiadać brakujące do kwerendy dokumenty.*
8. *Wpisać nowe dane do kartoteki (w wersji papierowej, bądź cyfrowej).*
9. *Rozrysować drzewo genealogiczne (jeśli korzystamy z programu komputerowego, zazwyczaj wystarczy wybrać funkcję transferu danych z kart osobowych do postaci drzewa genealogicznego).*
10. *Można powiedzieć, że kwerenda jest zakończona, jednak specyfika kwerendy genealogicznej polega na tym, że trudno określić, kiedy nastąpi jej koniec: gdzie naprawdę kończy się i gdzie zaczyna wywód genealogiczny. Dlatego warto przed przystąpieniem do kwerendy określić ramowe granice poszukiwań.*

Bardzo istotna jest przy tym systematyczność w przetwarzaniu informacji. Może się zdarzyć, że zbierając wywiad od jednej osoby nie usłyszymy żadnych konkretnych informacji, natomiast od kolejnej cały zestaw danych. Zebrane informacje warto od razu wprowadzać do usystematyzowanej bazy. Dzięki temu nie zapomnimy informacji i będziemy mogli w każdej chwili z nich skorzystać, a także nie pogubią nam się wśród innych danych.

Warto jednak zauważyć, że te ogólne wskazówki w niczym nie różnią się od badań genealogii innych społeczności. Różnica polega tylko na rodzaju źródeł informacji, oraz ich lokalizacji. W metodach natomiast nie ma praktycznie żadnych różnic.

Zarówno Internet jak i ogólnie: techniki komputerowe, nie wypierają metod tradycyjnych w prowadzeniu badań genealogicznych. Natomiast doskonale się uzupełniają. Internet jest wielkim ułatwieniem w poszukiwaniach przodków. Może służyć zarówno jako baza (źródło) informacji, strona internetowa z informacjami o konkretnej rodzinie- to, co już udało się ustalić w czasie badań - a także jako miejsce wymiany i weryfikacji informacji z innymi poszukiwaczami - internautami. Jest narzędziem ułatwiającym dostęp i wyszukiwanie tradycyjnych źródeł, a także odrębnym źródłem informacji. Tradycyjne metody pozostają jednak w użyciu, także jako techniki i zasady, do których dostosowują się i wzorują twórcy nowych metod. Nowe metody polegają jednak na zastosowaniu osiągnięć techniki (szczególnie komputerowej, ale też i biotechnologii) do badań genealogicznych. Nie są więc czymś całkowicie różnym, ale rozwinięciem już istniejących możliwości.

Powszechny dostęp do Internetu, jest zarazem wielkim ułatwieniem, jak i powoduje czasem utrudnienia. Jako źródło informacji genealogicznych warto korzystać tylko ze stron www (usług online) instytucji takich jak muzea czy archiwa, oraz ze stron specjalistycznych serwisów jak np. FamilySearch.com czy JewishGen.org. Przed skorzystaniem z danych z jakiejś strony www, warto ją uwiarygodnić np. poprzez sprawdzenie opinii o niej wśród ludzi zajmujących się danym tematem. Można to zrobić np. zadając pytanie na internetowym forum, bądź mailowej grupie dyskusyjnej specjalizujących się w konkretnym temacie. Warto też zacząć od najbardziej ogólnych informacji i idąc zgodnie ze wskazówkami i poleceniami w zbiorze linków dotrzeć do bardziej szczegółowych stron. Należy jednak pamiętać, że nawet poważne serwisy jak FamilySearch.com część informacji mają niewiarygodną – zawsze jednak podawane jest źródło.

Jeśli chodzi o pozostałe źródła, należy stosować taki sam rodzaj krytyki wobec źródła jak i przy innych badaniach z dziedziny historii. Tu jednak szczególną uwagę zwracamy na dane osobowe, jak np. imię i nazwisko. Warto pamiętać więc m.in. o tym, że transliteracja może

powodować, że ta sama osoba może być potraktowana jako dwie różnie nazywające się osoby.

Ośrodkami genealogii Żydów są przede wszystkim Stany Zjednoczone oraz Izrael. Tam wydawanych jest najwięcej publikacji z tej dziedziny, odbywa się najwięcej konferencji naukowych, a także genealogia żydowska wchodzi na uniwersytety jako odrębny fakultet.

W pracy tej nie zawarto informacji na temat Australii. Istnieje tam bowiem niewiele (w porównaniu z USA, Izraelem czy całą Europą) zbiorów dokumentów.

W momencie składania pracy do druku mają zostać udostępnione na stronie internetowej biblioteki Politechniki Warszawskiej dokumenty z lat szkolnych od 1934 do 1938: „*Skład osobowy i plan zajęć*” w wersji cyfrowej. Stanowią one znakomite źródło informacji, które nie zostało uwzględnione w pracy.

Internet jest najlepszym sposobem aktualizacji informacji, a prace drukowane pod tym względem pozostają za nim daleko w tyle.

Bibliografia

Opracowania:

- 1) "Avotaynu: *International Review of Jewish Genealogy*", Avotaynu. [1985 -]
Avotaynu (Vol. XVII, No. 1) rok wydania 2001
- 2) Abramowicz, Zofia *Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich.*;
Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2003
- 3) AGAD: <http://www.agad.archiwa.gov.pl/> (29.06.2006)
- 4) BBC – *Family History*: <http://www.bbc.co.uk/history/familyhistory/> (29.06.2006)
- 5) BBC – *History – Genocide Under the Nazis*:
<http://www.bbc.co.uk/history/war/genocide/> (29.06.2006)
- 6) BBC – *History – Who Do You Think You Are?:*
http://www.bbc.co.uk/history/familyhistory/index_gs.shtml (29.06.2006)
- 7) *Beth Hatefusoth. Douglas E. Goldman Jewish Genealogical Center in Beth Hatefutsoth* <http://www.bh.org.il/Genealogy/index.aspx> (29.06.2006)
- 8) *Beth Hatefusoth. The Nahum Goldman Museum of The Jewish Diaspora. Museum of the Jewish People*: <http://www.bh.org.il> (29.06.2006)
- 9) Bochenek, Joanna, *Rejestracja ludności żydowskiej i metryki żydowskie na ziemiach Królestwa Polskiego do 1867 roku.* [rękopis]
- 10) *Center for Jewish History*: <http://www.cjh.org> (29.06.2006)
- 11) *Centrum Badań nad Zagładą Żydów, PAN*:
<http://www.holocaustresearch.pl/getto.html> (29.06.2006)
- 12) Cohen, Chester G. *Shtetl Finder Gazetteer: Jewish Communities in the 19th and 20th Centuries in the Pale of Settlement of Russia and Poland, and in Lithuania, Latvia*; Heritage Books Inc. (November 1989)
- 13) *Conference on Jewish Genealogy 1996*:
<http://www.jewishgen.org/boston/seminar/> (29.06.2006)
- 14) *Conference on Jewish Genealogy 2002*: <http://www.iajgs.org/conferences/2002-Toronto.htm> (29.06.2006)
- 15) *Conference on Jewish Genealogy 2003*: <http://www.iajgs.org/conferences/2003-DC.htm> (29.06.2006)
- 16) *Conference on Jewish Genealogy 2004*: <http://www.ortra.com/jgen2004/> (29.06.2006)

- 17) *Conference on Jewish Genealogy 2005*: <http://www.dearmyrtle.com/05/0306.htm>
(29.06.2006)
- 18) *Conference on Jewish Genealogy 2005 – relacja video*:
[http://video.google.com/videoplay?
docid=2817446964111355723&q=IAJGS+Conference](http://video.google.com/videoplay?docid=2817446964111355723&q=IAJGS+Conference) (29.06.2006)
- 19) *Conference on Jewish Genealogy 2006*: <http://www.jgsny2006.org> (29.06.2006)
- 20) Dworzaczek, Włodzimierz, *Genealogia*, PWN, Warszawa 1959
- 21) *FamilyLinks ICRC*: <http://www.familylinks.icrc.org/> (29.06.2006)
- 22) Frenkiel, M., *Sytuacja Żydów w Polsce w chwili obecnej*, nakładem Miesięcznika
“Polityka”, Warszawa 1923
- 23) *Genealogia Polska: GenPol*: <http://www.genpol.com/> (29.06.2006)
- 24) *GUS – biblioteka*: <http://statlibr.stat.gov.pl/> (29.06.2006)
- 25) *GUS*: <http://www.stat.gov.pl/> (29.06.2006)
- 26) *Imiona przez Żydów polskich używane*, [wstęp i red. Lidia Końska]; wyd. Austeria,
Kraków 2002.
- 27) *ICRC: International Tracing Service*: <http://www.its-arolsen.org/> (29.06.2006)
- 28) *JewishGen.org*: <http://www.jewishgen.org/> (29.06.2006)
- 29) *JRI – Poland*: <http://www.jri-poland.org/> (29.06.2006)
- 30) Kurzweil, Arthur. *From Generation to Generation: How to Trace Your Jewish
Genealogy and Personal History [updated edition with online resources]*, słowo
wstępne: Elie Wiesel; wyd. Jossey – Bass, cop. 2004
- 31) *LDS: Family History Library*: <http://www.familysearch.com> (29.06.2006)
- 32) *Misbach Enterprises*: http://misbach.org/charts/9GenerationFan_600.jpg
(29.06.2006)
- 33) Mokotoff, Garry; Amdur Sack; Sallyann, Sharon; Alexander, *Where Once We
Walked. A Guide to the Jewish Communities Destroyed in the Holocaust.*,
Avotaynu (May 1991)
- 34) *Mormoni w Polsce (zawiera link do Family History Library)*:
<http://www.mormoni.pl> (29.06.2006)
- 35) *Museum of Jewish Heritage: A Living Memorial to the Holocaust, NY, USA*:
<http://www.mjhnyc.org> (29.06.2006)
- 36) Nowaczyk, Małgorzata, *Poszukiwanie przodków. Genealogia dla każdego*; PIW,
cop. i druk: Warszawa, 2005
- 37) *Polskie Archiwa Państwowe*: <http://www.archiwa.gov.pl/> (29.06.2006)

- 38) *Reunion*: http://en.wikipedia.org/wiki/Reunion_%28genealogy_software%29
(29.06.2006)
- 39) *Routes to roots*: <http://www.rtrfoundation.org/> (29.06.2006)
- 40) *SIG: Belarus*: <http://www.jewishgen.org/Belarus> (29.06.2006)
- 41) *SIG: Danzig / Gdańsk*: <http://www.jewishgen.org/Danzig> (29.06.2006)
- 42) *SIG: Galicia*: <http://www.jewishgen.org/Galicia> (29.06.2006)
- 43) *SIG: Kielce & Radom Guberniyas*: <http://www.jewishgen.org/krsig> (29.06.2006)
- 44) *SIG: Litvak SIG*: <http://www.jewishgen.org/Litvak> (29.06.2006)
- 45) *SIG: Rabbinic*: <http://www.jewishgen.org/Rabbinic> (29.06.2006)
- 46) *SIG: Romania*: <http://www.jewishgen.org/romsig> (29.06.2006)
- 47) *SIG: Suwalk & Lomza guberniyas*: <http://www.jewishgen.org/SuwalkLomza>
(29.06.2006)
- 48) *SIG: Ukraine*: <http://www.jewishgen.org/Ukraine> (29.06.2006)
- 49) *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich : indeks nazwisk*; wyd. pod red. F. Sulikowskiego, B. Chlebowskiego, J. Krzywickiego i W. Walewskiego, t. 1-15, Warszawa 1880-1902; wersja online: <http://www.mimuw.edu.pl/polszczyzna/SGKPi/> (29.06.2006) oraz <http://dawneglowno.webpark.pl/sgkp.htm> (29.06.2006)
- 50) *SOLEIF*: <http://www.ellisland.org> (29.06.2006)
- 51) *The Jewish Encyclopaedia in Russian on the web*: <http://www.eleven.co.il/>
(29.06.2006)

Źródła:

- 1) dyrektywa Unii Europejskiej 95/46/EG z dnia 24 października 1995: http://europa.eu.int/comm/justice_home/fsj/privacy/ (29.06.2006)
- 2) *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Biblia Tysiąclecia, wyd 3 poprawione*; Wydawnictwo Pallotinum, Poznań – Warszawa, 1990
- 3) Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. Nr 133, poz. 883).

Spis skrótów

<i>AFIHC</i> -	American Family Immigration History Center®
<i>AGAD</i> -	Archiwum Głównego Akt Dawnych
<i>AJHS</i> -	American Jewish Historical Society
<i>AJL</i> -	Association of Jewish Libraries
<i>AP</i> –	Archiwa Państwowe
<i>CJSI</i> -	Consolidated Jewish Surname Index
<i>FAQ</i> -	Frequently Asked Questions (najczęściej zadawane pytania)
<i>FTJP</i> -	Family Tree of the Jewish People (JewishGen.org)
<i>GEDCOM</i> -	GEnealogical Data COMmunication, format wymiany danych między różnymi genealogicznymi programami komputerowymi
<i>GUS</i> -	Główny Urząd Statystyczny
<i>HIAS</i> -	Hebrew Immigrant Aid Society
<i>IAJGS</i> -	International Association of Jewish Genealogical Societies
<i>ICRC</i> –	International Committee of Red Cross
<i>IGI</i> -	International Genealogical Index (LDS Family History Library)
<i>IRO</i> -	International Refugee Organization
<i>ITS</i> -	International Tracing Service
<i>YIVO</i> -	Yidisher Visnshaftlekher Institut (Institute for Jewish Research)
<i>JGFF</i> -	JewishGen Family Finder
<i>JGPF</i> -	Jewish Genealogical People Finder
<i>JGS</i> -	Jewish Genealogical Society
<i>JRI- Poland</i> –	Jewish Record Indexing - Poland
<i>LDS</i> –	Last Day Saints, Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich, mormoni
<i>NARA</i> -	U.S. National Archives and Records Administration
<i>PAN</i> -	Polska Akademia Nauk
<i>SIG</i> -	Special Interest Group (JewishGen.org)
<i>SOLEIF</i> -	The Statue of Liberty – Ellis Island Foundation, Inc.
<i>SSDI</i> -	Social Security Death Index
<i>UNRRA</i> -	United Nations Relief and Rehabilitation Administration
<i>WOWW</i> -	“Where Once We Walked”
<i>ŻIH</i> -	Żydowski Instytut Historyczny w Warszawie

Spis rycin

RYC. 1 PRINTSCREEN JEWISHGEN.ORG STRONA GŁÓWNA.....	7
RYC. 2 FTJP PRINTSCREEN.....	19
RYC. 3 DOROTREEVIEWER– CZYSTA KARTA DANYCH OSOBOWYCH; PRINTSCREEN.....	24
RYC. 4 THE MASTER GENEALOGIST – PRZYKŁADOWA BAZA DANYCH; PRINTSCREEN.....	26
RYC. 5 JEWISHGEN INFOFILE INDEX - PRINTSCREEN.....	29
RYC. 6 JRI – POLAND - PRINTSCREEN.....	32
RYC. 7 YAD VASHEM: CZYSTA KARTA PAGE OF TESTIMONY.....	41
RYC. 8 ITS, BAD AROlsen – STRONA GŁÓWNA, PRINTSCREEN.....	44
RYC. 9 ICRC: FAMILYLINKS - PRINTSCREEN.....	45
RYC. 10 BIURO INFORMACJI I POSZUKIWAŃ PCK - PRINTSCREEN.....	46
RYC. 11 ELLIS ISLAND FOUNDATION – PASSENGER RESEARCH. PRINTSCREEN.....	48
RYC. 12 FAMILYSEARCH.COM PRINTSCREEN.....	51
RYC. 13 KSIĘGA ADRESOWA POLSKI (HANDLU I PRZEMYSŁU) Z 1929 ROKU – WOJ. KRAKÓWSKIE, STR. 323.....	62
RYC. 14 TABLICA DESCENDENTÓW.....	67
RYC. 15 PRZYKŁADOWE DRZEWO GENEALOGICZNE.....	67
RYC. 16 WACHLARZ GENEALOGICZNY OFEROWANY PRZEZ FIRME MISBACH ENTERPRISES.....	68
RYC. 17 ENCYCLOPEDIA JUDAICA – WERSJA CD-ROM; HASŁO: „WARSAW”	70
RYC. 18 AVOTAYNU: CJSI: WYNIKI WYSZUKIWANIA DLA HASŁA „[BERNSTEIN]”.....	83

Spis treści

GENEALOGIA ŻYDÓW POLSKICH: ŹRÓDŁA I METODY BADAŃ	1
ÓSWIADCZENIE KIERUJĄCEGO PRACĄ	2
ÓSWIADCZENIE AUTORA PRACY	2
Klasyfikacja tematyczna	3
Wstęp	4
1.1.1. Internet a genealogia żydowska	6
1.1.1.1. JewishGen.org	7
1.1.1.1.1. Historia projektu	7
1.1.1.1.2. Zasady działania i usługi	8
1.1.1.1.2.1. Getting started	8
1.1.1.1.2.2. Publications – lista źródeł drukowanych oraz w formie online. Bibliografia	8
1.1.1.1.2.3. JewishGen Family Finder (JGFF)	9
1.1.1.1.2.4. Books	9
1.1.1.1.2.5. Jewish Genealogical Societies (JGSs)	9
1.1.1.1.2.6. Special Interest Groups (SIGs)	10
1.1.1.1.2.7. Conferences on Jewish Genealogy	11
1.1.1.1.2.8. National Archives	12
1.1.1.1.2.8.1. Census records	12
1.1.1.1.2.9. U.S. Vital Records (births, marriages & deaths)	13
1.1.1.1.2.9.1. Social Security Death Index	13
1.1.1.1.2.10. Passenger lists	13
1.1.1.1.2.11. Finding your ancestral town	14
1.1.1.1.2.11.1. Gazetteers	15
1.1.1.1.2.12. LDS (Mormon) Family History Centers	15
1.1.1.1.2.13. Other archives	15
1.1.1.1.2.14. Holocaust Research	16
1.1.1.1.2.14.1. Yizkor books (Memorial books)	16
1.1.1.1.2.14.2. Information on Holocaust survivors	17
1.1.1.1.2.15. Family Tree of the Jewish People (FTJP)	18
1.1.1.1.2.16. Jewish names	20
1.1.1.1.2.17. surname adoption	20
1.1.1.1.2.17.1. surname sources	20
1.1.1.1.2.17.2. given names	21
1.1.1.1.2.18. Computers and genealogy	22
1.1.1.1.2.18.1. computer software programs	22
1.1.1.1.2.18.2. online resources	28
1.1.1.1.2.18.2.1. databases	28
1.1.1.1.2.18.2.2. JewishGen InfoFiles	28
1.1.1.1.2.18.2.3. Library Catalogs	29
1.1.1.1.2.18.2.4. World Wide Web (www)	30
1.1.1.1.3. Glossary, abbreviations	30
1.1.1.1.3.1. glossary	30
1.1.1.1.3.2. Abbreviations	31
1.1.1.2. JRI - Poland	31
1.1.1.2.1. o projekcie	31
1.1.1.2.2. źródła informacji	32
1.1.1.2.3. budowa bazy danych - struktura	33
1.1.1.2.4. budowa bazy danych – twórcy	34
1.1.1.2.4.1. mikrofilmy LDS	34

1.1.1.2.4.2. regionalne oddziały Archiwów Państwowych.....	35
1.1.1.2.4.3. AGAD.....	35
1.1.2.inne źródła wykorzystywane w poszukiwaniach genealogicznych.....	36
1.1.2.1.instytucje państwowe.....	36
1.1.2.1.1.polskie Archiwa Państwowe.....	37
1.1.2.1.1.1. akta metrykalne.....	37
1.1.2.1.1.2. spisy ludności.....	38
1.1.2.1.1.3. księgi i karty meldunkowe.....	38
1.1.2.1.1.4. księgi hipoteczne.....	39
1.1.2.1.1.5.pozostałe zespoły archiwalne.....	39
1.1.2.1.2.Urząd Stanu Cywilnego (Polska).....	39
1.1.2.1.3.USA.....	39
1.1.2.1.3.1. Holocaust Memorial Museum, Washington.....	40
1.1.2.1.4.Izrael.....	40
1.1.2.1.4.1. Yad Vashem.....	40
1.1.2.2.NGO (organizacje pozarządowe).....	42
1.1.2.2.1.międzynarodowe.....	42
1.1.2.2.1.1.Czerwony Krzyż.....	42
1.1.2.2.2.narodowe.....	46
1.1.2.2.2.1. Polska.....	46
1.1.2.2.2.1.1.Projekt Genealogiczny Fundacji Ronalda S. Laudera.....	46
1.1.2.2.2.2. USA.....	47
1.1.2.2.2.2.1.Ellis Island Foundation.....	47
1.1.2.2.2.2.2.YIVO.....	48
1.1.2.3.archiwa religijne / wyznaniowe.....	49
1.1.2.3.1.Kościół katolicki (archiwa kościelne).....	49
1.1.2.3.2.Church of Jesus Christ of Latter - day Saints (LDS).....	50
1.1.3.Rola imienia.....	53
1.1.3.1. tematyczne.....	53
1.1.3.1.1.dynastie.....	53
1.1.3.1.2.imiona i nazwiska.....	55
1.1.3.1.2.1. rola i znaczenie imienia w judaizmie.....	55
1.1.3.1.2.1.1.nadawanie imion: przekazywanie pamięci, losy imion.....	55
1.1.3.1.2.1.2.nadawanie nazwisk: zasady, historia.....	56
1.1.3.2.odszyfrowywanie. Zamiana numerów na imiona i nazwiska. Shoah i po.....	61
1.1.3.2.1.okres przedwojenny.....	61
1.1.3.2.2.Shoah.....	62
1.1.3.2.3.po II wojnie światowej.....	63
1.1.3.3.Emigracja/ imigracja.....	64
1.1.3.3.1.„zwykła”.....	64
1.1.3.3.2.aliyah.....	66
1.1.3.4.Graficzny zapis pokrewieństwa.....	67
1.1.3.5.Odkrywanie regionu.....	68
1.1.3.5.1.„Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego”.....	69
1.1.3.5.2.„Encyclopedia Judaica”.....	69
1.1.3.6.Cmentarze.....	71
1.1.4.Genetyka.....	72
1.1.5.Metody wykorzystywane w poszukiwaniach genealogicznych i ich twórcy.....	73
1.1.5.1.Warren Blatt.....	73
1.1.5.2.Arthur Kurzweil.....	73
1.1.5.3.Gary Mokotoff.....	74
1.1.5.4.Rabin Malcolm H. Stern.....	75
1.1.5.5.Miriam Weiner.....	75
1.1.6.przetwarzanie informacji genealogicznych.....	77
1.1.6.1.online.....	77
1.1.6.1.1.JewishGen.org.....	77
1.1.6.1.2.JRI-Poland.....	81
1.1.6.1.3.Avotaynu.....	82
1.1.6.1.4.Routes to roots. Miriam Weiner Foundation.....	83
1.1.6.1.5.prawo i etykieta.....	84

1.1.6.1.5.1. Ustawy o ochronie danych osobowych.....	85
1.1.6.1.5.2. Etykieta genealogiczna.....	86
Zakończenie.....	88
Bibliografia.....	92
Opracowania:.....	93
Źródła:.....	95
Spis skrótów.....	95
Spis rycin.....	96
Spis treści.....	98